This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

WIDENER
HN R431 W

Rom 2627.20.7

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

From the Bequest of
MARY P. C. NASH
IN MEMORY OF HER HUSBAND
BENNETT HUBBARD NASH
Instructor and Professor of Italian and Spanish
1866–1894

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Enrich de Fuentes

Prosa

Barcelona
Llibrería Espanyola, d'Antoni López
Rambla del Mitj, núm. 20
1897

Digitized by Google

Digitized by Google

Prosa

Digitized by Google

Compact

Digitized by Google

Enrich de Fuentes

Prosa

Barcelona
Llibrería Espanyola, d'Antoni López
Rambla del Mitj, núm. 20
1897

Digitized by Google

Rom 2627. 20.7

HARVARD COLLEGE
FEB 15 1937
LIBRARY

Nash fund

Es propietat

Tipografia la Acadèmica, de Serra germans y Russell
Ronda Universitat, 6; Telèfono, 861

Digitized by Google

I

Lo que deya una lluerna

Digitized by Google

Digitized by Google

Lo que deya una lluerna

ÚSICA, flors y llum; cruixits de seda y olor de dòna. Som á *sarao*.

Tothom m'enveja, homes y donas, que com la meva hermosa no n'hi hà pas d'altra.

Acabat el vals, ella s'assentà: jo, dret al seu costat, apuntalantme en l'esquena de la cadira daurada y ab el cap acotat, besava'ls seus cabells rissosos, esbullats per demunt del front, fent cargolins prop las orellas y ran del clatell, y que, moguts pel vent que feya'l vano d'ella, voleyavan ajogassats per entre las joyas y las flors ab que'ls guarniren.

Com un babau contemplava jo la meva amor, quan va sorpèndrem un xiu-xiu qu'eixía d'allà prop, gayre bé al cau de la meva orella. Era qu'un brillant de la diadema, gros com un aglà,

Digitized by Google

las emprenía ab un cuquet mitj amagat entre las fullas d'una flor.

Amatent á esclafar á la bestiola, si de la flor sortía pera fregar un sol cabell, y no gosant á tocarla per pór d'esferehir á la meva amor, vareig pararme á escoltar lo que'l brillant, ab veu de rich y llensant esquitxos de llum, deya al cuquet arrupit dessota d'ell.

—¿Què fás, insecte vil que t'arrossegas, què fás en mitj de tanta festa? Aquí no hi cabs: sols l'hermosura pot entrar, sols la riquesa. Mira quants llums encesos; mira quants ulls que brillan, com els d'un malalt ab febre; mira'l satí com tornassola, com s'encén l'or, la pell com se rabeja en aquêt bany de claror. ¿Y jo? Miram fet un sol que's vestís d'or, voltat d'altres brillants, com un rey ab son seguiment, segut en diadema trevallada per artistas sens rival, dalt d'un trono de bellesa que véssa aromas, ab flors als meus peus, ab cabells rissosos fentme pessigollas, encabintse'l més enamoradís entre'l galse d'or y la meva carn de roca. ¿Què hi fás prop meu, cuch de la terra, tenebrosa imatge del home? Fuigme d'aquí, vés; cerca terrossos ahont colgarte, no't vull veure, no vull illuminarte, no vull que t'enmirallis dintre'l cristall puríssim del meu còs!

Digitized by Google

L'orquesta comensà, y á la dòna aquella un altre va tenirla entre sos brassos, boy fentli donar voltas, fentli rodar el cap.

***

¡ Que n'estava d'hermosa, satisfeta ! Tot era dirme mal de l'una, de l'altra, cap d'ellas ab tant bon gust, ab tanta riquesa vestidas. ¡ Que n'estava d'agrahida á las sedas, llensadas are demunt del sofà en mitj d'una barreja de puntas y prisats, sota la cotilla de vellut, baixa y tebiona! ¡Que n'estava d'agrahida á las flors y als joyells, arreconats are prop d'un candelabro, demunt del tocador, y al costat dels guants, del vano y del potet d'essencia !

Ab els cabells trenats, com una nena ; ab els brassos estesos demunt la gira del llensol ; el pit transparentantse sota la batista de la camisa ; els ulls cercant en el cel del llit el recort del triomf y l'imatge de las envejosas ; la boca entroberta per un somrís ; el còs estirat, dibuixant ondulacions en el cobrellit de seda ; las camas juntas ; els peus fent montanyetas al cap-de-vall, com fita que senyalés ahont s'acabava la bellesa, ¡ que

Digitized by Google

n'estava ella d'hermosa! ¡Qu'enamorat, jo, contemplantla!

—¡Estich més cansada! Dèixam dormir—va dirme.

Y—ella ab els ulls cluchs y sechs els llabis, y jo tot tristot—ens donguérem la bona nit ab un petó endormiscat.

***

No somniava: veya claror, y estava segur d'haver apagat el llum. Vareig girarme.

Demunt d'una flor que's mustigava, una lluerna resplandía ab claror de foch follet: al seu costat, el brillant com un aglà semblava un cul-de-got illuminat per un misto, un xich rosat com avergonyit, un xich groch com si tingués bascas, un xich blau, tirant á morat, com si's congestionés de rabia.

Y la llumeneta, ab veu de mofa, digué al brillant:

—¿Què't sembla, desvergonyit? Y donchs: ¿què't creyas, tròs de rocàm quina sola virtut

Digitized by Google

és brillar ab llum d'altri? ¿Perquè no brillas á las foscas? Tabalot, més que vanitós, qu'has cregut valer perque molt te pagavan; que has cregut tenir claror propia y has despreciat á l'ignocenta espelma de qui la rebías; que t'has vist resplandent y creyas que'l resplandor eixía de tu meteix. Quan s'ha post el Sol, la terra's queda à las foscas; quan s'ha apagat el pobre gresol d'oli, tu ja no brillas, perqué no la portas dintre la llum de que t'ufanas; llueixes ab brill d'altri, trossot de roca qu'han pulit els homes, que no't recordas may de lo qu'has sigut, de lo qu'ets encare quan estàs sol, tancat á la capsa. Apa, á dormir! Y un altre cop respecta al cuch de la terra, al que sols pot lluir quan el brill dels demés no apaga'l seu; però que, quan dóna un xich de claror, dóna lo qu'es d'ell, lo que dú dintre: la llum del seu cervell. A dormir, á dormir; y are, per càstich, té, bona nit y bon'hora!

Y la lluerna's ficà á l'alcova que li feya'l càlcer de la flor, y tot quedà á las foscas.

Digitized by Google

Digitized by Google

II

Fragment

Soch un escèptich que creu
en tot...

Digitized by Google

Digitized by Google

Fragment

SOCH un escèptich que creu en tot, en tot. Mófissen qui puga, qui de la gent no veigi més que l'esclofolla, qui's cregui que las dònas — més ó menos róssas, més ó menos xicas — totas son unas, com ninas d'aparador; qu'els homes son tots iguals, com soldats d'auca de redolins.

Jo no soch com els altres; soch un escèptich que creu en tot, per estrany que siga, fins en lo qu'es mentida.

Diguèume que hi ha un home sense gota d'egoïsme, un altre Jesús, y vos creuré. Diguèume que hi ha una dòna honrada que, ni en somnis, ha pensat may — res, un instant — en la possibilitat de no serho, y també ho creuré, vès!

Digitized by Google

Escoltèume.

Jo tenía'l pare més bò del mon. May va pegarme: de menut me reptava com si m'amoixés, m'amonestava sens ira; després me donava concells, senyalantme defectes com els meus demunt d'altres xicots, pera que l'exemple y l'experiencia'm corretjissin; més tart va convertirse en company meu; y á las derrerías gaire bé'm tenía respecte.

Quan va morir el pare, en mitj del gran dolor meu, un dolor serio, sense crits, gemechs, ni plors per fora, vareig sofrir, no més per un instant — espay de temps ben curt, pero que's compta, — un sentiment estrany, com si fós satisfacció de veurem lliure de qui manava més que jo; com si fós alegría de trovarme deslligat d'una cadena que m'hagués tingut presoner fins allavors, de trèurem un grillet que'm retenía desde que vareig neixer, per més que cadena y grillet haguessin sigut garlandas de flors, brassos que'm protegian.

A la meva dòna, la santeta de casa, l'estimo tant com qui més estimi á la seva; potser encare'n passo. Gaire bé l'estimo tant com vareig estimar á la mare.

Digitized by Google

Molt més jove que jo la dòna meva, l'he coneguda de xiqueta : he vist florir en son cor, carregats d'ufana, sentiments que jo vareig plantarhi, en son cervell ideas empeltadas del meu, y he escoltat dels seus llabis el llenguatje que demanavan els meus pensaments, música delitosa harmonisada per l'estimar. L'hi he contat qüentos quan tot just pensava en ninas y Mares de Deu ; després, minyona espigadeta, va donarme á raig fet la seva amistat, verge de desenganys, y'm va contar tantas cosas com á'n el capellà ab qui's confessava; més tart, féta dòna, va ser pera mi l'amor qu'esclatà en son cor, l'amor únich, sà, expansiu, sense posats de posturera, sense bestiesas ni trapasserías, l'amor que no s'amaga, que's diu à tothom, als pares, al confessor, al home que n'es digne, sense enrojirse las galtas ab vergonya que no es del cas.

Y al peu meteix del altar, vejent en els meus clavats els ulls d'aquella dòna tota amor, tota confiansa, que creya en mí com la mare creya en l'Angel de la Guarda, que'm volía ab tota la forsa de la sanch y ab tota l'ilusió de l'ànima, va agafarme pór, pór de no sé què, de perdre la llibertat, de no estimar prou, de morirme, de dir que sí. Y'l dubte 'm degué sortir als ulls, perqué en els d'ella s'apagà'l brill de la mirada, y'n caigueren llàgrimas.

Digitized by Google

Varem tenir una tongada dolenta. Poca feyna, moltas malaltías, desgracias, ¡quí no ho ha tastat! Haviam tingut tots dos fillets á las portas de la mort. Jo, encaparrat ab el mal de la quitxalla, no vareig pensar en la feyna; y, després, els que me'n donavan no varen pensar en mí. La dòna, féta un escarràs, y ab el vetllar y patir d'esperit, s'havia quedat ab la pell y l'òs. Quan els nens varen anar pera bé, ella tingué que fer llit, y lo que'ns creyam que fóra un no rès, va acabar en una malaltía de las més dolentas; la febre se l'enduya, 'l desvari la va tenir com boja un grapat de dias. Vareig treure de casa á la quitxalla, y, clavantme al capsal del llit, no m'en vareig moure fins que va estar bona, y qu'ab las sevas mans de cera va ferme una caricia áls cabells, boy mirantme ab ulls que ja coneixian, sonrientme ab aquells llabis, morats y sechs allavoras, — com dalias pansidas y ab las arrels mortas, — y que tan rebé saben demanar petons, sense dir res.

Prop de la convalescencia va voler veure als nens, y jo vareig enfadarme. — ¡ Els nens ! Ells tenian la culpa de tot, las malaltías d'ells l'havian enmalaltida á'n ella. ¡ Els nens ! ¡ Valents bordegassos sense pena ni gloria ! — Va posarse á plo-

Digitized by Google

rar, y, abrassantme ben fort, va dirme un secret á cau d'orella.

Era de nit, — qu'aquestas cosas no's diuen més qu'á la nit — de nit, — qu'es quan acuden las pensadas criminals, — y jo, 'l pare xamós, l'amant de l'esposa, vareig tenir un instant el pensament dominat per l'idea d'un crim sense nom. Va ser com una revolució dins de l'honradès meva, una repulsió horrorosa á tornar á ser pare, un odi al fill nonat, un llampech d'ira ab que hauria volgut fondrel. Sort que va ser un instant y qu'ella ¡pobreta! no va adonarsen. ¡Se m'haguera mort, y en els seus ulls hermosos avuy no's mirarian els nostres tres fillets!

Digitized by Google

Digitized by Google

III

La Forastera

Digitized by Google

Digitized by Google

La Forastera

I

TAMPOCH pera aquell tren s'havía despatxat cap bitllet.

Era mitjdía. Arreserada á l'estació, la sombra que batía l'edifici semblava una llenca de boirós tapís posada demunt dels raigs de sòl qu'encatifavan l'anden.

En mánigas de camisa, espitregat, cobert el cap ab gorra enribetada de vermell, sota l'aixella la banderola de senyas, y las mans ficadas á las butxacas de las calsas, un home anava vía avall cap á l'agulla, ranquejant, el pas calmós, y l'esquena acotada com si l'aplanés el sòl que se li repenjava á las espatllas.

Digitized by Google

Arrossegant la qua, 'l còll estirat, y la llengua fòra, 'l gos de l'estació gambava anden amunt. Al serne al extrém, s'agegué demunt la seva sombra, y, ab el morro entre potas, va posarse á esperar el tren.

Digitized by Google

II

Quan el senyor Rius, el *jefe* d'estació, va veure que, boy caminant encare'l tren, s'obría la portella d'un compartiment de primera, somrigué d'un modo trist com si pensés en un desengany. Si algú de *las primeras* baixava del vagó, á ben segur que no sería pas pera quedarse. No hi havía avisada cap visita d'inspector : els senyors de la Torre, eran tots al poble; la festa major ¡Déu sab quan trigaría encare ! y de forasters — ell ho sabía — ningú n'esperava cap.

— ¡ Masmort ! *¡ Un minuto!*

En Jordi, 'l mosso d'estació, també s'encantá á mirar la portella oberta avans d'hora, y, en lloch d'anar al cotxe-correo á recullir els diaris, se quedá badant, ab la campana als dits, y la má esquerra demunt dels ulls, fent de visera.

El tren s'aturá ; 'ls diaris caigueren á terra;

Digitized by Google

el *conductor* baixá á enrahonar ab el senyor Rius, y en Jordi s'en aná dret á la portella oberta.

Una senyora jove, vestida tota de blanch, ab brodats y sedería, va baixar del vagó; 's tregué 'l bitllet del clot qu'al palmell de la má li feya 'l guant al oprimirla; 'l dongué al mosso, y, boy cobrintse ab una sombrilla guarnida de puntas, s'apuntalá entre nás y front unas ulleras ab un sol mánech llarch, qu'aguantava ab la má dreta, y escampá la vista pels voltants de l'estació.

Un cop de pito tregué al mosso del ensopiment en que l'havian deixat la presencia d'aquella senyora y la fragancia qu'aprop d'ella se sentia.

—*Señores viajeros, ¡al tren!*

—¡Ganing! ¡ganang! ¡ganing! ¡ganang!

Un'altra senyal ab el pito, un «estiga bó» del *conductor* al senyor Rius, un xiulet de la máquina, y'l tren aná á correr mon ab una portella oberta.

El gos se'n torná á l'ombra.

Digitized by Google

III

Al senyor Rius va semblarli qu'aquella senyora devía ser francesa. El vestit, la cofia, 'ls guants, *feyan cara* de venir de Paris. Els cabells róssos, d'un rós rojench, y aquellas ulleras com las que duya la reyna quan, tornant de l'Exposició, va passar per Masmort, el varen acabar de convencer. Y, escorcollant el cervell pera trovarhi 'ls mots de francès que sabía quan va entrar al carril, aná á telegrafiar la sortida del tren.

En Jordi reculli 'l plech de diaris caigut á terra, y's plantá á esperar al *Coix*, que tornava de l'agulla.

La forastera saltá á la vía, passá á l'anden de la carga, y, pujant, lleugera com un xicotot, demunt d'una pila de caixas buydas, torná á posarse 'ls vidres als ulls, y tafanejá l'espay ab la mirada. Devant d'ella, l'estació s'alsava als peus d'un camp segat y d'una vinya que s'enfilava montanya amunt, gaire bé fins la pineda

Digitized by Google

del turó: derrera, un tros d'hort, un camí de carros, un rech, la salzereda: á l'un costat y al altre, la vía, rès més que la vía, enribetada á trossos per un canyar, y féta un riu de sòl y boyra calitjosa, per ahont anguilejava'l cer dels rails.

Quan el *Coix* va veure aquella senyora, li vingueren ganas de riure. Dreta dalt de las caixas y ab la sombrilla oberta guardantse del sòl, va semblarli'l ninot que tenen al sortidor de la Torre. Al ser prop d'ella s'aturá á ensumar ab forsa. Aquell bé de Déu d'olór que's sentía al acostarse á la forastera li tapava'ls esperits y li feya venir mal de còr.

—¡Una olór que fa agafar gana!

Y'l *Coix* s'en reya, y, boy rient, anava acostantshi.

—¿Qué no té pór de caure?

—Però ¿ahont son las casas d'aquêt poble?

Digitized by Google

IV

El *jefe* d'estació, un cop enllestit el telégrafo y prèsas las apuntacións á que doná lloch el pás del tren, s'espolsá un xich la solapa y las mánigas, encengué un cigarret, ajustá'ls finestróns y sortí al anden.

El *Coix* y en Jordi trespassavan la vía acompanyant á la forastera, tots tres de conversa.

El senyor Rius va comensar á creure qu'aquella senyora devía saber el castellá, ó que tal vegada no era francesa; decantantse cap aquêt costat, y acabant per convencers de que devia ser castellana, de Madrid, qui sab si noble y tot.

— Dispensi — digué la forastera acostantse al senyor Rius.

Y mentres afegía que, haventli dit els mossos que'l poble era lluny y que pera anarhi's tenía de passar una riera, desitjava trovar un carruatje pera que li dugués, ell la mirava fit á fit, estra-

Digitized by Google

nyat de sentirla parlar catalá y de descobrirli sota'l vel uns ulls negres tornassolats, com els de las dònas de la terra.

—¡Y que per la riera cau una calda! — digué'l *Coix* allunyantse.

El senyor Rius enviá en Jordi á can Cavirolas, á demanar el carret; se tregué la gorra, entrá ab la forastera á la administració, y, mentres ella, deixant la sombrilla demunt la taula y alsantse'l vel de la cara, s'asseya en el silló forrat de cuiro, esbotsat y lluent, ell s'escusá de no poder oferirli cosa millor, esperant que ja's faría cárrech de lo qu'era una estació d'un poble tan menut, y posada, pera més desgracia, tan lluny del poble. Y comensá á esplicarli lo qu'era Masmort, un poblet de cinquanta casas vellas, las unas aquí, las altras allá, ab una iglesia vella, un rector vell, sense cassino, sense café, sense hostal, sense plassa; havent d'anar á enterrar els morts al cementiri de Rierals, perqué'l d'allí se l'havía endut la torrentada, y ab el porxo de la rectoría per únich lloch de congrés. Si tenía estació era degut á exigencias del senyor de la Torre, qu'era obligacionista del carril y's va fer valdre las influencias al ser diputat, dèu anys enrera.

La forastera va interrompre'l pera preguntar-li'l nom del senyor de la Torre, y ell, donantli,

Digitized by Google

en lloch de resposta, un dels diaris que li havía entregat en Jordi, va seguir fent la descripció de Masmort y sas costums, mentres qu'ella, després d'haver passat la vista per la faixa del periòdich, apuntalá 'ls colzes en els brassos del silló, repenjá 'l còs en el respaldo, posá una cama demunt de l'altra, obrí 'l diari, y comensá á llegir, sense ulleras, els anuncis de morts, y 'ls de funcións de teatro.

Al adonarse l'empleyat de que no s'feya cas de la seva conversa, pará d'enrahonar, y 's quedá batxillejant á la forastera, fins qu'aquesta, no sentint soroll, aixecá 'ls ulls, guaitá al senyor Rius, y 'l trová encantat mirantli 'ls peus, uns peus menuts ficats fins al tormell, en bótinas rússas ab talons d'home. 'L *jefe* d'estació va tornarse roig, decantá la mirada, s'escurá las unglas, y recomensant á parlar de Masmort, no hauría parat de dirne mal, si ella, aturantli altre cop la paraula, no li hagués preguntat ahont podrían donarli dinar. ¡Dinar! ¡oh! y dinar com ella devía estar acostumada á ferho, ab requisidets y toballóns... Ell hauría volgut poder oferirli 'l seu menjar, però no era cosa de donarli l'escudella que feya 'l *Coix* y un plat de carn d'olla sense gallina ni pilota. Si á l'estació hi hagués corral, s'hauría pogut matar un cap de viram; però are, si 'n volian, s'havía d'anar á cercarlo á can Cavirolas. Lo millor fóra que s'es-

Digitized by Google

perés una estona, y dinés á la casa ahont anava. Y quan la forastera li va dir que no tenía cap coneixensa al poble, qu'era á Masmort no més que pera passejar, al empleyat li va semblar sentir esplicar que hi havía gent que, quan no tenia rès que fer, s'en anava á passar l'estona á l'infern.

Digitized by Google

V

Se sentiren uns picarols y'l rodar d'un carruatje, y en Jordi entrá al quarto pochs moments després.

El xicot havía corregut mitj poble. A can Cavirolas varen dirli que l'amo se'n havía dut el matxo al tros: la Sunta tenía'l cavall malalt; á cal *Nen* havían deixat el *Frascuelo* al nebot del senyor Rector; el *Garbat* s'havía venut carro y euga. Ell que ¿sí? ¡cap á la Torre á demanar la tartana y el *Brillante!* Els senyors ja eran á taula; sòrt que'l coneixían molt en aquella casa, y'l varen deixar pujar al menjador y esplicarse. L'amo va dir que sí, desseguida; la senyora va preguntar quí era, d'ahont venía, y ahont anava la forastera; y l'hereuet, després de posarhi molts impediments, va acabar per voler guiar ell meteix, dient que'l *Brillante* no coneixía prou al Jordi, que potser aquêt no'l menaría bé, y que si son verdas y si son maduras. Sòrt que son pare no'l va deixar moure de taula, que, sinó, prou se planta á l'estació á fer el manefla.

Digitized by Google

¡ El *Brillante!* ¡ El *Brillante!* En Jordi havía guiat dos anys el carro de can Robert, de Rierals, y la *Tunela* se'n menjava deu de *Brillantes!*

Y'l xicot, aixugantse la suhor ab la mániga de la camisa, s'esplicava brassejant y acalorat, peró ab cara satisfeta.

La forastera s'aixecá del silló, agafá la sombrilla y's tirá'l vel á la cara.

— Té; de pas que'ls torno la tartana'ls duré'ls diaris.

Derrera l'estació, 'l *Coix* jeya sota una figuera, y, prop séu, el *Brillante*, fent dringar els picarols del collar, tirava cóssas á las moscas.

El senyor Rius acompanyá á la forastera fins á la tartana, y encarregá al mósso que conduhis á la senyora á ca la Sisqueta. Ella, després d'informarse de l'hora que passaría'l tren, pujá al carruatje derrera d'en Jordi.

El *jefe* d'estació s'esperá á peu dret fins que la tartana hagué donat la volta. Al girarse s'adoná del *Coix* que s'estava encare assegut sota la figuera, roig de cara, y rient:

— ¿ Què fèu aquí ?

— ¡ Ja li dich jo que té unas camas !... — va respondreli'l *Coix* boy fent l'ullet y espolsantse un dit de la má dreta.

Digitized by Google

VI

Lo qu'en Jordi no va dir era qu'havía esplicat á tothom qu'á l'estació l'esperava una senyora tan maca, tota vestida de blanch, y que feya la meteixa olór qu'aquellas flors blancas del jardí de la Torre. Els uns creyan que potser anava á Masmort pera comprar terrenos y fershi una casa; altres deyan que tal vegada estaría espatllada del pit y anava á ferse donar una mirada per en Ciuró; va haverhi qui va pensar si sería la mestressa dels boscos de la Pobleda, qu'estava en plét ab els senyors de la Torre. En Jordi no'n sabía rès; la senyora li havía dit que no coneixía á ningú del poble, que no volía anarhi á peu, y veusho aquí tot. Però de cara de rica, sí que'n feya, y d'olór, encare mes. A'n ell li semblava que l'olór venía dels cabells, uns cabells róssos com — ¿ què vos diré jo ? — com fils de panotxa, no tan rojos com els de la *Pigada*, però més róssos que'ls de la Mare de Déu del altar del Roser.

Digitized by Google

Y quan el xicot, menant la tartana, va empendre camí avall, cap á la riera, las vint primeras casas del poble ja sabían qu'á l'estació hi havía una senyorassa que no volía anar á peu, y'l baylet de can Cavirolas, boy anant á dur el menjar á son pare, escampava pel camí la noticia de l'arrivada de la forastera. Fins el senyor Rector va tenirne esment per la Ramona, á qui ho havía dit l'ávia del Molí. Al sentir contar qu'era tan hermósa, qu'anava vestida de blanch y que feya una olór qu'enamorava, va acudirli si podría ser la Mare de Déu que se'ls apareixía pera demanar que li féssin una iglesia, com á Lurdes.

Al Secretari no li podían treure del cap que devía ser la senyora d'un diputat qu'anava á fer propaganda. ¿ Ahont era qu'ho feyan aixís ? Ell ho havía llegit. ¿ Als Estats Units ? Sí ; als Estats Units ó á França.

La quitxalla del poble s'en aná á rebre la forastera, y per més crits de : « ¡ Vinam assí ! », « ¡ te *fuscaré* un roch ! » y altras amenassas que'ls xiulessin las orellas, no hi hagué qui'ls aturés. La Sunta, ab l'escusa de ferlos tornar enrera, se'n aná cap al camí ab el *marrèch* al brás ; y las Bessonas, que may tenían rès que fer y tot'hora els era bona pera batxillejar, seguiren á la Sunta fins á las etzavaras de can Cavirolas. El *Garbat* pera anar á la vinya, va fer marrada ; la Ramona, prenent la feyna de l'Antonet, qu'escombrava la sa-

Digitized by Google

cristía, va enviarlo als aguayts ab encárrech de que l'avisés quan s'acostés la tartana ; el secretari aná á enrahonar ab el batlle ; el senyor Rector va fer netejar el porxo y obrir la portella de l'iglesia; y á las móssas de ca la *Presumida* l'ávia las va enviar á rentarse la cara y pentinarse.

A la Torre varen enrahonarne un xich. Després el noy va mudar de conversa ; y fins que's sentiren els picarols del *Brillante*, ningú 'n torná á parlar. Llavors la senyora sortí al balcó, y'l noy pujá al colomar. L'amo dormía.

Digitized by Google

VII

— Tingui, ¿ vèu ? es allá — digué en Jordi, ensenyant á la forastera — que, abalansant el còs, treya'l cap fòra la tartana, — un edifici de construcció moderna aixecat prop del camí.

— Tú, escolá — afegí en Jordi, cridant á l'Antonet, y boy retenint al *Brillante* que tirava cap á má esquerra; — ¿ qu'es á casa séva la Sisca ?

— No ho sé.

— Au, vés; dígali qu'are hi anèm.

El xicotet apretá á correr. Las Bessonas el deturaren pera preguntarli què li havía dit en Jordi, y ell, sense deixar de gambar, va respondre que la forastera anava á ca la Sisqueta, y tirá dressera amunt. Al passar per devant de la Rectoría, la Ramona estava treyent las trenyinas del porxo. L'Antonet s'aturá á esbufegar y fer saber á la majordona que la forastera ja era aprop, y qu'anava á ca la Sisca.

— ¿ Qu'es gayre maca ?

— No ho sé.

Digitized by Google

Y altre cop apretá á correr de valent.

— ¿ Qu'ha dit el noy ? — preguntá'l senyor Rector, treyent el cap per entre'ls testos del balconet.

— No l'ha vista — respongué la criada.

La tartana, al acostarse al poble, anava trovant pel camí la quitxalla qu'havía sortit á rèbrela. El bordegás de cal *Nen* s'enfilá al pujador, y'ls demés saltavan y corrían pels costats del carruatje, cridant : « ¡ A derrera ! ¡ á derrera ! ¡ á derrera n'hi va ún ! ». De tant en tant en Jordi'ls espantava ab un renéch ; els xicotets s'esbarriavan per pór de rebre; y després, vejentlo sense tralla, tornavan á atansarse. La forastera se'ls mirava y reya, però tenía pór de que li tiressin una pedra. Al ser á las etzavaras de can Cavirolas, els xicots deixaren la tartana y varen tirar pel dret.

— Adéu, Jordi.

— *¡ Alante !*

La forastera agafá las ulleras y guaytá las tres dònas assegudas á l'ombra del marge. El sòl y'ls vidres varen fer la rateta, y, enlluernadas ellas, clogueren els ulls. Quan els obriren, la tartana ja havía donat la volta.

La Sunta va trovar á la forastera molt her-

Digitized by Google

mósa, tan róssa, ab aquell vestit de Mare de Déu, tot blanch, ab puntas y brodats; ab aquell vel á la cara que la feya semblar mitj monja; ab aquellas mans tan primas, aquells guants grochs, aquella payola com la que duya la Divina Pastora de la Rectoría.

Las Bessonas també varen trovarla maca, però, vaja, no era cap cosa del altre món. Ellas havían vist, á Barcelona, una còmica que ballava, vestida no més qu'ab un giponet de seda y uns faldellins de musselina, curts fins á genoll, y núa de brassos y camas, qu'era més maca que la forastera. Mentres ballava, la seguía una claror com la de la lluna, y quan s'acostava pera donar las gracias pels picaments de mans, ensenyava uns pits tan blanchs y rodóns, que semblava mentida que fóssin de debò. La Sunta tenía'l xicot al pit, y las Bessonas varen senyalarhi fins ahont havían vist els de la còmica que ballava.

— Té, tot això.

La tartana, deixant el camí y entrant al poble, posá en dispersió un aixám de llocadas y quitxalla que terrejavan pel mitj del carrer. Las dònas, assegudas al pedrís de la porta, varen tenir un somrís de satisfacció al veure'l carruatje. Si alguna no hi era, la feyan avisar.

Digitized by Google

—Tú, móssa; *vès*, digas á ta mare que ja es aquí!

Las noyas de ca la *Presumida*, ab las caras netas y'ls cabells pentinats, estavan assentadas en cadiretas mitjanas al costat de l'ávia.

Quan el senyor Rector va veure que la forastera no s'aturava á l'iglesia, va comensar á dubtar; però ¿ quì sab? devegadas... La majordona va trovarla bonica com un lliri, y que, quan movía cap al un costat y al altre'l caparró de canari, era tota pastada á la jove de cal senyor marquès, de Rierals, avans de tenir familia.

Per pór de que'l *Brillante* no aixafés cap criatura ó bestiola, la tartana anava poch á poch, pel mitj del carrer, plè de sòts y roderas. De l'un portal al altre las dònas de Masmort s'enviavan, cridant, l'opinió que'ls mereixía la forastera: els homes, ab mots coloríts, donavan al tartaner l'enhorabona per la companyía.

En Jordi, tot roig de rabia, guiava'l *Brillante* per ahont els sòts eran menos fondos: la forastera escoltava y reya, y no's treya del demunt la pór de que li tiressin una pedra.

La casa de la Sisca era la derrera del carrer y del poble; quan la tartana hi arrivá, fòra la porta hi havía l'escolanet voltat d'una colla de xicots, y en el dintell, la Sisca, neta y endressada, ab

Digitized by Google

mocador negre al cap, y un angelet, com d'uns dos anys, als brassos.

La Sisca havía quedat víuda feya poch temps. Va casarse orfe ab un minyó sense pares, y al morírseli'l marit, va trovarse sense més familia que la filleta que d'ell havía tingut. Bona noya de fadrina, havent servit á Barcelona, sense que ningú'n tingués rès que dir; bona esposa y bona mare després, tot el poble l'estimava, fins las Bessonas. A la Torre, ahont anava tot sovint á fer feynas, l'ajudavan un bon xich; quan al poble hi havía algún casament, l'anavan á cercar pera que's cuydés del ápat: criava virám, y anava á vendre ous y pollastres á Rierals; tenía un hort qu'ella meteixa conreuava; 's partía un tocino ab las dugas joves de cal *Garbat;* y aixís vivía, víuda y tranquila, cuydant á la criatura, no ficantse ahont no la demanavan, y fent migrar las malas llenguas que no podían bescantarla.

Digitized by Google

VIII

Quan en Jordi's vejé á la má un duro pera anar á beure, no sabía lo que li passava d'alegría. La quitxalla, trovantli cara de Pasqua, va arriscarse á demanarli que'ls deixés pujar á la tartana, y ell, sense pensar en si'l renyarían ó no á la Torre, carregá tota la mènudalla ; y ¡ au, *Brillante*, cap á la quadra !

Els xicotets, apilonats dins del carruatje, ensumavan, mirant al sostre, l'aróma que hi deixá la forastera.

— ¡ Quína olór ! ¿ oy, Jordi ?

Ell no'ls escoltava, enfeynat mirant el duro.

— Apa, Jordi, ¡ que vas gras ! — va dirli l'escolá.

— Sí, *veyas* si te n'hi posan gayres com aquèt á la bassina. Això són senyoras, *¡ malviatje !*, y no las que venen á afartarse per festa major.

Quan els nanos varen saber que la forastera havía donat aquell duro, volían qu'en Jordi'ls hi

Digitized by Google

deixés veure y tocar, no més una miqueta, ja li tornarían. Però ell se ficá la moneda á la faixa, pegá un castanyot á la móssa gran de la Sunta — qu'ab una pell de taronja y un tros de canya s'havía fet *unas ulleras com las de la senyora de ca la Sisca*, y escarnía á la forastera — y arriá'l *Brillante*, que no va ferse pregar gens pera apretar el pas.

De tant en tant, y sense aturar al cavall, saltava de la tartana un xicotet y corría á esplicar á casa séva la sòrt d'en Jordi.

Al arrivar devant de la Rectoría, el carruatje no duya més baylet que l'escolá. La Ramona, qu'encare estrenyinava'l porxo, va cridar al tartaner, dientli que'l senyor Rector el demanava. Doná'l mósso la brida á l'Antonet, y, saltant de la tartana, pujá á veure'l capellá. La Ramona l'estalonava.

Mossèn Joan no volía rès, ni's recordava d'haverlo enviat á cercar. Quan la majordona, ficantse á la conversa, recordá al senyor Rector qu'en Jordi havía dut la forastera á ca la Sisca, l'home va fer mitja rialleta, y, comprenent la batxillería de la criada, va preguntar quí era la senyora del vestit blanch. El xicot va respondre lo que sabía : qu'ell l'havía acompanyada per orde del senyor Rius, y que s'havía guanyat un duro.

Al senyor Rector ja no li quedá cap dupte : la forastera no era la Mare de Déu.

Digitized by Google

Y quan, posantse la gorra, 's despedí en Jordi pera tornar á la tartana, la Ramona'l seguí fins al porxo y 's quedá allí ab la Sunta, qu'estava fent garlar á l'escolá y á qui *allò del duro* havía fet obrir l'ull. ¡ Vès si s'en podría fer de negoci tenint una tartana á l'estació ! Anèm á dir qu'un duro per viatje fóra un xich massa, però una pesseta, encare que no fós més qu'un parell de ralots per persona — ¡ vaja ! ¡ posemho á ún ! — els días de la festa major podían donar una bona butxacada.

Mentres la Sunta rumiava, l'escolá's desfeya parlant á la Ramona d'aquella olór *tan fina* y *tan forta*, més que la de l'incens y més que la de las ròsas; una olór com la d'aquellas flors sense qüa, totas blancas, del jardí de la Torre; una olór que's sentía fins quan ella ja no hi era. La tartana n'havía quedat plena. La Ramona vinga fer preguntas : que com anava vestida, que si era jove, que si això, que si allò.

— ¿ Sabèu á qui s'assembla ? ¿ Sabèu aquella estampa gran que hi há al menjador de la Torre, ab un home pintat, tot negre, cabells cargolats, ab una mena de calsas ab arrugas, molt curtas y entortolligadas al cap de munt de las cuixas; ab un gech ab mánigas amplas, y ab sabatas ab talons vermells, qu'está assegut demunt d'una finestra, d'espatllas al carrer, y ab una má senyalant el sostre ? Donchs : ¿ sabèu qu'al séu costat hi há

Digitized by Google

una dòna pintada, molt maca, ab cabells róssos. y un vestit blanch ab collarins y cosas brodadas, que sèu en un tamboret d'or, y que té'ls peus demunt d'uns coixins com aquell que va cosir la noya de can Farriols quan anava á costura á las Monjas de Rierals ? Donchs s'assembla á n'aquella dòna... sinó que té'ls ulls negres.

Després comensá l'esplicació del vestit, tot blanch, ab unas mánigas amplas y molt infladas, com si las haguessin bufat per dintre; y uns guants grochs y llarchs, que semblavan de bayeta; y un cinturón de seda blanca ab una colla de penjolls de plata y or; y un paraigua petit, blanch, ab moltas puntas y un mánech prim, que semblava que s'hagués de blincar. — Y després... després...

L'escolá reya, 's tornava roig, y no gosava mirar á la Ramona.

— Au, dígas.

— Es que jo ho he vist, sense voler, quan ella baixava de la tartana...

— Dígas, ¡ mussòl !

— Porta mitjas negras fins aquí dalt !...

Y l'escolá apretá á correr, poruch de que las mans de la Ramona li arrivessin á la cara.

Digitized by Google

IX

La Sisqueta va pensar què lo que millor aniría á la forastera fóra una bona sopa escaldada, ab un parell d'ous, y, després, un tall de conill á la brasa; y, boy anant al corral, acompanyá á la senyora al quarto per si volía arreglarse, hi deixá la nena al bressol, y, al sortirne, ajustá la porta.

La forastera's tregué sombrero y guants, y'ls deixá, ab la sombrilla, demunt del llit. Se guaytá en un mirallet, ab tapas de plata, que duya penjat al cinturón; desembutxacá una capsa de marfil, y, ab un manyoch de vellut empolvat que dins hi duya, va fregarse'l front y las galtas. Després, estirant una forqueta de color de carmelo, llistada d'or, que portava clavada al monyo, 's deixá anar els cabells, sacsejá'l cap pera espolsarlos, els agafá, els cargolá per derrera, y, nuantlos altre cop, va clavarhi la forca.

La més alta de las Bessonas, que, mentres sa germana conversava á la cuyna ab la Sisqueta,

Digitized by Google

s'havía acostat de puntetas á la porta del quarto y batxillejava pel forat del pany, al veure pentinada á la forastera va correr cap al cancell, empaytant als pollets de la lloca negra.

— Y donchs, Sisca, sembla que tenim forasters — cridá desde'l carrer l'hereu Milá, el batlle, que, avisat pel secretari, compareixía ab aquêt pera esbrinar els plans de la forastera.

— Aixís ho diuen.

La Bessona xica sortí á donar conversa als dos homes y á sa germana. ¡ Oh ! Y lo qu'es ella no'ls podía dir rès de nou. La Sisca no *la* coneixía, ni *la* havía vista may. Fòra d'allò del duro, lo demés ja ho sabía'l secretari tan bé com ellas. Que feya cara de ser molt rica, sí, això sí; però no duya arrecadas ni agulla de pit. Sa germana va dir qu'ella li havía vist las mans sense mitenas, y qu'als dits hi duya unas tombagas qu'enlluernavan.

El batlle'ls va dir que no passessin ansia, qu'ho deixessin estar per ell, que ja's sabría — ¡ prou ! — lo qu'havía anat á fer la forastera á Masmort, y qu'á bén segur no li portava altra deria que la política. Ell havía sentit contar que la dòna d'en Cánovas anava de poble en poble demanant vots pera'l séu marit y repartint diners; y si aquesta senyorassa hi anava á fer propaganda, y'l séu

Digitized by Google

home no era republicá, ja podía tornarsen pel meteix camí y bén depressa, qu'allá, per més duros que dongués, per més prèdicas del rector y més concells dels senyors de la Torre, ja's sabía, ningú hi volía rès ab els *carcas*. Y si, de rabia, 'ls treyan l'estació del carril, *bueno;* y si á'n ell li prenían la vara, *bueno;* y si s'havía d'anar á garrotadas, ¡ millor !

Quan més entussiasmat estava l'hereu Milá, va sortir la forastera del quarto, duent á brás la nena de la Sisca, fentli festas y posturas, y donantli las ulleras pera que la criatura hi jugués.

— ¡ Ay, Senyor ! Miri que l'embrutará — digué la Sisca, deixant la cassola y corrent á agafar sa filla.

Però la forastera no tenía cap gana de deixar la nena, que reya ajogassada, y, convencent á la Sisqueta, doná'l « ¡ Deu vos guard ! » á la gent que hi havía al portal ; portá á l'ombra, derrera la porta, una cadira mitjana; hi deixá la menuda, s'arrebossá las faldillas, torná á agafar la nena, s'assentá ella á la cadira, y's posá la criatureta á cavall dels genolls.

El secretari's tregué la gorra ; el batlle's cordá l'ermilla, y las Bessonas se rondinaren confidencias á cau d'orella : — ¡ Quín modo de malgastar diners ! ¡ Dur unas faldillas de seda com qui dú

Digitized by Google

uns enagos, y sense que ningú las pugui veure! ¡ Vès si no podría durlas demunt, no més cambianthi'l farbalá de puntas negras per un altre d'un color més escayent ! —

La forastera semblava no parar compte en que la batxillejavan, y s'entretenía jugant ab la nena que xisclava com una boja.

— Volan, volan, volan... coloooms !

Al aixecarla enlayre, la xiqueta no deixava anar els penjolls y bonichs del cinturón, y tan aviat s'omplía las manonas ab el mirallet y las ulleras, com ab la bosseta de mallas de plata, plena de diners, y un potet de vidre, petit, molt remenut, ab tanca d'or.

L'hereu Milá rumiava'l modo d'entaular conversa; las dugas germanas, guaytant per l'escletxa de la porta, feyan adonar al secretari de que la forastera, ab un genoll demunt l'altre, cada cop qu'alsava la criatura, ensenyava tot el tóu de la cama apuntalada á terra; y la Sisqueta enllestía'l dinar, omplint la cuina d'una fumera qu'arrivava fins al cancell.

— ¿ Ahont vol que li pari taula ?

La forastera s'aixecá de la cadira, 's posá la nena á brás, y entrá á la cuina. — Allí meteix, al costat dels fogóns, á tot arreu estaría bé. — Però, avans de dinar, volía rentarse las mans. La Sisca

Digitized by Google

esbandí'l gibrell, hi buydá mitja galleda d'aigua, y aná á cercar una toballola nova: encare no tenía'l serrell fet.

Quan la nena va veure que la deixavan, se posá á fer el somicó. La senyora's tregué'l cinturón y li doná pera que s'entretingués mentres ella se rentava. La menuda s'apoderá del pot de vidre, y, arrossegant el cinturón, aná á trovar las Bessonas, que la cridavan, y'ls ensenyá tots aquells zings-zings.

La Sisca va correr derrera de sa filla volent pèndreli'l cinturón, de pór d'alguna trencadissa; però la noya's posá á plorar, y, arrapantse al potet de vidre, va ferne saltar la tanca d'or. Una olór molt forta y molt bona s'escampá per tota la casa; aquella olór de que tothom parlava. Las Bessonas ensumavan tant com podían.

— ¡ Reyna Santíssima ! ¿ qu'has fet ?

La forastera s'acostá, agafá la menuda, y fentli un petó, — no es rès, ¿ oy ? — va dirli. Després, prenent el vidre de las mans de la nena, li tirá al cabell una goteta d'una aigua tèrbola que hi havía dins del potet.

—¿No es pas mèsch?—preguntá la Bessona xica.

— No senyora, es essencia triple de gardenia. ¿ Vol que n'hi posi als cabells ?

— Una gota, no més qu'una gota.

— ¿ Y vostè ?

— Al mocador no més. Gracias.

Digitized by Google

— Y vostès ¿ que també'n volen ? — va dir la forástera, dirigintse als dos homes.

— No, senyora, no ; gracias. La dòna'm pegaría — féu en Milá.

La senyora's posá á riure y entrá ab la nena á la cuyna, despedintse dels de la porta ab un « Si son servits... »

— Gracias.

Las Bessonas no hi veyan de cap ull. La xica, que no'n tenía prou ab l'olór que duya al cap, ensumava'l mocador de sa germana.

— *Vamos,* estigui boneta.

— Y are gracias. Adéu Sisca.

El secretari y el batlle varen quedar sols y sense saber que fer. — *Nada, nada ;* lo millor era que'l secretari entrés á preguntar, net y clar, y sense embulls, si havía vingut per qüestió de política, y què volía ; perque á l'hereu Milá ja comensava á embafarlo tant fer l'orni, y qui sab què's pensaría la dòna.

Quan la forastera vejé al secretari devant d'ella, ab cara sèria, la gorra á la má, y parlantli d'eleccións, va esclatar en una rialla tan forta que per poch s'ennuega.

— ¡ Ay ! no, senyor, no...

Digitized by Google

X

Semblava que fós diumenge. Sota'l porxo de la Rectoría una colla de dònas escoltavan á las Bessonas. Tot el poble estava enterat *de la conversa qu'havían tingut ab la forastera*, y de que'ls havía tirat olór; y tot el poble sabía que la senyora de ca la Sisca no duya agullas de ganxo, que portava enagos de seda, mitjas negras y cinturón de satí. Tothom sabía'l dinar que va ferli la Sisca; que s'havía rentat las mans, que duya anells, y qu'era molt xamosa y criaturera. Peró ningú podía dir qui era, ni'l qu'havía anat á fer á Masmort. — ¿Si fós per una prometensa á la Divina Pastora? ¡Com que fa tants miracles! — Aquêt suposat va quedar també desvanescut quan la forastera, acompanyada de la Sisca, que duya sa filla á bras, passá pel devant del porxo sense entrar á la Rectoría.

— Estigui boneta — va cridarli la Bessona xica. — ¿Que van á passeig?

— Sí, senyora.

Digitized by Google

Las dònas la contemplavan caminar poch á poch, carrer amunt, dret als quatre camíns, batxilleras de saber ahont anava, y sense atrevirse á seguirla per pór de la Sisca — *qu'era una beneyta*.

Y ¡ vès quin incert ! La Ramona tenía d'anar de precís á veure l'ávia del Molí, y are no gosava, per pór de que la forastera's pogués creure que l'espiavan. ¡ Bah !, ¡ bah ! Tiraría per la dressera de las vinyas, y si per cas se trovavan sería un voler de Déu.

El rotllo's desféu : la Ramona entrá á la Rectoría á posarse'l mocador al cap y agafar el cistellet, y las demés dònas s'entornaren cada una á casa séva.

Digitized by Google

XI

— Mirissel — va dir la Sisca.

La forastera guaytá al colomar de la Torre, però no va ser prou amatent. L'hereuet ja no hi era.

Las dònas seguiren caminant, tot xano, xano.

El sol anava á la posta amagantse derrera'l grapat de casas que constitueixen l'altra meytat del poble, y que's veyan ja bén aprop, ran del collet á dugas centas passas dels quatre camíns.

La nena duya la sombrilla : la Sisca, ab el mocador del cap deixat anar á las espatllas, sense desnuar, anava per demunt dels rochs, ab sa filla á bras, y lleugera com una cabreta : la forastera, aixecantse ab las mans el vestit y agafantsel pels costats, caminava ab compte y entrepussava á cada pás.

— ¡ Déu las guard !

— ¡ Déu vos guard !

Digitized by Google

El vell Cavirolas tornava del tros, cama assi, cama allá demunt del matxo. Unas quantas passas enllá's girá á mirar las dònas. Després se'ls hi tombá altre cop d'esquena, encengué la pipa, y's deixá portar al poble pensant en els cups plens y en la brema féta.

— Mírissel, — va tornar á dir la Sisca.

Devant d'ellas, l'hereuet de la Torre, vestit com d'anar per casa, ab sabatas róssas y gorra blanca, s'estava recolsat á la Creu dels quatre camíns.

Las dònas s'aturaren y la forastera va fer un petó á la nena, que's posá á plorar quan li varen pendre la sombrilla.

— Té, digas á la *mama* que't compri bobòns.

— ¡ Encare més ! — digué la Sisca.

— Vaja, adéu siau, y moltas gracias.

— Jo si que las hi tinch de donar. Y are, dissimuli...

— ¡ Volèu callar !

— Digas « passiho bé » á'n aquesta senyora.

La nena va escarnir á la forastera que li feya l'adéu ab las mans tot pujant cap á la Creu.

— Sisca : *sobretot*...

Y estrenyent els llabis closos, y tirantlos enfora apretadets, la forastera va posarhi al demunt el dit segon de la má dreta.

Digitized by Google

— Vaji descansada.

La Sisca s'entorná sense girarse. Al ser á la vinya del Cinto tirá per la dressera. La Ramona, pel meteix camí, pujava cap á la Creu. La víuda al veure á la majordona va fer mitja rialleta.

— ¡ Oy, que veníu bé !

Justament la Sisca tenía que preguntarli una munió de cosas. La Ramona duya préssa y no podía torbarse ; però la Sisqueta parlá de la forastera, y l'altra s'aturá á escoltar.

— ¿ Ahont l'has deixada ?

— Ha tornat sola cap avall. Crech que va á casa de las Bessonas.

— Bé, veurás ; si hem d'enrahonar val més qu'anèm á la Rectoría. Ja hi aniré demá al molí.

La majordona gambava depressa y la Sisca caminava poch á poch.

— ¡ No veyèu que porto la criatura y que no puch aconseguirvos !

La Ramona s'oferí á dur la nena, però la menuda no va voler anar ab ella.

— ¡Mirèu la malcarada! ¿Què hi dús á la má?

— Una pesseta que li ha donat aquella senyora.

— ¿ Una pesseta ? Y donchs, á tú ¿ quant t'ha donat ?

— Cinq duros.

— ¡ Verge pura !

Digitized by Google

XII

El senyor Rius se despacientava : tot era anar sala amunt, sala avall, treures el rellotje de la butxaca, mirar l'hora y guaytar per la finestra. No faltava més que mitj quart pera arrivar el tren, l'home havía marcat un bitllet de primera pera Barcelona, y la forastera no compareixía.

El *Coix*, fumant y rient, anava cap á l'agulla.

En Jordi y el gos, estavan cansats de tant fer la llensadora de l'estació á la riera y de la riera á l'estació.

Va sentirse'l xiulet de la máquina que s'acostava : al anden no hi havía més qu'en Jordi ; y el *jefe* d'estació, groch de rabia, estava á punt d'estripar el bitllet, quan, sortint á la vía per entre'l canyar, va compareixer la forastera corrent com una desesperada. En Jordi va cridarli que passés la vía desseguida, y el senyor Rius, desenfadantse tot d'una, 's tregué'l cartronet de la butxaca.

— Però ¿ d'ahont vé ?

Digitized by Google

— ¿ Que falta gayre temps ?

— Ja es aquí, míri. Però ¿ ahont s'havía ficat ?

— Aixís no m'hauré d'esperar. ¡ Millor !

— Si's descuyda... Sòrt que li tenia'l bitllet preparat.

Digitized by Google

XIII

A Masmort no han tornat á veure aquella senyora tan hermósa, tan rica, y que feya tanta olór, y ningú ha sabut may què va anarhi á fer. La Sisca diu que no ho sab ; las Bessonas no han pogut esbrinarho ; el batlle va encarregar al secretari qu'ho preguntés per carta al diputat, y encare espera resposta. El senyor Rector té pór de que fós algún mal esperit disfressat de dòna.

Se'n va parlar molt, y encare'n parlan. Ne parlan com del temps de la guerra ó de l'any de l'epidemia. Diuen : va ser el día que vingué la forastera ; fou la setmana després, l'any avans de venir la forastera.

10 Agost 1896.

Digitized by Google

IV

L'ánima malalta

A la mare.

Digitized by Google

Digitized by Google

L'ánima malalta

SENTINT dringarme á la butxaca 'ls dineróns de la setmanada, anava dret á casa, nits enrera, pensant en vos, que m'esperavau ab els estalvis demunt la taula y'l sopar calentó, y rumiant, mitj en broma, mitj en serio, las paraulas afalagadoras ab que l'amo m'havia endolcit la feyna, boy apujantme 'l jornal. — Ets un bon noy, trevallador, y estimas á ta mare: té, d'avuy endevant, una pesseta més cada setmana. — Y jo, mare meva, 'm malmetía 'l cervell cercant com he de ferho pera estimarvos una pesseta més, ¿cóm? si encare que 'm colguessin d'or y pedrería no trovaré pas en lloch un xavet d'estimació en vaga, que tota la que hi ha al món ja vos la tinch donada, mare santa!

Cavila que cavilarás, anava boy caminant, mentres que la pesseta, que venía escadussera ab

Digitized by Google

els quatre duros, feya com la quitxalla ajogassada, — que, quan no té noys del seu temps ab qui parlar, amohina als grans ab la seva xerramenta, — y, dringa que dringarás pel butxacó, rondava d'un duro al altre, movent més xivarri qu'un paper de plata, y bescantant la meva sòrt com vos quan aneu pel barri fent engelosir las mares que tenen fills dolents.

Tot d'una vareig sentir que cridavan. El carrer era estret y per aquell tros no passavam més que'ls méus diners y jo. Aquella xerrayrota's descobría ab el séu dring, y bén segur qu'era ella á qui cridavan, perquè jo no vareig pas coneixer á la dòna que, dreta al llindar d'un portal, ens feya signos. ¡Beneyta! Com si no se m'hagués conegut á la cara que vos ens estavau esperant!

Vareig seguir la méva via, y, distret ab el fanalet vermell d'un vigilant, aní á ensopegar ab una dòna, que, recolzada á la paret d'un casal ab reixas á las finestras, gronxava en sos brassos un farcell d'ahont eixían gemechs de criatura. En aquell instant, com per miracle, la paret s'obrí: la dòna ficá'l farcell al forat, y fugí sense girar el cap enrera.

¡Pobre bordet!

Al acabarse'l carrer, un espetech de llum y músicas, de crits y riallas, tentava als balladors.

Digitized by Google

També allí varen cridar á la pesseta. Uns lletreros, ab molta colorayna y promesas enlluernadoras, semblavan cercarla per tot arrèu pera esbrinarli'ls secréts que tancava la cortina d'aquella porta. L'esquer se va perdre, que jo la tenía á la má, bén estreta, entremitj dels duros, y manantli *muxoni*, com quan, sent jo petit, y pera que no fés cap entremaliadura, 'm posavau, mare méva, entre vos y'l pare, qu'al Cel sigui!

No passèu may per aquell carrer quan sigui fósch. Com als lladres poruchs, el sòl li fa nòsa, y de nit s'hi obren las portas que la claror de la vergonya hi té tancadas de dia. Si sempre hi hagués sòl no fóra tanta la gent dolenta. De nits no's véu tan clara la conciencia: quan ella se'n va á jóch, el vici's lleva.

No hi passèu, no, quan sigui fósch: de las portas obertas y negras com bóca de bruixot, ne surten crits que fan pensar en el crim, com l'udól del gos fa pressentir la mort: ne surt baf que empudega y escalda sense escalfar: ne surt tuf d'embrutiment, alenada fumosa d'un caliu d'escombrarias.

Y, al altre costat del carrer, aquella casa gran ab reixas á las finestras, y, dins del mur, aquell forat rodó, abím per ahont cauen al món els lliris de puresa nascuts del vici, del desvari, del crim,

Digitized by Google

fins del amor, fillets sense mare, ánimas d'ángel en cos malehít avans de neixer.

¡ Quin fret deu ferhi !

Tot aquell aixám de nens y nenas, ab caretas xamosas y'l cap plè d'encenalls d'or, ab ulls brillants com estrelletas, y manónas de satí y de cotó fluix, flonjas y róssas, deu semblar un jardí de verge enamorada, ahont las flors parlan.

¡ Pobre jardí d'hivern, flors sense sòl ni gotas de rosada, sense riallas ni plor de mare, sense petóns de debó !

¿ Quin deu ser el nom primer qu'aprenen els pollets d'aquella llocada orfa ?

¿ Com els hi deuen dir que de mare no'n tenen, ni n'han tinguda may ; ¡ pobrissóns ! may, perquè la dòna que'ns porta al món no es mare nostra fins que s'ho guanya ab goigs y tristórs ?

¿ Com els hi deuen dir que no hi es pas la dòna á qui tant cercan, la dòna en qui han somniat avans de neixer, la qu'estimavan ja quan el séu cor, menut encare com llevor de lliri, comensá á bategar ?

¿ Com ho deuen fer pera dir als famolenchs de mare qu'aquella dòna que l'ánima adorá quan el cos encare no's movía, els ha deixat solets per pór del món, ó per pór d'ella, ó per mal cor ? No, per mal cor, no, que no'ls hi diguin. ¡ Angelóns ! se morirían !

Digitized by Google

¿Veritat, mare, qu'á las dònas dolentas Déu tindría de ferlas xórcas?

Si á Jesús, pera que fós fill de Déu, varen triarli la Mare, ¡vès quina no té de ser la tasca vostra!

M'han esplicat un cas que fa enternir. Una desgraciada, ¡Déu la perdó! va sentirse un dia una fiblada á l'ánima ensemps qu'á las entranyas. Es qu'era mare, y ho fóu avans de neixer el fillet. Desde llavors sempre plorava, plorava molt, perque ella'l volía, volía guardarlo aquell angelet que Nostre Senyor li enviava, y una mal cor l'havía entristida dihentli que, allá ahont eran, no li deixarían tenir, que se li endurían.

Y ella plorava perquè tenía pór de que l'infant nesqués moit; perquè sentía pór de que l'infant nesqués viu y li portessin als bordets; y quan més al món s'acostava'l fill, més sa mare se'n allunyava, poruga de perdrel quan nesqués.

Y á un, que feya cara de menos disbauxat que'ls altres, va demanarli'l nom d'un Sant del Cel á qui poder encomanarse: y va pregar á Sant Ramon pera que may li tregués de las entranyas el séu fillet.

Y's va anar migrant, migrant, tant, que'l metje va dir que's moriría.

Llavors la varen dur al Hospital: al vespre un capellá li va posar els Sants Olis. Las altras malaltas que jeyan á la meteixa sala, varen sentirla can-

Digitized by Google

tar tota la nit una cansoneta de bressol. A la matinada's sentí un plòr de criatura y la malalta pará'l cant.

Quan la monja s'hi acostá va trovarla morta. Els metjes varen dir que'l fillet havía mort quan va morir la mare, y'ls varen enterrar junts, ella dins del clot, el fill dins d'ella!

¡Qui sab si aqueixas estrelletas que van pel espay, acopladas, son fills y mares, morts á l'hora y resplandents d'amor!

Quan jo era molt menut, y al durme al llit me senyavau y'm feyau dir l'*Ave María*, dormintme ab l'oració y'l vostre nom als llabis, somniava cosas dolsas y angelets.

Més tart, sent ja aprenent, quan m'adormía, somniava que'm renyavau riallera perquè eram ja al matí, el sòl enlayre, y jo un vagamundot.

Després, fet home gran, la vostra imatje m'apareix en somnis y contenta, si la conciencia no m'inquieta; trista, si'ls pensaments ó'ls actes méus no han anat, de día, pel camí dret. Una nit, boy somniant, vareig veure que ploravau. ¡Quin mal al pit, mare méva! Cada llágrima vostra era una mar que m'ofegava. Veure plorar á la mare es gayre bé tant trist com vèurela morir.

Digitized by Google

¡Que vos estimo, mare!

¡Que me'n heu fet de bé tota la vida!

¿Vos recordeu de quan era molt xiquet, y'm vestíau com á un noy d'hisendat? ¿Què vos feya qu'al urdidor vos diguessin *gana* fentvos mofa las demés trevalladoras y que fins l'amo vos reptés per massa trevallar? ¡Cá! Vinga fer feyna, que'l noy ha d'anar maco, ¿veritat?; y per Carnestoltas me disfressavau de pageseta com si fós una nina; y per Còrpus, ¡alsa! un bon mocadorás de carmelos, un ciri guarnít de paper d'or, un vestit nou, el caparró plè de rissos, y á la professó'l nano de casa. Vós, á vèurem, aquí, allá, á cada carrer, á la Catedral, per tot arrèu, amanyagantme, composantme'l vestit, els bucles, aixugantme'ls llabis encarmelats, fentmhi una restallera de petóns, y mirantme allunyar en mitj d'un núvol d'incèns y fum de las atxas.

Ja'n podía ser d'entremaliat. Els vostres ulls feyan quedar mentiders als vostres renys y'l cor me perdonava.

Un día... —¿què vareig fer?... no me'n recordo — 'm corríau derrera, y jo fugía pera que no m'arrepleguessiu. Vareig caure, y vós, ensopegant ab mí, vareu caure al costat méu. Tots dos en terra, vós reyau y jo també, y, boy asseguts demunt las rejolas, vareu ferme un rengle de petóns

Digitized by Google

més bons! més bons! qu'encare me'n llepo'ls llabis.

De vegadas crech que m'haveu estimat massa; 'l pare devía glatir. ¡Pobre pare! Me sembla que era ahir quan anareu á despertarme pera durme prop del llit ahont s'anava morint, morint, més de pena de deixarvos que del mal que tenía, aquella feridura al costat dret. Ja no podía parlar. Va mirarme com si volgués clavar la vista dins del méu cor, y la méva imatje en la séva ánima, y'm va allargar la má esquerra pera que li fes *l'amistat*.

Al besarlo jo, va cloure'ls ulls: vós llensareu un xiscle y l'ávia se m'endugué.

Al endemá 'l pare ja era mort: vuyt días després jo anava á estudi, y al cap del any ja sabía de lletra, ¿oy, mare? Pobre pare! Si m'hagués vist llegir y escriure!

¿Quí vos ho va dir, mare, aquell día que'm guaytareu tant sèria y dolorida, que'l vostre fill ja no era pur? Llagrimejavau, y, al mirar vostres ulls humíts com quan morí 'l pare, las galtas se m'encengueren ab foch de vergonya, gayre bé tant com el día en que'l remordiment me va fer enrojir á solas, aquell endemá d'una nit en que, al arrivar á casa, pudía á vi, y entrepussava. ¿Veritat que'm perdoneu? ¿Veritat que ja no vos fa fástich el méu alè? Maymés el gòt m'ha dut verí

Digitized by Google

al cervell, maymés, que jo no vull que ningú digui que'l noy vos fa plorar, que jo no vull que plori la mare méva, que vull que m'estimeu, que'm feu petóns quan rigui'l cor, que'm feu petóns quan tingui penas...

¿D'ahont lo treyeu eix bés que vé, fresch y aromós, á esbargirme'l front? Vostres petons, ¡vès quína cosa! refrescan el cap y escalfan el cor. ¡Pobre de mí sense aqueix bálsam! Pobre de mí sense la vostra falda! ¡S'hi está tan tóu! ¡S'está tant tèbi prop del vostre cor!

¿Com ho hauría fet sense vós llavors qu'estava tan malalt, tan malalt que cap metje's creya que'n sortís? — «¡S'ha de conformar!» — vos digueren els de la consulta. — «Que's morirá?» — vos preguntaren las vehinas. Y vós tot era respondre: — ¡Cá! ¿Y are! ¡No faltava més! ¡Borrango! — Y tornavau prop méu, y'm parlavau d'aquella dòna. No'n deyau mal, y jo vos ho agrahía; y, al ensopirme, vos confonía en mon desvari: tan aviat me semblava qu'era ella la que'm cuydava, com vós; tan aviat erau vós com ella qui'm besava: y obría'ls ulls y vos veya á vós, á vós sola prop del capsal, vós que'm posavau al front munts de petonets, depressa, depressa, pera que tinguessiu temps de posarnhi forsa, petits demunt de grossos, pera que n'hi capiguessin més. Sempre vós, sempre la mare, y aixís, de mica en mica, rebent en besadas vostras las que

Digitized by Google

ella'm va prometre, estrenyentvos bén fort las mans demunt del pit, clohent els ulls, y guardant pera vós el tros de cor que m'havía quedat sense malmetre, enviava'ls mals pensaments á correr derrera d'ella. ¡ Tan lluny deu ser que no han tornat encare ! Millor, ¿oy, mare? Potser no m'haurían deixat curar. Aquella dòna — ¡ malehida ! — se'm va posar un dia al pit y als llabis pera llensarme á l'endemá, com feya ab las poncellas d'aquell roser groguench que guarda á la finestra de l'alcova.

Hi ha una senyoreta que se vos assembla molt, á vós y á'n *ella*. Té vostres ulls, tristos y hermósos, y'ls *seus* llabis petoners.

La veig cada nit, quan plego, derrera'ls vidres del séu balcó, guaytant ab mirada que no veu, vestida tota blanca, y sempre sèria y quieta, com si pensés en un goig somniat ó en una pena molt fónda; com si tingués remordiment de viure ó dolór de viure sola.

Si fós una menestrala, l'estimaría molt, mare, á n'aquella senyoreta. Deu tenir fam de petóns y un cor vessant amor; deu estimar á sa mare com á vós, jo; sí, sí, cregueuho, ne fa la cara. Té'l front blanch com las alas del vostre Angel de la Guarda, y la volta una tristór qu'encisa y atreu.

Derrera'ls vidres, surt tota esblaymada del fondo fósch del quarto, y'ls fanals eléctrichs del

Digitized by Google

carrer l'illuminan ab claror de lluna, donantli á la cara un coloret trencat que la fa semblar de pedra. Devegadas, quan me la miro, 'm sembla una Mare de Déu resplandent de puresa en mitj d'un altar á las fóscas.

El fullám dels arbres del carrer apareix com una feixina de brancám posada á sos peus, y la cortina que, penjant del sostre, li vé ran del cap, fa de dosser als séus cabells, que son tan negres, tant, qu'en la foscor del quarto, barrejantshi, 's perden.

Si jo fós un senyoret, l'estimaría. Hi penso, y bén sovint, y quan hi penso 'm sento un tremolór dintre del cor, com si fós l'ánima qu'hi bategués, y desvariejo, despert y tot, sense qu'un mal pensament me fassi enrojir las galtas.

Més d'un cop, boy trevallant, se me n'hi va'l cervell, y'm penso veurela, malaltóna, ficada dins d'un llit tot plè de puntas y roba que fa olór, coixins ab randa y seda al capsal, y, á la paret, una capelleta ab una Verge de plata, pastada á'n ella. Als peus del llit, una llantia llensa llum blava com si fós d'estrellas, quals raigs cauen demunt la carona de la malalta, besantli'l caparró que, enmitj d'aquell núvol de roba fina, sembla un querubí dels que rondan á la Puríssima.

Veig el pis encatifat : quan se camina, 'ls peus s'enfonsan com dins de cotó fluix y'l trepitjar calla pera no despertar á la senyoreta. Jo la vetllo

Digitized by Google

y sóch sol ab ella; en un recó, estès demunt d'una cadirassa tóva, hi ha un munt de cosas que fan més aróma que l'incens, més que las rosas. Son faldellins de tela fina, ab blondas y brodats, calcetas ab fistó, camisas ab puntas y cintas de seda, com las que's veuen als aparadors, tot net, tot blanch, tot tèbi. El cor se m'en hi va: m'hi acosto, recelós, y enfónso'l cap dins d'aquella roba que l'ha tocada á'n ella y que regala olór de flors y olór de dòna, olór d'amor. M'agenollo, gayre bé plorant, el cor estret y tremolós de camas, poruch de despertar á la malalta ab el frechfrech de la roba, ab el méu alè.....

Y sóch jo qui's desperta. M'adóno de la brusa, de l'arpillera que tinch á las mans; del fardo que cuso; y'l magatzèm se riu de mí ab riallas qu'obren de bat á bat, com bócas de gegants, els finestrals y la porta.

Llavors vinga fer feyna. Els nervis m'empenyen, agafo delit, trevallo forsa, y'm canso, y, mitj rient y boy glatint, penso que no es pera mí l'amor vestit de seda fina. Bé prou que la trovaré una bona noya, ab mocador de pita y vestidet d'indiana, que m'estimi com vos vareu estimar al pare, qu'als méus fillets els fassi tan felissos com vós á mí, ¿oy mare?

¿Blondas y prisats... y jo las mans tan rústigas?

¡Quan jo tingui un fillet!...

Digitized by Google

Vós la padrina y'l pare d'ella'l padrí, ¿eh? ¿què me'n dieu? Y cap á treure duros del Montepío, y á fer pansir el mitxot, y bén alegre ¿oy? bén alegre, que vós bé ho voldreu que'm casi. Bona noya, creyenta, y que m'estimi, que m'estimi molt, molt. ¡Si sabessiu quinas ganas tinch de que m'estimi una altra dòna; de tenir, prop dels méus, uns ulls tafaners y joves ahont enmirallarme'ls pensaments y endevinarnhi d'altres; de sentir prop dels méus llabis una veu dolsa que canti cansóns d'amor! Això no es pas cap mal. Si vós morissiu ¿com ho faría jo sense tenir ningú á qui estimar, cap germanet, cap amich, sol com un bórt? No, no vos morireu per are, qu'haveu d'esser ávia, qu'haveu de tornar á fer de mare duhent el méu noy á la professó; disfressantlo, comprantli la móna, ensenyantli'l *Parenostre*.

¡El méu fillet! Me li menjaré á las galtas els petóns vostres y'ls de sa mare. Li ensenyaré á llegir y á escriure, jo, jo sol; y quan ne sápiga tan com son pare, cap á estudi á ferse aixamplar el cervell. Després á fer feyna, un bon ofici, menestral com jo y son avi. Fora fums del cap. Si hi té rès que sigui de sustancia bé prou que s'ho treurá tot sol y's fará carrer pel mitj dels altres. Jo li donaré escudella y carn de l'olla: si vol requisidets, que se'ls cerqui. Si'n fes un senyoret, el rey me'l malmetría.

Quan el veurèu soldat, ab l'arma al coll, la ria-

Digitized by Google

lleta als llabis, y ab ulls desvergonyits de xicot maco, fins li comportarèu mals vicis, ¡prou vos conech! Y'm renyarèu á mí, que voldré fer el pare sèrio, y n'estaré cofoy, com un babau! Y quan el xicot surti del servey, quan sigui tot un home, llavors ja'm podré morir. Li deixaré mare y ávia pera herencia, ¡tot un tresor! Si no'n está orgullós no es pas fill méu, no es pas nét vostre.

¡Que felis! Morir sense haver passat vellesa, ab el cor net, l'ánima sens mácula, y'l nom honrat; sentir prop del méu llit el vostre alè, 'l de tots tres, mare, dòna, fill; rebre vostres petóns, ficarvos dins la bóca mos derrers sospirs, sentirme tancar els ulls per vostras mans, y guaytarvos després, ja sols ánima, desde llochs desconeguts, y demanar á Déu, qu'als bons escolta, un reconet de Cel pera vos, per'ella, per'ell, pera tots quatre!

Digitized by Google

V

Miniatura

Digitized by Google

Digitized by Google

Miniatura

La barca nostra anava lentament, molt lentament, demunt de l'aigua negra, sóta 'l cel sense lluna. Els pals dels bastiments amarrats, y que la mar bressolava, brandavan ab pausas ritmadas, l'un prop de l'altre, sense tocarse may, com brassos d'enamorats que's dalissin pera abrassarse, y no goséssin. Els llums de las embarcacións semblavan ulls de dimonis. La cantarella endormiscada d'invisible mariner, feya pensar en el plany d'un presoner de las reynas d'aigua, d'un ofegat qu'al fóns del mar patís vida d'amor en els llabis sempre humíts d'una sirena assedegada de petóns.

La barca, lentament, molt lentament, s'allunyava de la terra. La ciutat ens fugía y s'esbo-

Digitized by Google

rravan las siluetas de las casas. Las lluminarias se feyan xicas, molt xicas, fins á semblarnos resplandenta munió de caps d'agullas clavadas en coixinet de gegantesa. Una boyra, mitj daurada, mitj vermella, com resplandor de braser, eixía de la ciutat y pujava dret als núvols. Més enllá, molt lluny de nosaltres, una estrelleta, qu'estava sola, tremolava com si tingués fret. ¡Pobreta!

La barca anava lentament, molt lentament; el barquer ens mirava, y tú tenías pór, pór de la mar y pór de l'ombra, pór del barquer y fins de tú meteixa. Un peix, tot ell de plata, saltá aprop nostre á flor de mar, capbussonant. Va ser com un llampech d'un cel ennuvolat que sóta'ls peus tinguessim. Te'm vares acostar bén prop, bén prop, y, sense dirme rès, vares mirarme ab ulls enterbolits. Y, obrint els llabis, els vares moure com si'm beséssis. ¿Oy que'm besavas de pensament?

La barca, molt lentament, lliscava silenciosa demunt la mar sens'onas. ¡Quina quietut! Rès se sentía, rès: rès més que'l téu respir y 'l clapoteig dels rems. Clohent els ulls, demunt la méva espatlla vares repenjar ton cap de flòchs de seda

Digitized by Google

de color d'or. Els bucles, prenys d'aróma, papellonavan ran dels méus llabis cercant petóns.

Quan varem tornar á terra, la barca s'allunyá rápidament; el mariner cantava y las estrellas fugían cel endíns. El día aixecá'l cap plè de riallas y el mar va ferse blau.

Digitized by Google

Digitized by Google

VI

Esperant

Digitized by Google

Digitized by Google

Esperant

MESOS enrera vareig passar bon tros de vetlla en un cafè del carrer del Hospital, boy bevent una cervesa que'm va costar vint cèntims, y esperant una dòna que vivía per aquells voltants.

Com que d'això fa tant temps, de bona fè que no'm recorda'l nom d'aquella dòna : fins crech que no vareig saberlo may del cert, perquè, si no m'erro de dòna, 'm sembla que'l día que varem rompre, vareig esbrinar que *també* m'havía mentit al dirme'l nom. Era — dòna d'un día — com certa mena de flors que, tot just vos las poseu als llabis, ja las troveu marcidas, y teniu de llensarlas à correcuyta.

Del nom del establiment tampoch me'n recordo : del establiment, sí. Era una sala llarga, més estreta la primera meytat que la segona, per mor de l'escala que conduhía als pisos d'aquella casa;

Digitized by Google

la segona meytat s'aixamplava cap á la dreta tot lo que deya l'envá de la cuyna; y obrían la paret oposada al carrer dugas portas que donavan á una eixida, per ahont entrava un xich de fresca, barrejada ab olórs de celobert y ab el soroll que feyan, en el pis del demunt, las bolas d'un billar y'ls qu'hi jugavan.

Al mitj del establiment, á má dreta boy entrant, hi havía'l taulell, encofornat sóta una volta com un panteón antich del Cementiri vell. Al costat, la cuyna; y, al devant, el piano, ahont un jove ab ulleras, bigotet refilat, cabells ab clenxa, y'l cigarro á la bóca, tocava balls d'envelat y pessas d'òpera.

Guarnint las parets y tirantse endevant, com si fessin una reverencia, hi havía uns quants miralls xatos y amples, quinas llunas duyan escrits, ab blanch d'Espanya, 'ls noms dels gelats que's servían en l'establiment, y quins marchs daurats, malmesos per las móscas, aguantavan, oprimintlos, diaris enmatxucats, paquetets de cigarros y algun qu'altre aixugamá, net y planxat.

Entre mirall y mirall hi havía *aparatos* pera gas, de tres brochs cada un y ab bombetas de vidre esmerilat. Els llums, encare que n'hi havía molts, no'ls havían encès tots: un sí y un no, y gayre bé'n sobrava ab la calor que feya.

Escampats per la paret, un sens fí d'anuncis de begudas finas y de fábricas de cervesa, 's contra-

Digitized by Google

puntavan alabantse. Al costat del taulell, uns prestatjets de noguera sostenían tres rengles de pipas, primas y llargas las més, xatas y cargoladas las altras, fumadas totas y ab el braser buyt enganxat als traus del prestatje, com si'ls hi haguessin donat garrot y'ls hi caigués el cap endevant.

Jo m'havía assentat prop de la porta del carrer que, com éram á l'estíu, estava oberta de bat á bat, y ab xipressos de tést fent centinella en els buyts que quedaren al treure las vidrieras. De tant en tant se sentía un terratrèmol que s'acostava: era'l soroll que feya'l tranvía de Sans, passant brunzent, llepant l'acera, duentsen, al allunyarse, 'l terratrèmol ab que s'havía donat á conèixer. Els passatjers, drets ó asseguts, encarcarats tots, semblavan ninots retallats, d'aquells de fer sombras.

Sé qu'éram á dissapte, y ho recordo perqué'ls que trevallém per altri, fins l'amor tením de deixarlo pels dias de festa, que, ¡ ignocents !, creyèm allargar comensantlos la vigilia al vespre.

Y ab tot y ser dissapte, 'l catè no estava pas plè, de bon tròs. Devant méu hi havía una vella escardalenca, sense dents ni gayres cabells, ab moltas arrugas á la cara y mans, y'l mocador del cap deixat anar á las espatllas. Li llagrimejavan els ulls, que mitj aclucava sovint, y la mirada'n sortía com una fiblada d'agulla. 'S mocava á cada

Digitized by Google

pas: feya anar las mans tant com la llengua, y la llengua no parava. Al costat séu hi seya un minyó, rojench de pèl, cara pigada, cabells que li queyan pels polsos y demunt del front, els ulls com els d'un peitx mort, la boca badada, llabis molsuts y humits, y l'un bras, massa prim, ab la má penjant y els dits esguerrats. No sé què devían ser, si parents ó què. El xicot enrahonava poch y no semblava qu'escoltés gayre. De tant en tant sortía á la conversa 'l nom d'un curandero que víu á Gracia, y'l minyó allargava la má bona y la vella no's determinava á deixarhi caure deu cèntims, qu'havía tret d'un nús del mocador.

Escampats per las altras taulas d'aprop méu, uns quants parroquians, (això's coneixía per la franquesa ab que'ls tractava'l mósso), prenían cafè, ó feyan la copeta d'estudiant.

Alguns d'ells llegían, altres conversavan, gayre bé tots en mánigas de camisa, com de vehinat. Un, que duya brusa, blanca y llarga fins als peus, com els ebanistas, s'havía adormít ab un diari á las mans.

A la taula del pianista la parroquia senyorejava un xich y s'hi cridava de valent: n'hi havía un, petitó, grás, ab el mostatxo com un respall, y'ls ulls que li fugían del cap, pelat com el d'un quinto, que cridava més que tota la colla plegada. Primer parlavan de música; després, del Liceo;

Digitized by Google

després, d'anarquisme; y, després, d'en Cánovas, y tots ne deyan mal.

De la gent que hi pogués haver d'allá endins, al tros ample de la casa, 'l piano no'm deixava veure més que'ls que seyan entorn d'una taula y prop de l'eixida. Eran cinq : quatre que jugavan á cartas, vestits tots ells ab brusa blava y curta, com las que gastan els manyás : l'altre s'ho mirava, tant capficat ab el joch com els meteixos jugadors. De tant en tant semblava que donés un concell ó un parer, y'ls altres gayre bé sempre l'enjegavan al botaván, no discutint la jugada fins que s'havía fet la derrera basa.

El que no jugava era un xicotot, llarch, molt llarch, magre, de moviments decidits y cara morena ab barba punxaguda : duya la gorra tirada enrera; la camisa vermella, d'un vermell de sanch, lligada al coll ab un cordonet ab borlas; y, demunt de la camisa, una ermilla de quadros, descordada. De vegadas, quan las jugadas no anavan á gust d'ell y'ls altres no volían escoltarlo, se'ls girava d'esquena, posantse á fer comentaris ab un mósso que, de tant en tant, s'asseya al séu costat, donava unas quantas xucladas á un cigarrot que no tirava, y fins trencava 'l sòn per poch que la feyna no anés seguida.

Ja feya bona estona que m'esperava, quan varen entrar al cafè, y vingueren á seure al costat méu, un home y dugas criaturetas.

Digitized by Google

L'home, — d'uns quaranta anys, móreno, alt, d'amplas espatllas y pit bombat enfora, tot afeytat de cara, net de camisa y brusa, — duya una corbata negra de crespó. La séva mirada trista, d'ahont sobreixía l'anyorament, anava de l'una á l'altra de las dugas criaturas, vestidetas de dol; el nen, ab gorra, calsas y brusa negra, y al coll un mocadoret de seda del meteix color: la nena, ab un devantalet blanch, — llarch fins al tormell y cordat per derrera, — mitjas negras, sabatetas escotadas, y, al cap, una payola endolada.

El xicotet devía tenir set anys, y era pastat á son pare. Sèrio com ell, no tenía ulls més que pera la nena, esquitx de dòna que tot just pujava un pam de terra.

Varen dúrloshi dugas tassas de cafè. L'una va ser pera'l pare: l'altra pera la menuda. Al noy varen abocarli cafè á la copa pera aigua de son pare. 'Ls dos homes, el gran y'l xich, s'enrahonavan com dos companys del meteix temps, y s'estavan fets uns babaus guaytant á la menuda, com volent endevinarli'ls pensaments, y are posantli al devant els plats del sucre, are fentli posturas, y pentinantli ab las mans els cabells que s'esbullavan. El noy se begué'l cafè depressa, y aná á seure al costat de sa germana. El pare encengué un cigarret y va donar la capsa de mistos á la mosseta. Si ella aixecava'l caparró mirant al sostre, y senyalava ab els séus dits de nina, que trasparenta-

Digitized by Google

van els òssos, els aucellets y flors que hi havía pintats, ells s'embadalían contemplant la fumada pintura com si fós una maravella d'art. Si la xicoteta feya soroll ab las culleras y els plats de metall, pare y germá cantavan baixet: plam, plam, pataplam, pataplam, com si toquessin el timbal, y la nena reya.

Era róssa, magristóna, esgroguehida, ab cara malaltissa; devía semblarse á la morta.

— ¿Qu'he trigat? — va dirme, arrivant, la donota que jo esperava.

Digitized by Google

Digitized by Google

VII

Montanya avall

Digitized by Google

Digitized by Google

Montanya avall

I

ROP del cim, com un gep demunt la carena, la *Masía vella* clapava'l cel ab sa silueta, més fósca que las bromas de color de plom que s'aixecavan de la vall, més que'ls núvols, espèssos com fumera de foch de llenya verda, qu'anavan per l'espay, ran de terra, mandrosos y apilonats.

Clavada dalt del turó, al indret ahont varen matar un home, una creu de pedra semblava anar á las palpentas per entre la fósca, y qu'ab els brassos, oberts y encarcarats, com si fóssin els del mort, malehís eternament l'encontrada.

Tot era fósch, negre, y'l baf de la terra ofegava als rossinyols dintre del niu.

Vora l'era, á redós de la paret del porxo, 'ls pallers apareixían com espectres boyrosos recolzats á la carena, amenassant ab el bras rígit al món

Digitized by Google

que dormía, y escoltant, silenciosos, el lladruch llunyá del gos poruch ó amatent; la remor dels pins al rebejarse, ab ritme cansoner, sota'l llensol de fósca, demunt del llit de pedra y terra; la frèssa rondinaire del riu; la complanta eterna de la mar; el brunzit dels insectes voladors; els grinyols de las bestiolas negras.

Per l'un devassall, la montanya, confonentse ab la plana, semblava un mantell, inmens y sense color, posat, com catifa, als peus de la nuvolada; y, enllá, enllá, cap á rivera, y embolcallada en las sombras, la platja's juntava al mar, y'l mar no s'acabava may.

De tart en tart, una guspira de claror blavenca, — foch follet ó bestiola de llum — eixía del fóns de la fósca y s'apagava tot seguít, com si fós un llum del altre món, l'ánima, potser, del que varen matar dalt del turó. Després, altre cop la foscor, tacas negras com gólas de timbas, esporuguidoras siluetas de qui sab què!, d'arbres, potser; potser de rocas, ó de bestias desfermadas y quietas dormint en l'inmensa alcova de fósca ab dosser de núvols.

De vegadas se sentía, montanya avall, remor sórda de pedras estimbadas; potser las feya rodolar un isart; sols Déu sab si comensava la fi del món, l'enderrocament de la Terra.

Per dalt de tot, més amunt dels pallers y de la casa, més amunt del turó, fregant la nuvolada,

Digitized by Google

volavan, fent la rónda, negrors atapahidas, — aguilòts ó bruixas — y del fóns de la vall, com boyra enrahonadora, pujava, trista y confósa la queixa de l'humanitat esporuguida; aplèch d'oracións que s'enlairavan dret al cel barrejadas ab els geméchs dels grills, el rondinar de la mar, la frèssa del fullám, els udóls de las féras, las maledicciòns dels desesperats; concertant de tristors, ressò dels planys de l'ánima dels homes, y del que sigui que d'ánima serveix á las bestias y á las rocas, á las fullas y á la mar.

Tot era fósch: el cel, la terra, 'l mar, tot, tot negre, com un pecat!

L'espay, sense horizó, semblava un occeá d'onas de negror y escuma de boyra, d'ahont s'aixecava, com un mort dalt del catafalch, la confósa silueta de la *Masía vella*, ab els pallers á l'un costat y ab una creu al altre, tot endolat, tot trist, tot mort.

Digitized by Google

II

Espitregats y descalsos, arremangadas fins al tormell las calsas, y fins als colzes las mánigas de la camisa, dos homes varen sortir de la masía, y, escorcollant ab la mirada las tenebras, se n'anaren dret al porxo.

L'un, qu'era vell y farrenyo, la cara colrada y ab el pel sense afeytar, duya á la má dreta, boy penjant d'un filferro, un fanal encès y fumat, de fortor empudegadora, que, brandant, escampava per terra clapas mogudissas de claror tèrbola.

L'altre — jove y espatllut, roig de pel y guerxo, — portava, repenjada al bras esquèr, una carabina posada al punt de dalt.

Un llebrer de morro llarch y uyals sortits, ulls llagrimosos y potas finas, ab la qua escabellada y'l costellam marcat á la péll, seguía, boy rastrejant, als dos homes espitregats.

— ¡Búscal, Tigre!

El gos, aixeribidas las orellas, se llensá dins del

Digitized by Google

porxo, espantant á las gallinas que hi dormían: saltá dalt del carro, ensumá, torná á baixar; ficá—com una fura — 'l morro pels recóns, entre'ls sachs de garrófas y'ls bóts buyts; pujá altre cop al carro, y's plantá mirantse als homes y com demanantlos parer.

Els dos espitragats li giraren l'espatlla y s'allunyaren del porxo. 'L gos abaixá las orellas, cargolá la qua — amagantla entre las potas, — saltá del carro y'ls seguí á l'era. Tot d'una s'aturá, fregá'l morro per terra, y, redressantse tot seguit, segur del rastre, 's llensá com un llamp dret als pallers. Una sombra s'aixecava de la palla y fugía montanya avall. L'home jove li enjegá un tiro, després un altre.

— ¡Búscal, Tigre!

Home y gos, corrent montanya avall, derrera la sombra, 's confongueren en la negror de la nit.

— ¡Búscal, Tigre!

Un roch rodolava, un aucellot fugía, y las bestiolas que de nit rondinan, varen callar, com sorpresas.

Al lluny, els lladruchs del góssos dels altres masos responían als del Tigre, y, á dalt, sóta'l paller, el vell s'enduya, arrossegant, á sa filla gayre bé núa.

— Deixeume anar.

Sense dir rès, el vell pegava estrebadas y estrenyía las munyecas de la móssa.

Digitized by Google

— Deixeume anar, ja vos seguiré.

L'altre callava, y á'n ella'ls brins de palla y els terrossos li escorxavan la pell.

Al ser sóta'l porxo, la llensá demunt dels sachs, y's doná un vol á la faixa.

— M'heu fét mal, ¡mala bestia!

L' home perdé'l món de vista, y, abrahonantse demunt sa filla, la tirá, á grapadas, per las llambordas, bocaterrósa; li posá'l genoll á l'esquena; la lligá ab la faixa, com á un Cristo, fins ferli petar els òssos. y, agafantla ab un brassat, la dugué al costat del carro y la fermá á la roda ab la corda d'un ronsal.

— ¿Què'm voleu fer? ¡Deslligueume!

— ¡Vacassa!

— ¡No'm mateu!

— ¡Vacassa!

Y mentres ella, mitj boja, esbullat el cabell, féta pellingos la camisa, forcejava pera desferse dels lligáms y's badava'l cap ab el cèrcol de la roda, son pare desenganxá del carro la xurriaca, l'agafá pel cap demunt, voltantse á la má la tralla, y, escupint insults demunt sa filla, 's posá á macarla á cops.

— ¡No'm mateu! ¡reïra! ¡no'm mateu!

El vell no s'aturava: la móssa, doblegant el cos, encongint las camas, tornantse á redressar, cridant, y malmetentse tota, semblava esperitada.

Digitized by Google

—¡Hereu! ¡Noy! ¡que'm matan! ¡Hereu! ¡que'm matan! ¡que'm matan!

A l'enrogallada veu de la xicota varen respondre 'ls lladruchs del Tigre, y, als pochs instants, la bestia, corrent desesperada. arrivava al porxo, pantejant, la llengua fòra, y els ulls esbarriats.

L'amo li dongué una cóssa, y l'animaló aná á jeure sóta 'l carro.

L'hereu arrivá totseguit, amarát de suhor, cansat com el gos, ab la carabina á las mans, els dos canóns carregats y'l martell al punt de dalt.

Son pare, aturantse, 'l mirá fit á fit.

—Apa, á dormir, que demá hi ha feyna al hort —digué'l xicot.

El vell no li treya 'ls ulls del demunt.

— He arrivat fins á *la regalada*. Fa massa fósca. Demá será un altre dia. ¡Au! á dormir vos dich; ja n'hi ha prou per are.

— Desfésme, noy, ¡desfésme!

El xicot prengué la tralla de las mans de son pare, la llensá dins del carro, y, mentres el vell s'allunyava, 's penjá la carabina á l'espatlla y deslligá á sa germana.

—¡Arri á jeure, malassòrt!

Digitized by Google

III

A la masía'ls dos homes varen adormirse com bestias fatigadas.

La dòna, deixada anar demunt la pila de cebellots arreconats prop la pastera vélla — devant la márfega y els *posts y banchs* ab dosser de tomátechs penjats á las vigas, — tenía'ls ulls, encesos y desvetllats, fixos en el tros de cel que retallava la finestra, de bat á bat oberta.

Y'l pensament, lluny de lo que la voltava, li duya recorts de quan ella era xica.

Pensava en sa mare, l'escarrás de la casa, la ventafochs, la feshotot, tractada pels móssos com si també fós del servey, ab reganys pel pare, ab mals modos per l'hereu; menjant á peu dret y depressa, un bossí del que quedés, mentres els homes, de colzes demunt la taula, s'afartavan silenciósos; morta, sens dir un ay, en un dia de Juny, esplendorós y alegre, quan els carros carregats d'espigas s'aturavan á l'era assoleyada, y els sega-

Digitized by Google

dors cantavan la derrera, y feyan el trago d'adéussiau. Al endemá'l senyor Rector va anar á dirli *Parenostres*, y tot seguit la dugueren al Cementiri. Quan varen passar la caixa pel devant del porxo, prop del carro ahont ella s'havía enfilat, va tenir pór, y, arrupintse, s'enclotá y amagá'l cap derrera l'estóra que tapava la barana. 'L sol era molt alt, el baf de la terra donava basqueig, la pór li clogué'ls ulls, y s'aná ensopint, ensopint, fins quedar adormida. Son pare, al tornar del enterro, va despertarla á cops, y á empentas la tregué del porxo.

¡El porxo!... Un dia — ja era grandassota, potser tenía tretze anys, — son pare, reptantla de mala manera, s'exaltá tant que, agafantla pel cos, la doblegá, li aixecá la roba y va malmetreli la carn devant de tots els trevalladors qu'estavan fent beguda y varen riure com uns indiots. Quan son pare la deixá anar, va fugir, rabiosa y avergonyida, corrent á amagarse á las gólfas, tapantse las orellas pera no sentir aquell esclat de riallas que hi tenía com encastadas, y d'ahont sobreixía, estrident y selvatje, 'l riure del baylet. Y quan, el cap gayre bé ensorrat dins la palla de la márfega, ja no l'aixordavan las veus mofetas, ni la rojor li cremava las galtas, encare ab els ulls boy cluchs y'ls punys á las parpellas, veya ballar al devant séu la cara xamosa del bordegás rialler, voltada de llumenetas de tots colors, y ab aquells llabis

Digitized by Google

tan vermells, el nas arremangat y'l posat de poca vergonya. Al endemá, cap al vespre, al anar al porxo, com cada dia, á veure si la llocada ja era á jóch, de derrera del carro va sortir el baylet fét una brasa, y, agafantla bén estreta, pit contra pit, va taparli la bóca ab un petó. A'n ella la sanch li pujá al cap com una beguda forta, y, blincant el cos enrera, va desferse dels llabis d'ell y's posá á cridar assistencia. L'altre, aferrantseli al cos ab el bras esquer, va taparli la boca ab la má dreta. Llavors la xicota, mossegantli un dit ab totas sas forsas, s'apuntalá ab las mans á las espatllas d'ell, y, empenyent, á batzegadas, s'enginyava pera trèuresel del demunt, mentres que'l minyó, aguantant ferm el dolor, l'amanyagava ab paraulas y li besava 'l coll y la pitrera. Tot d'una, 'l baylet llensá un crit esglayador, y, perdent el coneixement, caigué d'espatllas, ab la má dreta plena de sanch.

Després, al cap de molt temps, quan ja'l baylet no era á la masía, va trovarlo un dematí dalt del turó, prop de la creu, y va estimarlo com s'estima en el bosch.

Digitized by Google

IV

Una góta tebia, regalantli cara avall, li caygué demunt las mans. Era sanch d'un trench que s'havía fét al cap, prop dels polsos. al topar ab la roda del carro.

La dòna s'aixecá d'una revolada, y, tremolant de rabia, decidida, estripá un tros de camisa, se'l lligá al front com una vena, tregué de la pastera unas faldillas y el mocador de pita, s'ho posá, y, agafant las espardenyas novas, sortí de las golfas, baixá á la cuyna, llescá un tros de pa, passá'l cancell, y's topá ab el gos que rondava.

—¡Té, Tigre!

Y tirantli un bossí de crostó, l'amanyagá, va manarli *muxoni*, y se n'aná dret als pallers.

Del fanal, descuydat allí pel vell, sortía encare un xich de claror esmortuhida.

La dòna s'aturá, fixá'ls ulls esparverats en el blè qu'espurnejava, y, tot d'una, agafant el fanal, l'obrí, tregué'l gresol, acostá'l llum fins á tocar el paller, y's quedá plantada esperant l'incendi.

Digitized by Google

Una flamaradeta va correr brins amunt y s'apagá tot seguit. No feya vent; la palla, massa atapahida, no s'encenía, y ella, la dòna incendiaria, impacient, picant de peus, acostá altre cop el llum al paller.

Després, de genolls per terra, va posarse á bufar els brins encesos pera ferner sortir flama.

— ¡ Reïra !

La palla no cremava, y la dòna, bufant, perdía alè y s'ofegava de coratje. La fortor del oli va ferla estossegar, y, al girar el cap pera allunyarlo del gresol, vejé prop d'ella la palla, remoguda y esbarriada, del jas d'ahont son pare la tregué arrossegant. S'aixecá, n'agafá un brassat, y, fent al peu del paller una pila de brins esbarriats, hi vessá, demunt, l'oli del gresol, hi acostá'l blè que ja espeternegava, y fugí montanya avall, avall, entrepussant ab els rochs, malmetentse'ls peus ab las ortigas, perfumantse'ls ab farigolas, banyantlos en l'humitat de l'herba, la ferida del front sempre oberta, rajant sanch.

A la *Masía vella*'ls homes dormian, el foch purificava'ls pallers. La creu, dalt de tot del cim, apareixía illuminada ab resplandors d'infern.

Digitized by Google

VIII

Intermezzo

Digitized by Google

Digitized by Google

Intermezzo

No't moguis, Isabel. Aixís, que'ls llabis s'enfitin de petóns, y que'ls méus ulls, si's clouen, s'emportin dins las ninas la téva imatje, com reliquia de Sant tancada en capsa xica. Déixa que'ls rissos dels téus cabells se mullin en la suhor del méu front, y que, com lliris enllassats, me fássin els téus brassos de dogal.

¡ Estímam, Agna !

Sí, l'he confós : més ¿ què hi fá'l nom ? Que't diguis Isabel, que't diguis Agna, ets sempre tú, la Dòna, la font d'amor, joguina ab que Déu guarní la Terra, quan d'ángels omplía'l Cel.

Si'ls ángels sabessin fingir serían tan hermósos com la dòna.

Digitized by Google

¡ Agna ! ¡ Isabel ! Ja ho sé que l'he confós ; fins sé que no ets gelosa y qu'ho fás veure, dòna meva. Y no m'ho néguis, no ; menteixme ab altra cosa y't creuré, que jo't vull creure, amor, vull que m'enganyis, ¡ si no hi há rès més dóls que'l ser enganyat... y no saberho !

¡ Y tú'n sabs tant, tant de mentir, sens badar bóca ! ¿ Ho vèus ? Ja rius. Las llagrimoyas que s'havían atansat fins las parpellas, com perlas fugint de l'ostra, las he begudas totas. Tú ja no ploras, y, estolviante un petó, he apagat jo la set que m'abrusava'ls llabis.

¿ Perquè no'm bésas ?

Téns pór, ja ho sé, de qu'ab els petóns te fugin els secrets y que's profani'l sant recort d'una munió d'amors passadas que'l pensament t'embauma. Téns pór de que, al descloure'ls llabis, ne surti, ab un petó, un nom que no es el méu.

No, no m'aturis, no : abaixa las manonas, déixam parlar, y parla tú també, y enganyam ab amor. ¡ Què hi fá'l minut d'ahir ? Are tot jo sóch téu, sigas tú méva, tota ; dómels sencers aquêts instants de ta vida, que qui d'una dòna té'l còs, sense tenirne l'ánima, es com xicot que juga ab guardiola buyda.

Digitized by Google

¿L'Agna, quí és? ¡Y qu'ho sé jo! Si'ls ulls acluco y dins del sach dels recorts cerco la séva imatje, veig passar, com ronda de fochs follets, una nebulosa d'ulls blaus y negres, querubins sens alas que rodan pel pensament, com núvols d'estrelletas, al entorn dels ulls téus. ¡Quí pot endevinar com era l'Agna, róssa ó morena, si fá tant temps, molt més d'un día! No n'estiguis gelosa: avuy, are, m'estimas, demá m'oblidarás, després jo á tú. Y com altra estrelleta, que sembla xica per lo llunyana, tú serás, dòna méva, un altre querubí de la nebulosa d'amors fugits. Però encare ets sol; y si pogués tenirte presonera fins que'ls cabells se t'haguessin tornat blanchs, y no quedés en tú sahó d'amor, voldría ser el pare d'un fill téu; ¡vès si t'estimo!

Si ploras, callaré.

¡Ab quín amor el voldrías! Ton còr per bressol, y'l méu pit per balconada ahont repenjarse pera mirar el món. ¡Quí pogués ferlo bressar pels ángels: sátiros y ninfas donarli per joguinas, y trobàdors florentíns que li cantessin cansóns d'amor!

Si tinguéssim un fill no'l treuríam pas de día, de pór de que'ns el prenguessin. De nits, en mitj dels dos, y agafadet de las mans, el duríam allá dalt, al cim de la montanya. Li ensenyaríam el mar, que no s'acaba may, com l'amor: veuría'l port, tros de mar tancat per llassos, com amor

Digitized by Google

de conveni, y, com aquêt, escapantse á glóps, de tant en tant, cap á l'immensitat del mar, cap al amor sens trebas. Allá, bén lluny, brillarían, escarnint las estrellas, els llumets de las barcas pescadoras. Ran dels peus, dintre'l port, els pals y cordillám dels barcos aturats li semblarían teixít d'aranyas.

Els petóns que li faríam, empeltats dels téus els méus, y com sospirs que, per las bócas, anessin d'una ánima á l'altra, li omplirían el cervell de l'immensitat del nostre amor de pares, més gran que cel y mar, y'l séu còr, nou de trinca, tremolaría com colomí quan surt del ou.

Mentres, á la clarór de la lluna, 'l port semblés un llach d'argént-viu, ens estaríam allí tots tres, donantnos las mans, quietóns, escoltant, com si fóssim á missa, la música del mar, orga del Cel: contantli tú mentidas d'estrelletas y angelets; parlantli jo de Déu com me'n parlava'l pare, y embadalit ell, com si's tractés de qüentos de gegants y de reys moros.

Després, quan el cant d'una guatlla vinguda de molt lluny, d'allá ahont el sol abrusa, rompés la quietut, quan callessin las bestiolas negras que, ab canturias y voley d'alas donan al vent, mentres es nit, un tò de flauta: quan s'aclarís per Orient, y, tenyidas ab colors tèrbols y violats, sortissin de la fósca las siluetas de pobles y montanyas: quan els aucells piulessin y al cel

Digitized by Google

sols hi quedés l'estrella del amor, baixaríam á ciutat y duríam el nostre noy á casa. Llavors el ficarías al llitet, al séu llit verge : li farías un petó àl bell mitj del front, ell un á tú demunt dels llabis, y jo, ab els méus, després te'l robaría.

Quan ja fós gran, el deixaríam sortir de día.

¿ Perquè no'm bésas ?

Fíxals en mí'ls ulls que cercan en lo desconegut el fill en qui somnías. Fíxals en mí, y, dins dels méus al veuret tan xiqueta, creurás qu'es la imatje hermósa del téu fill la qu'are hi miras. No'l somniís, no, que, per molt bonich que l'imaginis, més te'n semblaría al néixer.

¿ Perquè tancas els ulls y'ls llabis badas somrient y esblanqueïda ? ¿ Cercas, potser, en el recort dels goigs passats, quin pot semblarse més al de ser mare ? No ho cerquis, no ; qu'es més gran que tots ells junts el goig que dóna sentir el primer plor del primer fill.

Jeguda en son llit, llavors altar, una mare plorava de no tenir padrí pera'l séu fill. Jo vareig sernhi, y ella va pagarmho ab un petó demunt del front. Va ser com si, vessantse l'amor qu'al fill tenía, 'n vingués fins á mí un rajolí tebi, sobreixit del cor.

Digitized by Google

El méu fillol ja es mort, y entre sa mare y jo va alsarse una polsina de bolvas d'or.

Un día vareig sentir que d'un balcó sortían, ajogassadas com els aucellets quan els deixan la gabia oberta, cansóns de dòna, cansóns d'amor que volavan per l'espay com colomets fent la ronda, y entravan dins de mí, prenent per las orellas el caminet del cor. Vareig reconeixer la veu, y, recordant el petó de la partera, del cor fins á la góla va pujarme no sé què que m'ofegava.

No'm bésis are, no; però no fugis, estrenyme contra'l cor, bén apretat, molt més, més, fins que sentis cruixir el òssos, y, com marca ruenta posada pel butxí, dugui ton costellám grabat demunt la pell. L'amor té de ser aixís, que cremi, que rompi'l cor y que trosseji'ls òssos. Sinó ja no es amor : es passatemps de noys que jugan á estimarse.

¡ Qu'estrany l'amor ! Qui'l fuig, de rassa d'home no té senyal : qui'l fuig es impotent ó bé egoïsta. Mentres hi ha sanch al cos y'ls nervis tenen forsa, sóm vasalls séus : quan ens fem vells y'ns vol girar l'esquena, som cortesans rastrers. Y si'ns morím, ell no, l'amo que péga, perquè es

Digitized by Google

etern; que quan te creus que l'estimar s'acaba, vius enganyat: no es pas l'amor que't cansa, es l'estimada, sas paraulas sempre iguals, els plors de sempre, las riallas may cambiadas, els gestos tan sabuts, las confidencias repetidas. Si cada nit, al tocar las dotze, las bruixas inventéssin un petó; si cada día neixessin sensacións, y's descobrissin secrets, y's donessin abrassadas novas, l'home moriría besant la dòna quins llabis varen dirli: «¡ jo t'estimo!» quan, sortint de ser noyet, aqueixos mots el portaren dels llims al cel.

Lleitxa ó bonica la dòna es amor, y amor es vida que dura fins que la mort te'l treu pera donarlo al sér que neix y ja'l demana.

¿ Lleitxa ó bonica? Quan el desitj els encén, tots els ulls son hermósos: quan el cansanci els entela, tots son iguals.

¡ Lleitxa ó bonica! ¡ Com te'n rius tú, perquè ets hermósa! ¡ Com te'n rius, perquè sabs encisar els ulls qu't miran y enverinar el cor de las gelosas lleitxas! ¡ Ah, dolenta! ¿ Que't creus que no han rebut els llabis d'ellas la mácula d'uns llabis petoners, plens de caricias?

L'amor es pera tothom. S'estima y no's sab á quí: una dòna, aquesta ó l'altra, qualsevol, la Dòna; que'l cor no veu las caras y sent l'amor, la forsa qu'ens empeny á estimar y qu'ens estimin.

Digitized by Google

Quan está'l cor qu'esclata, parla als sentíts ab veu de verge atormentada, y aquêts, lleminers ó goluts, poltros ajogassats ó bestía sense aturador, corren á cercar pel món brassos qu'esperin y bócas que glateixin. Llavors els llabis, embusteros sense volerho ser, prenent una dòna per la Dòna, li juran etern amor. Després se plora.

¿ Fa mal l'amor ? No ho creguis, no, mentida.
¡ Fer mal l'amor !... Y si fa mal que'n fassi.
Bé crema'l sol y sense sol las flors se moren. Estímam tú, qu'ets flor, y sense amor te marcirías.

Agost, 1896.

Digitized by Google

IX

L'home de la brusa

Digitized by Google

Digitized by Google

L'home de la brusa

ARLAVAN de Tolouse.

— Jo hi he estat horas, no més — vareig dir, — esperant un tren que *duría terceras*, y que tenía de passar á la matinada. Rodant carrers vareig anar á parar á la *Avenue Lafayette*. Devant del *Pré Catelain* dos xicots — venedors de periódichs — se barallavan. Fent rodona al voltant d'ells, una colla de cotxeros de punt, — ab el barret al clatell, la pipa als llabis y el fuet á la má, — els enhardían ab crits y saragata, qui prenent partit per l'un, qui per l'altre. Municipals, dònas solas, parellas que sortían del ball, borratxos y quants s'incertavan á passar, s'acostaren á mirar la batussa, seguint ab interès els incidents de la lluyta, y no descompartint als xicotets.

Era una baralla sense cops de puny ni bofetadas; sense crits, sense insults ni renechs; á bóca

Digitized by Google

closa y ulls bén oberts. S'acostavan l'un al altre ab els brassos encastats al cos, las mans juntas com pera pregar, las camas aixerrancadas — la dreta endevant y'l genoll enfora; el peu esquer de costat; — fingint una embestida, reculant á salts, esgrimint las mans que cercavan una escletxa entre'l cos y brassos del contrari, abalansantshi pera agafarse pit á pit, oprimirli l'espatlla ab el sótabarba, creuarli las mans per l'esquena, contreure'ls múscles, apretar els brassos, aixecarlo, ofegarlo y ferlo caure de memoria demunt las llosas del carrer, ab las espatllas tocant á terra, pantejant, vensut. Era la lluyta del Mitjdía, el recort dels temps románs, miniatura dels atletas de la Provensa, sombras disminuïdas de lluytadors de altres sigles, escapadas del Amfiteatro de Nimes, de las arenas d'Arles.

Quan un dels dos xicots va quedar batut, la gent li tregué del demunt el vencedor.

¡ Ave César !

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

« — Per cert qu'á Toulouse... Escoltin. — Va dir un altre.

Hi havía fira. Entre altras cent, una barraca engolía públich. A la porta, un home vestit ab malla de cotó color de carn, sandalias, seda vélla

Digitized by Google

al cos y antiqüelas al farbalá de la pitrera, tocava'l bombo y feya'l *boniment,* — ja deuen saber qu'es, — l'esplicació del espectacle carregada d'adjectíus, hipèrboles y mentidas. Al séu costat hi havía un'orga gran ab un fróntis guarnit de figuras, ab cap ó sense, com la fatxada de la Catedral de Tarragona. Derrera un taulell, cobert ab un tapís de cánam y ab dos candeleros demunt, una senyora ab gorro y vestit de fay negre, anava venent entradas.

« *En avant mesdames; entrez donc, messieurs. Ce n'est pas dix francs, ce n'est pas cent sous, ce n'est pas un franc! Ce n'est que quatre sous!* Entrin tots á veure'l portentós trevall dels lluytadors de cámara de totas las majestats de la terra, com qui diría'ls provehidors de totas las reyals casas del món. ¡ Vint céntims, no més vint céntims! Y vostès preguntarán : — ¿ Perquè ho fan tan barato? — ¡ Si això es regalat! — dirán vostés, esgarrifantse. Y bé ¿ què hi fa? Un día es un día, y, per una vegada, no'ns arruinarèm. A París, á Lóndres, á Berlín ens esperan. A Berlín no hi volem anar: d'aquí un més serem á Lóndres; demá sortím cap á París. Aprofítin avuy la ganga; demá ja no hi serán á temps. No es pas un lluís, no son pas cinq francs; avuy no's pagan més que quatre sous per sessió, y en totas ellas hi pren part l'hermósa, l'invencible *Mariette* d'Arles, coneguda del Pont du Gard á Sant

Digitized by Google

Petersburg, de Lóndres al Tonkín, per l'anomenada dels séus brassos de ferro, cuixas de bronze, peus de marbre, ulls de sirena; la *Vierge d'Arles, premier prix de beauté á Seville; hors concours* en el certámen de bellesa de Viena, condecorada pel Schah de Persia; y que, avuy, en agrahiment als *toulousains* que tant ens han favorescut aqueixos días, ofereix mil francs, mil, mil francs, si senyors, mil, mil francs, depositats á l'Administració de *La Dépèche*, mil francs al forsut que's presenti á lluytar ab ella y logri vencerla. Mil francs, senyors, tothom hi té dret, mil francs per vint cèntims! *Entrez donc, mesdames; entrez donc, messieurs! On va commencer!* »

Quan el gimnasta, cansat d'enrahonar, acabá de fer l'article, doná uns quants cops al bómbo, y l'orga *enjegá* 'l *Père la Victoire*.

Al costat méu, un home alt y gros com un bastaix, vermell y pelat de cara, llabis molsuts, coll ample, vestit ab brusa blava, llarga fins á mitja cama, mirava un retrato de la *Mariette*, posat al entrant de la porta, y semblava dubtar entre estolviarse quatre sous ó gastarlos.

Al veure que jo'm decidía, va entrar derrera méu.

Digitized by Google

*
* *

Primer varen fernos riure una estona un lluytador y un pallasso que's barallavan de per riure. El *clown* — tot emblanquinat de cara, ab barretet de bayeta y calsas de moro — aixís que veya que'l atleta se li acostava massa, s'ajeya á terra y s'hi encastava com una llagasta, fregant ab el nas las posts del tablado, y obert de brassos y camas com un Sant Esteve. L'altre no podía de cap modo ferli donar la volta, y, per poch que's descuydés, el pallasso li arreplegava un peu, pegava estrebada, y'l gimnasta queya assegut, y'l públich reya. Per fi, cansat l'atleta de tanta gresca, comensá á deixar anar bofetadas á dreta y esquerra demunt las galtas del *clown*, y un cop que aquêt pera fujir d'ell va saltarli per sóbre, l'agafá pel cos y d'una empenta'l tregué de la vista del públich.

*
* *

Després sortí'l predicador de la porta á barallarse ab el gimnasta, qu'havía quedat al tablado.

Digitized by Google

Se dongueren las mans fent cerimonia, 's feren uns quants signos com els de las pantomimas, se separaren dugas passas, varen posarse amaténts, y comensá la lluyta. Cada vegada qu'ún d'ells provava d'agafar al altre pel cos, las mans del contrari se'l treyan del demunt com á fuetadas. S'acostavan, s'allunyavan, de tant en tant s'embestían y no s'agafavan may, fins que'l de las antiqüelas, fent un fals atach com si volgués ficar el brás per sóta l'aixella del altre, se li llensá al demunt d'improvíst, bén obert de brassos, y, enclohentli dins, li pegá pitrada y'l tirá á terra. L'altre, al caure, y avans de tocar al tablado, 's tombá : l'espatlla's quedá mirant al sostre, y l'un lluytador demunt l'altre.

Y á tot això, l'orga, á fòra, toca que tocarás; y'ls dos atletas vinga esbufegar y fer esforsos, l'ún pera aixecarse, l'altre pera fer donar la volta al qu'era sóta. Tot d'una, 'l de demunt, lograntficar el brás per sóta l'aixella del qu'era á terra y allargantlo fins poder arrapárseli ab la má al clatell, va fer palanca. Se sentí un crech d'òssos ó nirvis, un ¡ ay !, y'l gimnasta que s'havía barallat ab el pallasso va tocar ab l'una espatlla á terra. El públich picá de mans.

L'home qu'havía entrat ab mí va fer una ganyota de despreci. — *Tout ça, voyez-vous? c'est de la camelotte!* — va dirme.

Digitized by Google

***

Un cartellet ab lletras grossas fetas de llencas de paper daurat, y voltadas d'estrellas platejadas, va anunciar la *Mariette*. Espectació general. L'orga, á fòra, tocava la *Marseillaise*. L'atleta qu'havía quedat al escenari, deixá d'aixugarse'l suhor, y s'avansá á rebre á la lluytadora que va sortir embolicada en una gran capa blanca. Al arrivar al mitj del tablado, tregué de dessóta la capa una má plena de duricias, l'allargá al company encaixant y somrient, y ab un gesto airós se desfé del manto, que l'altre recullí y tirá dins per entre bastidors.

La *Mariette* era una donassa d'uns trenta cinq anys, alta, molt alta, grossa, grassa, ab unas cuixarras que feyan cruixir la malla, pits que sobreixían, brassos granalluts carregats de carn, cabells curts y rissats, ab clenxa al mitj del cap, com els xicotets que van á la professó. A la clarór dels llums de petroli qu'illuminavan la barraca, ab la cara vermella ab galtas infladas, els ulls cerclats de blau, pit y brassos empolvats, y la restallera de dents fugintli de la capsa, no s'assemblavá de rès al retrato de la porta. Semblava una *niña gorda*.

. . . . . .

Va comensar la lluyta. A la primera embestida, ella l'agafá pel cos, y aixecantlo com una

Digitized by Google

ploma, 'l llensá enlayre. L'atleta caygué de peus. Tornèmhi. Llavors va ser ell qui va agafarla. Al sentirse presonera dels brassos del gimnasta, la *Mariette*, oprimintse de pit, va anarse girant poch á poch fins á posárseli d'esquena, aixecá'ls brassos, boy fent contracció ab las camas perque l'altre no pogués tirarla á terra, y arrivant per fí á passarli las mans pel clatell, las creuá, pegá una estrebada al meteix temps qu'ab l'esquena li donava un cop al pit, y l'atleta, fent una Y ab el cos encarcarat, cap per avall y las camas obertas, doná tota la volta per demunt d'ella, caygué dret, y's desprengué d'una revolada. Tornèmhi. Varen agafarse tots dos pel cos, y als pochs segóns rodolavan pel tablado, ella sóta, de bóca terrosa. Llavors ell volgué repetir el joch de la palanca fet ab l'altre; però ella, coneixentli l'intenció y fingint no oposarli massa resistencia, 's repenjá en un sol brás, el dret, apuntalat á terra, y, al fer ell forsa, contregué'ls múscles, pegá embestida, y l'atleta, donant mitja volta, caygué de panxa enlayre ab la *Mariette* demunt del pit. ¡ Vensut !

*
* *

— *Mademoiselle Mariette* ofereix mil francs á la persona que lluyti ab ella y la venci. Si algú

Digitized by Google

de vostès desitja provarho, que fassi'l favor de pujar al escenari. Sinó, donarèm la sessió per terminada.

— *On y va !*

Aquêt crit va sortir del méu costat. L'home de la brusa, saltant per demunt dels banchs, se dirigía cap al escenari.

L'atleta y la *Vierge d'Arles* varen quedar sorpresos.

— *C'est un compère !* — deyan alguns dels espectadors. Y més de qûatre se'n anaren, creyent qu'allò acabaría ab una pallassada.

L'home de la brusa arrivá al tablado, hi pujá, y's posá á enrahonar ab els dos artistas que, sorpresos de l'atreviment, el volían convèncer de qu'anava á fer una bestiesa, que la *Mariette*'l faría ballar com un ninot, y que s'esposava á un paper ridícul. Ell no's movía, decidit á provar sòrt. Els dos gimnastas tingueren un enrahonament en veu baixa : la senyora del gorro, veyent que'l públich no sortía, tregué'l cap per un descosit de la vela que feya de paret ; el *clown*, ab la cara desenferinada, sortí á enrahonar ab l'home de la brusa. Ell no's movía; del públich comensava á sortir un rum-rum d'amenassa; un concorrent se posá á fer el gall ; un altre, dirigintse en veu alta als gimnastas, prengué part en la conversa á favor del home de la brusa ; un altre proposá anar á cercar els gendarmes, y unas senyo-

Digitized by Google

ras se'n anaren de pór de que hi hagués trompadas.

La senyora del gorro deixá'l taulell, se ficá á la sala, s'acostá al tablado, y 's posá á enrahonar ab l'home de la brusa. No'l va convencer. Llavors, enrabiada: — *Allez y donc, nom de D...* — va dir, y s'assentá á primera fila. El *clown* y l'altre saltimbanquis se ficaren entre bastidórs prop de l'escena: el gimnasta qu'havía trevallat primer, — un gech tirat demunt las espatllas y la pipa á la bóca, — sortí á la sala per una porteta de devant del escenari, sóta'l tablado, y aná á seure al costat de la senyora del taulell.

L'home de la brusa 's despullá de mitj cos en amunt, quedantse en samarreta, una samarreta blanca, llistada de blau. Va fer un manyoch ab brusa, gorra y camisa; ho portá prop de la decoració del fondo — un bosch verge — y torná endevant estreyentse'l cinturón.

La Mariette li allargá la má: ell se li tirá demunt. El *clown* y'l séu company sortiren á descompartirlos y esplicarli que, primer que rès, era'l saludo.

— *Pardon; savais pas.*

Encaixaren y 's feren un parell de passas enllá l'un del altre.

— *¡ Allez y maintenant!* — va dir la senyora de la còfia.

L'home tirá 'l pit enfora, apretá 'ls brassos al

Digitized by Google

cos, y s'llensá mitj de cantó cap á la dòna. Ella, sense desarrelar els peus, se'l espolsá de demunt. L'altre hi torná, rabiós de la fuetada que li havían donat els brassos de la gimnasta: un altre rápit moviment de brassos de la dòna li va fer abaixar las máns y trontollar las camas. La Mariette somrigué: el públich esclatá en una rialla. L'home 's torná roig de vergonya y s'abrahoná á la gimnasta. Aquell cop anava de sèrio. Varen agafarse. Ell, fent forsa y tirant enlayre, provava d'aixecarla de terra: ella, estirantlo y com volent doblegarlo, cercava ferli perdre peu. Tots dos apretavan qui més podía. L'estreta del home era forta; la carn d'ella s'enfosquía, l'alè li faltava y 'l cos feya tantinas á cada sacsejada d'ell. L'enginy d'ella era gran: tan aviat, arronsantse un xich, feya alsaprém ab el pit en el pit d'ell; tan aviat, posantli 'l sótabarba demunt l'espatlla apretava com si volgués enfonsarlo sóta terra. Las máns de la *Vierge* d'Arles, cercant en l'esquena del home, prop dels ronyóns, un lloch flach pera estrenyer, havían arrebossat la samarreta, y 'ls dits d'ella tocavan la carn d'ell; el cap del home queya demunt dels pits de la Mariette; las caras, encesas y suhadas, se fregavan á cada instant. Ni l'un ni l'altra cedía mitj argent: agafats sempre y bén apuntalats de peus, anavan per l'escenari fent tantinas, y á lo millor s'aturavan y 's quedavan quiets com si paressin de fer forsa;

Digitized by Google

sols las venas infladas, la contracció dels múscles, y 'l color morat de la cara senyalavan que l'esfors era constant. Devegadas, ella, mudava de táctica, y, tirant un xich el cos enrera, empenyía ab las espatllas. Altras, arrapantse frech á frech, provava, ajupintse una mica, de ferli doblegar las camas.

Tothom callava: no's sentía més que'l respirar dels dos lluytadors, y 'l soroll del tablado que cruixía á cada batsegada.

Tot d'una la senyora de la còfia s'aixecá del banch, s'acostá al escenari, y, després de resseguir ab la mirada tot el cos d'ell, digué tres ó quatre móts en espanyol á la Mariette y se'n torná á seure. La lluytadora decantá la cara y guaytá'ls ulls del home de la brusa. Una espurna li encengué la vista, y, fent un esfors, tirá 'l pit enlayre fins á tapar ab ell gayre bé tota la cara del home; acotá'l cap, y li posá'ls llabis demunt de las orellas omplintlashi de petóns. L'home va fer una estremitut com si li haguessin estirat tota la carcanada, passejá frenèticament las máns per la esquena de la dòna y va fer un crit ronch y trist com una ranera de mort. La Mariette, avansant ch á poquet la cama dreta, tirá'l genoll un xich endevant.

Tothom callava: drets, y fixos els ulls en el tablado, els espectadors semblavan fascinats per aquella lluyta ahont venía á barrejarse la bestia.

Digitized by Google

Las dònas tenian pór: als homes els espurnejava la vista, suhavan d'engunia. Com un cant llunyá de tórtola enfadada, se sentía la veu de la Mariette, qu'entre petó y petó, enrahonava á cau d'orella.

De sopte s'esbotsá la malla que cobria l'esquena de la gimnasta. Las máns d'ell' se ficaren per l'estrép de la malla, febrosencas, com volent clavarse en la carn, deixanthi senyals. Els brassos d'ella s'arrossegavan com serp, avansant per demunt la pell d'ell fins al sótaaixella.

Bavejant y escupint insults, l'home donava cops ab el front demunt las galtas d'ella; movia'l cap d'un costat al altre, fugint dels petóns, y tancava'ls ulls pera no veure 'ls pilots de carn que l'ofegavan. Volent respirar, tirá'l cap enrera y obrí la bóca. Llavors, demunt dels llabis del home s'hi posaren els de la dòna, 's sentí un crit de dolor, un esbufech llarch, y en el meteix moment, ella, fent perdre peu al lluytador, l'aixecá, se l'apretá bén fort al cos, se'l fregá pel pit balandrejantlo de camas, empenyé, y caigueren els dos á terra, fets una barreja, ell sóta d'ella, las espatllas demunt del tablado, els brassos com un Cristo, els ulls entelats, vensut, somrient.

Diada de Sant Bartoméu del any 1896.

Digitized by Google

Digitized by Google

X

Els deu manaments

(Interpretacións)

Al amich S. Rusiñol.

Digitized by Google

Digitized by Google

Voldrás á Déu
més qu'á tótas las cosas

S'HAVÍAN casat un xich ganassas, trenta anys enrera, quan ell era fadrí major d'un xocolater de l'Espasería, y'l pare d'ella feya de forner.

Casats, varen plantar una xocolatería: l'amo d'ell y'l pare d'ella'ls ajudavan.

En els cinq primers anys de matrimoni varen tenir quatre criaturas. Després, prou.

*
* *

L'any 85 el còlera se'ls va endur tres fills. Déu els hi havía donat: Déu els hi va pendre. Sols els va quedar la noya xica.

Digitized by Google

Varen vendre la botiga y comprar accións del Banch de Barcelona. Vivían del rèdit.

*
* *

Privantse de tenirla prop, pera no encomanarli'l tuf de botigueta de qu'ells estavan farcits, boy coneixentho, varen posar la noya á pensió, á l'Ensenyansa, y á vèurela anavan cada vegada que la porta del pensionat se badava. El passeig d'ells era sempre pels voltants del convent, y no hi havía esclétxa de paret ni finestra ahont no encabissin la mirada.

Vivían en un quart pis del carrer d'en Cuch, estolviant, no gastant mitj argent si no havía de ser pera la noya, pera qu'anés tan mudada com las sévas companyas de convent, ab tants bonichs com ellas, ab més roba blanca; pera que aprengués de tot, fins de solfa; pera ferne una senyoreta, primer, després una senyora: no pensant més qu'en la filla, no parlant més que d'ella; no anant á veure més qu'á 'n ella y'l ninxo ahont hi havia'ls fillets morts.

*
* *

La noya ha près el vel de novicia á l'Enseyansa, y'ls pares, pera pagar el dot, han tingut de vendre accións del Banch de Barcelona.

Digitized by Google

¡Qu'hermósa estava ab el vel blanch, tot prisat, qu'havían dut al altar en una safata plena de flors! ¡S'assemblava á sa germana gran quan varen enterrarla vestida ab la roba de la Primera Comunió! ¡Qu'alegre estava d'aquell prometatje ab Nostre Senyor!

*
* *

Al arrivar á casa, la mare's va ficar á la cuyna, 'l pare al quarto de la noya.

Tots dos vélls, que, fins llavoras, havían fet el cor fort, varen posarse á plorar, silenciósos, pera no trencar la quietut de cementiri que sempre més ompliría aquell piset, tan xich, y massa gran.

Digitized by Google

Digitized by Google

No jurarás

Va ser un cop de fébre, una exaltació de nirvis, un aniquilament de la voluntat, tóta la sanch pujant als llabis en un petó y emborratxantla, una desgracia. Are'n plorava, se'n penedía, 'n sentía remordiment, se'n donava vergónya com si'ls haguessin vist; el recort de la veu d'ell li tronava dins del cap, fenthi de mall y'l cervéll d'enclusa. Se sentía malalta, el cos malmès, com bastonejat, ruhentas las galtas, las máns geladas, els llabis morats, fóndos els ulls y plens de llágrimas, ab batsegadas al cor, que li pujava góla amunt, ennuegantla.

Ell també plorava, els ulls entelats clavats al sostre ab la mirada, 'l frónt plè de suhór, la bóca seca, trista.

Muts, poruchs, sense gosar á moure's, el pen-

Digitized by Google

sament els malmetía l'ánima. Ella pensava en demá. Ell pensava en Déu.

*
* *

Passat molt temps, gayre bé un minut, s'allunyaren l'un de l'altre, sense mirarse, á micas; cansats els òssos, el cap tèrbol, la cara esmortuhida, petant de dents, desbocats els pólsos.

*
* *

Havía estat un pecat comès en mitj d'un instant de desvari, quan el dimoni'ls va pendre'l coneixement; havía sigut un pecat nascut de la carn abrusada per la sanch bullenta. Are, passat aquell instant, no podía, á sanch freda, á l'un pecat afegirne un altre. No podía jurar lo qu'ella li demanava; no podía jurar. Sols Déu sab el destí de las criaturas, y comprometre's á fer lo que pot no entrar en Sos designis, es orgull, vanitat humana, un pecat més, carregar de llenya nova'l foch d'infern, tot per prejudicis humáns, el dir de la gent, l'hónra, de qu'ella parlava plorantla perduda. Jurar es un pecat, quan no es Déu qui demana'l jurament.

Ella, sense entendrel, l'interrompía á cada punt, sempre ab la meteixa exigencia, com cansó

Digitized by Google

enfadósa, com obcessió de boig: que li jurés que's casaría ab ella, rès més..

*
* *

Ell va entrar al Seminari pera no sortirne fins després de cantar missa. Ella va morir d'un mal estrany, que'ls metjes no varen entendre, unas fibladas á las entranyas.

Digitized by Google

Digitized by Google

Santificarás las festas

S'ha llevat. Un cop de peu al gos pera aixeribirlo, 'l perdigot á la gabia, y l'escopeta al coll. Al carrer, á matar el cuch, y á missa primera. Després cap á montanya.

***

Travessant la carretera, posa'l peu demunt d'una oruga y l'aixafa. S'enfila al marge, entra al camí que voreja las vinyas, y tira pel mitj. Esclafa un terrós y tapa un niu de formigas. Ab el canó de l'escopeta enretira un cep que li fa nosa, y peta un serment carregat de rahims. Una figuera que's desmaya li priva'l pas: agafa una branca, péga estrebada, y l'esqueixa. Se fica pels sembrats. L'herba hi creix, sortint de la terra somrient y esperansada : l'espardenya la premsa y'l peu segueix avant.

Digitized by Google

Arriva á la parada. Fa la cabanya, hi entra; posa'l reclam á fora. Venen las perdius, las mata.

***

Cap al tart tórna al poble.

Una papellóna, ab las alas plegadas com fulls de llibre tancat, dorm, ensopida, borratxóna, demunt d'una flor que la grónxa, mentres l'aureig li canta rondallas apresas prop d'un bressol. Agafa la papellóna : ab un brí tendre, arrencat d'un pí novéll, la trespassa pel cos, y l'enganxa al sarró. Talla la flor y se la posa á la orella.

Dins d'una verdissa hi ha un níu de rossinyols que píulan perquè la vélla triga. S'atura, escorcolla la verdissa, afana'l níu, y'l fica al sarró demunt las perdíus mortas, sóta la papellóna qu'encare bat las alas, pausadament, de tart en tart, com si fes els derrers badalls.

***

Quan es prop de casa, trova la dòna y la quitxalla qu'han sortit á rebrel.

El gos llepa las máns dels menuts, que'l fan grinyolar estirantli las orellas. El xicot gran apedrega una sargantana. L'encerta,'n fa dos trossos, y fuig de pór al veure la qúa cargolarse ab moviments rápits. La noya xica pren la gabia y

Digitized by Google

escup al perdigot. La gran s'ha fet mestressa dels rossinyols, y'n llensa un, ofegat dins del sarró, mort en el níu, al costat de sos germans qu'encare píulan. La dòna li conta qu'al tornar de missa han trovat dos pardals novélls á la gabia paradora, y qu'á la pólla róssa han tingut de ficarla al safreix perquè's tornava lloca, ¡vès quin acudit de voler ser mare!

***

Al ser de nit tots dormen ab la conciencia tranquila.

Diumenge vinent, el pare anirá á pescar.

Digitized by Google

Digitized by Google

Honrarás als pares

Segut en ample sitial de vellut, el cap dintre las mans, y'ls colzes demunt la taula coberta de domás, el Rey plorava. 'Ls concellers, drets y moixos, tenían els ulls fixos en el plech sense firmar. El Príncep, groch, els cabells suhats, la mirada espurnejant, las dents apretadas y'ls llabis contréts, presentava á son pare una ploma sucada en tinta.

El Rey plorava; plorava la perduda ilusió de l'amor del fill, plorava l'afrónt d'aquella abdicació concellada ab amenassas de guerra civil. No, ell no podía firmar, no firmaría.

Els concellers tremolaren; el Príncep s'encengué. Ja's veuría, y aviat, ahont duya la tossunería de son pare. L'aristocrácia estava per ell; l'exèrcit era séu; el poble l'estimava, que'l veya plè de vida, jove com l'esperansa, coratjós com la

Digitized by Google

sòrt, y volía un cor nou y un brás ferm pera defensarlo, no un cos xacrós y un cervéll que no rumiava més que sermóns. Y si després el poble'n feya massa, si'ls soldats no tenían deturador, que no's donés á ningú la culpa. Qui ho hauría pogut estolviar, havía donat un día de dòl á la Nació, una página de sanch á la Historia.

El Rey plorava; els concellers se cobrían la cara ab colors de vergónya, y'l Príncep, plantat devant son pare, li allargava la plóma sucada en tinta.

*
* *

— ¡ *Viva*'l Rey! ¡ *Viva*'l Rey!

Tot era tésta, músicas, lluminarias, crits d'un poble que saludava al amo nou.

— ¡ *Viva*'l Rey! ¡ *Viva*'l Rey!

Va passar un cótxe precedit de soldats y ab seguiment de noblesa. Dins del cótxe hi havía un véll que deixava palau y fill per anar á viure lluny y sol.

El poble, aturant els alegroys, el saludá per modos, ab el cap alt, com á l'amo que ja no ho es, que ja no fa pór.

*
* *

Demunt d'un pedestal de marbre, una figura representa al pare del Rey, al rey d'ahir.

La Córt, de dòl encare, rodeja al fill del Rey

Digitized by Google

mort, al Rey d'avuy, qu'als peus del monument enrahona al poble, prometentli que pera fer felís al regne pendrá exemple de son pare, quinas virtuts may fóren desconegudas, quina memoria deu ser honrada mentres la Nació duri, quin regnat las generacións vinentas contemplarán com página gloriósa, santa, de l'historia patria, y en quína estatua saluda'l poble l'emblema de la Justicia, única guía del soberá poderós, del home d'honor, del pare amantíssim, sempre benvolgut de tots, sempre respectat.

Digitized by Google

Digitized by Google

No matarás

Un de la policía va descobrirho, y, pera ferse bén veure, li contá tot. Quedá glassat. Aquella noticia significava 'l pervindre mort, l'ambició inútil, estèrils els esforsos que 'l dugueren, jóve, fins al sitial de Ministre, escambéll d'honórs més grans. Una bestiesa li posava destórbs en aquell camí plè de promesas que tenía al séu devant, ahont ell no volía trovar entrebanchs. ¿Què fer? Lo primer sortir de dubtes.

***

Al endemá 's va convencer. L'amant era 'l Secretari d'una Embaixada.

Al vespre 'l trová al teatro y 'l saludá com sempre.

***

Pagá al espía ab un cárrech gròs á las Colonias, y, quan el tingué lluny, aná á trovar al Embai-

Digitized by Google

xador, li esplicá la veritat, li féu compendre lo delicada, tant com trista, qu'era la séva situació, y que 'ls esquitxos del fanch en que jeya l'honra séva, podían arrivar, ¡ Déu sab ahont! amunt, amunt, fins embrutar la Corona. L'Embaixador se posá á las sévas ordres.

***

El mateix día 'l Secretari de l'Embaixada sortí pera 'l séu país ab un plech que devía fer á máns del Ministre de Negocis estrangers, sense sospitar que may de sa vida tornaría á veure la dòna qu'ahir abrassava, y quin recort podía quedarli com el d'una página felís de la séva carrera diplomática.

Ningú hagué esment de rès, ni ella.

***

Quan á l'Embaixada 's rebé resposta al plech que s'endugué 'l Secretari, 'l marit aná á veure la familia de la séva dòna y esplicá 'l que passava. No ho volían creure. Varen cridar, enfadarse; son conyat volía matarlo. Per fí, convensuts al saber lo qu'havía fet l'Embaixador, varen consentir en tot, jurant que no parlarían de rès á 'n ella, com si rès sabessin.

Digitized by Google

***

La nena y la maynadera varen, com cada día, sortir á donar un tóm en carruatje.

La maynadera torná á casa sola, dihent qu'havían trovat á Sa Excelencia y que se n'havía dut la nena. Sa Excelencia també torná sol á casa.

***

El servey va ser despedit.

***

El matrimoni dorm á la meteixa alcova, y ningú ha sospitat may rès. Entre 'ls dos llits vetlla un criat qu'ha vist neixer al amo. Al costat del llit d'ella, un quadro gran: el retrato d'ell, de l'amant.

A l'alcova hi ha sempre claror: quan no fá día, hi ha una llantia encesa.

Al dematí, quan l'amo ja s'ha vestit, el criat surt del quarto y tanca 'l retrato dins d'un armari quina clau porta sempre á la butxaca. Al vespre torna á penjar el quadro prop del capsal del llìt de sa mestressa. Entre ella y l'amo, l'antich servidor resulta l'Angel de la Guarda.

Digitized by Google

Digitized by Google

No fornicarás

Quan va morir la senyora Marquesa, las senyoretas, que ja eran grans, varen decidir, y 'ls tutors no s'hi oposaren, que seguirían vivint juntas, ab el meteix servey qu'avans, y la mestra de la més petita,—una inglesa jóve, fina, de cabells róssos, cara de lliri y ulls blaus, clars, — que las acompanyavà si sortían.

***

A las senyoretas grans, devegadas tenía d'acompanyarlas la cambréra, perquè la noya petita y l'inglesa dels ulls blaus, anavan sempre juntas, pel carrer, per casa, no's deixavan may. Semblava que las demés fillas de la senyora Marquesa no tinguessin cap dret pera manar á la estrangera. Y no perquè la mestra fós menos amable ab ellas, ni las tractés ab menos modos,

Digitized by Google

ni 'ls hi parlés ab menos dolsor, ni las mirés ab menos tendresa, sinó perquè la menuda la tenía acaparada.

*
* *

Va presentarse un gran partit pera la germana xica. Noble, rich, ab talent, jóve, sá y hermós, un home va enamorarse 'n pera casarshi. Ella va dir que no, com ab fástich.

*
* *

Las germanas, capficadas, avisaren als tutors. Aquêts, gent de negoci, varen escriure á la familia de l'inglesa, que li deixavan de compte la noya y que la retornavan á la fábrica pel correo de l'endemá. Tot aixó á la quieta, sense deixar presentir rès á las dugas amigas.

A la nit las noyas grans varen embagular tota la ròba de la mestra.

A l'endemá 'ls tutors se presentaren á casa las Marquesetas, acompanyats d'un metje y un agent de policía.

Una minyóna aná al quarto de la senyoreta á cercar l'inglesa dels ulls clars. El criat y 'l cotxero varen carregar dos baguls dalt d'un carruatje qu'esperava al carrer, unas quantas portas més avall.

Digitized by Google

Las noyas grans, com qui juga, boy fent gatzara, tancaren á la petita dins del quarto. Primer s'ho va pendre rient, després s'enfadá, despacientada.

*
* *

Els tutors li obriren la porta quan la inglesa ja era á la estació. La marqueseta xica, al saberho, caigué com morta. Varen fer entrar al metje.

*
* *

Are, que ja está bona, sas germanas tenen pór de que fugi. Si l'altra tornés, els tutors la farían agafar.

Digitized by Google

Digitized by Google

No robarás

Un criat entra al despatx del Subsecretari, li entrega un telegrama y s'entorna.

El Subsecretari obra 'l plech, el llegeix: agafa un full de paper, hi escriu depréssa, 'l clou dins d'una carpeta, hi posa l'indret: toca una campana de fira, entra un altre criat, l'envía á portar la carta: 's móca; agafa 'l telegrama y entra al despatx del Ministre.

***

La carta arriva á casa d'un banquer; el banquer, per telèfono, enrahona ab els dependents que té á la Bolsa.

***

Tot aixó en mitja hora de temps.

Un quart després el Subsecretari torna al séu despatx. El Ministre va á Palacio.

Digitized by Google

***

Aquell vespre 'ls diaris díuen que corren uns remors que, per lo trascendentals, no s'atreveixen á donar á coneixer fins tenirne la confirmació oficial.

Els diaris de l'endemá dematí publican la noticia, confirmativa dels remors del vespre avans, de que la pau ha sigut firmada, que l'estranger s'entorna al séu pays y 'ls soldats á casa.

***

A la tarde, á la Bolsa, 'ls cambis pujan, pujan...

***

Còpia d'una carta :

« Tením el gust d'enviarli la nota de liquidació de las operacións fétas á la Bolsa per compte de vostè, en la que veurá un remanent al séu favor de Pessetas ***, que quedan abonadas en el séu compte corrent. »

Digitized by Google

No mentirás

Al que va dirho li badá'l cap ab lo primer que li vingué á las mans: una ampólla de róm. Els separaren, duguéren al ferít á la cuyna, y á'n ell uns companys el tregueren del cafè avans de que hi hagués més escándol y arrivessin els municipals.

Al cap de mitja hora, 'ls companys, vejentlo més assossegat, el deixaren sol, segut en un pedrís y rumiant la féta, arrepentit de no haver matat al brètol difamador de la séva dòna, d'aquella pobrissóna tancada sempre á casa, basquejantse perquè d'una pesseta 'n sortissin trenta cinq quartos; arrepentit de no haver arrencat la llengua al murri ¡ mala sòrt ! qu'insultava al amich ab qui desde menut compartí secrets, alegroys, tristórs, diners quan n'hi havía, fins miseria.

Si la dòna arrivava á saberho, 's moriría; si l'amich ne tingués esment, li donaría una llissó

Digitized by Google

á'n ell, al marit, esclafant al murri que babejava calumnias.

Y'l dolór que sentía de la calumnia aixecada contra aquells dos bossíns del séu cor, imatjes de l'amor y l'amistat, religió de tóta la séva vida d'home, era tan fort, tan fort, que fins bona estóna va privarli d'adonarse de que l'afrónt era per ell.

***

El cor li feya mal; semblava que se li esquinsés, com si li estiressin desde'l cervéll. Era que'l pensament, un instant, va durli'l dubte, disfumat, en mitj de boyras. ¿Y si fós cert? No podía ser, mentida: no era, no havía sigut, no sería may.

***

¿Y are? ¿Qu'estava borratxo? El dubte tornava, sortint clar d'entre las boyras, com el llampèch d'entre la nuvolada, y'l martirisava, 'l feya aixecar del pedrís, y, sense ell voler, dirigía'ls séus passos cap á casa del amich. ¿Si no hi fós? ¿Si hi fóssin tots dos?

***

Hi era, sol.

Digitized by Google

***

L'altre va coneixerli á la cara que n'hi passava alguna. No, no era rès. Y, mitj avergonyit, mitj somrient, acabá per confessar que volía ferli una pregunta, y no gosava, per pór de que s'enfadés.

¿ Y are ? ¿ De quan ensá escrúpuls ? ¿ Perquè s'havía d'enfadar ? Que preguntés lo que volgués, y li respondría, li diría la veritat, entre ells no hi havía secrets.

Y quan el marit arriscá la pregunta, l'altre li respongué que sí.

Digitized by Google

Digitized by Google

No desitjarás la muller del próxim

Son pare havía sigut manobra, y á'n ell, desde que va poder aguantar una gaveta, ja'l plantaren á fer casas per altri. Y no passá de manobra, com son pare : ne venían de familia.

Sent ell menut, ab el jornal de son pare, y'l poch que son amo li donava, 's mantenían tots : l'ávia, la mare, las móssas, el pare, ell.

Va morír son pare, després l'ávia, després sa mare : las germanas se posaren á servir. Y ell se quedá sol, fent de manobra, guanyant deu rals, escarmentat de tenir dònas á casa sense poderlas mantenir, demanant á Déu que'l guardés de tenir quitxalla, de posar desgraciats al món, perquè — ell s'ho coneixía — no passaría de manobra y pera manobras tirarían els séus fills. Devía

Digitized by Google

ser cosa que's duya á la sanch, com el senyorío de Madrid hi dú la noblesa.

***

Y lo que no vulguis pera tú no ho vulguis pera'ls demés. Als tabalots que, fugint de mals de cap pera casa, volían que'ls paletas tinguéssin fills manobras, els destorbava las conxorxas, els esbarriava las crías. Als companys que veya distrets ab móssas, els concellava que no's caséssin, que féssin com ell: un ral á recó cada día de feyna, y'l diumenge, cafè, cigarro y xerinola.

Quan hi havía festas entre setmana suprimía'l qu'ell ne deya vicis: el cafè y'l tabaco.

Pera ell no hi havía més dòna al món que la xórca d'ofici, quins fills tenen per pare l'humanitat, per bressol l'hospici. D'aquells fills ningú se n'ha de posar cap pedra al fetje. De lo que'ls ulls no veuen, el cor no'n dòl.

***

A cinquanta anys, sempre manobra, encare pensava igual.

Digitized by Google

No cobdiciarás els béns dels altres

Fill únich de pares millonaris, els mestres li ensenyaren de tot, menos aritmètica. No sabía'l que's tenía.

Un oncle, mort solter, va ferlo hereu d'un marquesat y d'una fortuna d'aquellas que surten als qüentos ab que s'entreté á la quitxalla: castells, terras, minas d'or...

Va casarse per amor ab una dòna, jóve y guapa, més rica qu'ell.

May va posar un quarto á la rifa.

Digitized by Google

Digitized by Google

XI

Carn pera la fórca

Digitized by Google

Digitized by Google

Carn pera la fórca

INS are no l'han dut á presidi, y sòrt qu'ha donat una ganivetada á un home, que, sinó, prou camparía encare.

* * *

Es valenciá ; era casat d'un any, estava á punt de ser pare y ja tenía aborrida la dòna, quan, per pór de la justicia, fugí de Valencia y aná á raure á casa d'uns llauradors de lo més granat de l'Horta, gent que fóren amichs de la familia d'ell, y que, no coneixentlo bé, li duyan afecte y cregueren las mentidas que'ls hi contá.

De lo mólt y mólt bo qu'aquella gent tenía, per demunt de l'hisenda y de l'anomenada, lo

Digitized by Google

que més estimavan era una minyóna, filla única, tendre, fresca, bonicoya com una Mare de Déu, d'ulls grossos, bóca xamósa y un somrís d'ígnocencia qu'enamorava, com enamorava'l séu parlar, franch y senzill, que transparentava un cor verge y un pensament sense mácula.

Y de tots els tresors materials qu'enjoyavan la minyóna, el més preuhat, potser, era la negra cabellera — qu'ella duya trenada meytat per banda — y que, deixada anar, poch hi mancava pera arrivar als genolls.

Tenía setze anys la valenciana de l'Horta, y al tractar al fugitiu, lo primer que va sentir per ell fou compassió, després afecte, estimació després, més tart bojería, y per final espant, mólta pór, la pór del que's sent dominat per un altre, per la forsa estranya que's despren del malvat y que, comensant per atreure, acaba per pesar com una llosa freda demunt de la voluntat que l'ha soferta.

El murri pagá l'hostatje als llauradors robantloshi l'honra, la filla y els diners, mólts diners, tots els que hi havía á la caixa gran, bitllets y unsas, que varen servir pera que'ls aperellats se'n anessin lluny, mar enllá, y que hi visquessin sense barallas més d'un any.

Ella va tenir una nena, y ell, allavors, ja no pará may á casa; el plor de la criatura y las cansóns de la mare pera adormirla, l'amohinavan.

Digitized by Google

Y ab ell eixían els diners de casa, y quan menos n'hi havía, menos s'hi estava.

Minvaren tant els diners, qu'un día no n'hi hagué pera menjar. La pobreta hortolana va voler queixarse y ell li va fer sanch; volgué sortir de casa y no gosá, de pór d'ell y de vergonya. No varen empenyar rès; ell aná venentsho tot, tot, fins el bressol de la menuda.

El joch, el ví y una malassòrt xuclavan las resquicias d'aquella casa, ahont ell no s'atansava ja cap nit.

Un día el lladre arrivá molt dematí, quan ella s'estava assentadeta en una cadira, gronxant la nena, cantant y plorant; la fam y la criatura l'havían tingut desvetllada tota la nit, una nit llarga, passada á las fóscas, vejent espectres al devant séu y escoltant la conciencia.

Ell va cercar com una fura per tot arreu, y no trovant rès que valgués un quarto, va dir un reméch mólt gros.

— Déixam tornar á casa...

— ¿Y la mosseta?

— Totas dugas, ¡ay, Senyor Déu méu! totas dugas. ¡Com pots pensar que...!

— Vésten quan vulgas.

Y'l lladre li girá l'esquena sens un adéu, mentres la pobra mare petonejava rient á la filleta

Digitized by Google

estimada, vejentse lluny del malvat, somniant en el benestar de no sentir més la dominació d'infern d'aquell home; convensuda de que'l passar la mar no fóra rès, sinó embarcada, á peu y ab la filleta als brassos; segura d'arrivar á l'anyorada casa de l'Horta, de rebrehi el perdó y caricias, consol pera ella y amor pera la petita. Boja d'alegría, feya festas á sa filla y li deya cosas y més cosas, que si l'ávia, que si'ls móssos, y'ls vestits bonichs, y las sopetas bonas; y la menudeta agafá las llargas trenas de sa mare y's posá á jugarhi com prenent part en aquells alegroys.

Ell s'havía aturat á la porta, encantat mirant á mare y filla abrassadas y jugant; y quant més mirava, més els ulls se li encenían de cobdicia.

Per fi mogué'ls llabis fent una ganyota mofeta, y, acostantse á la valenciana, li tocá l'espatlla.

— ¿Què vols?

— L'estisóra.

— Allá. ¿Què vols fer?

— Acóta'l cap y calla.

— ¿Què vols fer?

— Si't mous te mato.

De dos estisoradas li tallá las trenas, pegá estrebada pera arrencarlas de las máns de la nena; ne feu un manyoch, se'l ficá á la butxaca, y s'allu-

Digitized by Google

nyá pera sempre, pera sempre més, qu'ell anirá al Infern y las dugas pobretas al Cel.

***

Y fins are no l'han dut á presidi á 'n aquell lladre. ¡ Oh! Y sòrt qu'ha matat un home, que sinó, encare potser no hi fóra.

Digitized by Google

Digitized by Google

XII

L'anyorament

Digitized by Google

Digitized by Google

L'anyorament

ADA dissapte la sentía la cansó trista; el plany amorós de la donzella que s'anyóra; la queixa de la malalta d'amor que, flor sense sol, ha marcit l'ausencia del promès.

Cada dissapte, de quatre á cinq, s'anava acostant, poch á poch, fins arrivar sóta la meva finestra; y llavors, el plany, primer confós, com de quí no gosa, esclatava potent com sospir contingut; després s'allunyava, sense préssa, perdentse entre'l burgit del carrer, amortuhintse, com si manqués de forsa, fonentse al allunyarse, símbol de que tot passa, fins l'anyorament, y també de que tot queda, que, allá baix, lluny, en altres carrers, altres cors devían sentirla acostar l'anyoransa del amor, allavors que de mí ja fugía.

Digitized by Google

Feya música al cant una guitarra de veu trista, com si las cordas fóssin fibras d'un cor adolorit, nirvis tivants y que vibressin.

Un día vareig sortir á mirar la pobra que cantava. Era céga y tenía la cara tota cremada, y ab uns cosits á la pell y unas tacas lluentas que la feyan repugnant. No tenía céllas ni pestanyas, y de cabells, pochs. Era jóve, duya dòl y cantava ab un sentiment qu'enternía.

¡ Quí sab! Potser sí qu'anyorava. ¿ L'amor?

¡ Quí sab!

Els aucellets no cantan pas com solían;
trist surt el sol.

¿ El sol? ¡ Quí sab!

Va durar molt temps que cada dissapte, á la meteixa hora, la pobre céga passava per devant de casa cantant *L'anyorament*, cada vegada ab veu més trista, donant *color* á la lletra, y ab

Digitized by Google

un tò de veritat que feya deixarho tot per escoltarla.

Un dissapte, de quatre á cinq, vareig sentir uns crits y un soroll de guitarra que, tot barrejat, venía á ser una cansó poca solta, cant de maturrangas y pinxos, qu'empudegava d'ayguardent la llengua en qu'era escrita; retall d'una sarsuela desvergonyida, que quatre comediants de nyiguinyogui aprofitavan, ells pera fer bestiesas, ellas pera posarse al encant: ¿qui'n dóna més?

La veu que cantava era escardalenca y cridanera, y la guitarra semblava que renegués. El baladreig de la veu y'l soroll que feya l'instrument, se barrejavan qu'era un desgabell, contrapuntantse pera amagar la vergónya, com la dòna perduda que s'emborratxa pera no donarse compte de l'infamia qu'ha comès.

Y la veu era la meteixa qu'havía cantat *L'anyorament,* y aquella guitarra la que per cordas tingué fibras d'un cor adolorít.

Pobra cegueta, qu'ahir enternías, y, avuy, pera fer com els demés, potser perquè á la veu del

Digitized by Google

sentiment ningú hi respon, t'has tornat histrió servil y corromput.

Pobra guitarra, pobras fibras d'un cor plè de dolor, qu'ahir jo creya rojas de sanch, y que, si avuy enrojiu, es de vergónya!

¡Pobra cegueta! No ha passat may més. ¡Quí sab què canta are! ¡Quí sab si es morta!

Digitized by Google

XIII

Fragment

En un segón pis del devant de casa.....

Digitized by Google

Digitized by Google

Fragment

En un segón pís del devant de casa, á l'altra banda del carrer, hi há un balconet que sembla una finestra del cel : s'hi abócan els ángels. Obert tot el día, mentres fá bon temps, el sol, al dematí, se n'entra balcó endíns á ferhi lluminarias. Quan vé la marinada, 'l sol se'n va. Y ab sol ó l'amor hi es sempre en aquell menjador, petit y sense sol, endressat, de mobles sense póls y rejolas lluentas.

L'amor, allí, es una trinitat santa de joventut, bellesa y pau : marit y muller, jóves y sáns, y un fillet, bufó com las ninas ab que jugan, al Cel, els angelets.

El marit va á la feyna de bon dematí, torna á mitj día, se'n va en havent dinat, y al vespre torna, dejornet. La dòna y la minyóna, endressant

Digitized by Google

casa, van y venen pel menjador, paran taula, la desparan, escombran, fregan, s'ajudan, conversan : l'una agafa 'l nen, després el pren l'altra; 'l vesteixen, el despullan, li fan festas, cantan, ríuen.

A la tarde, la mestressa treu d'un armari 'l teler de brodar, y trevalla de cara al balcó, d'esquena á la taula, qu'ómpla ab fils y agullas, mostras y rodets. La minyóna agafa una mitja per acabar, surt al balconet, y s'assèu demunt las llambordas, repenjantse en la balustrada. El nen se li posa al costat, devegadas enfeynat ab un cavall de cartró, devegadas las mans plenas de pá que gayre bé sempre acaba per caure al carrer. La minyóna — no falla — 's posa á jugar ab el xicotet com si tots dos fóssin d'un meteix temps, y la mitja's queda sense avansar un punt. La mare 'ls mira y ríu, y broda que broda.

El nen ¡ quín Jesuset ! sembla una poncélla arrencada del jardí somniat per una verge. Tot ell ríu ; la bóca com cor de ròsa, 'ls ulls blaus, las manónas de cotó fluix, las galtas ab clotets, els cabells róssos y cargolats : sembla una lleminadura. Porta un devantal escotadet — coll ab fistó, y mánigas curtas guarnidas de puntas, — sabatetas róssas y mitjóns de fil blanch.

Digitized by Google

Xamós y xerrotejant, s'abrassa al coll de la minyóna, que, dret ell y asseguda ella, li vé ran dels brassets : li estira las galtas, els cabells, li fá petóns, li fica'l puny á la bóca, la tira á terra, trencantse de tant ríure, babejant de gust. Y ella l'aconsíga, l'agafa, 'l rebrega, y tots dos rodolan, despentinats, encesos de cara, ensenyant ell sa carn rosada, descoberta al aixecarse'l devantal y la camiseta ; fentli pessigollas ella, tocantlo per tot, ab malicia, omplintli'l cos de petóns baladrers. Devegadas ell se desprèn dels brassos de la minyóna y corre pel balcó, xisclant : ella s'arrossega, l'empayta ab las mans, li agafa'l vestit y pega estrebadas; y'l nen s'arrapa als ferros de la barana, resistintse, treyent la caróna per entre'ls barrots, com un canari que passés el béch pels ferros de la gabia.

La mare aixeca'ls ulls de la feyna, y s'encanta á mirarlos, ab el cor batent alegre, com si'l xerroteig del fill fós un himne de festa. També hi han renys de tant en tant, quan á la minyóna las mans se li escorren ó s'entretenen massa. La xicota's torna roja, protesta, fá escarfalls, ríu ; y'l nen, com si ho entengués, li fá ganyotas ab posat de poca vergonya, s'aixeca la roba, 's pessíga. Sa mare, fent de dòna gran, el repta ab cara que no fá respecte ; y, al tornar á trevallar, se punxa, esguerra'l brodat, y acaba per deixarho tot y sortir al balcó, engelosida de la minyóna. Llavors,

Digitized by Google

boy barrejats, jugan tots tres á l'una, senyora, minyona, nen, encisador aplèch de vida, de pau, d'amor, fraternitat santa, esquéix de Cel empeltat á la Terra.

Digitized by Google

XIV

Un document

Digitized by Google

Digitized by Google

Un document

AMICH méu : . . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . L'estada al camp ens prova molt. La dòna está grassóna, fresca, sanitósa, més hermósa que may, y enamorada com sempre.

Avuy es á festa major á Rierals, ab sa germana; la nena y la masovera varen anarhi ahir, y demá tornarán totas quatre.

A la nena no la coneixerías; sembla una pilota, ab unas carns com ferro, torrada pel sol com una pageseta, gambant á tot'hora per l'hort y l'era. Menja tant com jo, y jo, á cada ápat, m'empasso mitja collita. Tot somriu per are; la brema promet y'l blat ja es á moldre.

Digitized by Google

Els masovers. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Y, are qu'estich sol, vaig á complaure la téva batxillería. Espero que'm farás el favor de no comprometre'm, qu'encare que lo qu'es estat ja es passat, m'estímo mólt la pau de casa y no tinch ganas d'armar xibarri ni de despertar gelosías escaldofadas.

Ademés que. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

La Mercé va coneixer al marino quan ella tenía divuyt anys y ell trenta. Varen estimarse de debò, ab l'ánima tóta, prenentla ell desde llavors per símbol de la felicitat; bressolantla en sos brassos, ben prop del cor, com á una criatureta, com el mar al barco en qu'ell navegava; esplicantli lo qu'havía vist allá al lluny, en terras estranyas; contanli'l patir y'ls goigs del ofici; buydant prop dels llabis d'ella tots els pensaments, esperansas, penas, il-lusions; fentla séva boy entregantse sencer, el cor y'l cap, la carn y l'ánima.

Ella l'escoltava embadalida, com al mestre que

Digitized by Google

no renya, sentint el delitós confort de la protecció mascle; cofòya de l'amor d'aquell minyonás forsut y de veu tan dólsa, que feya olor de mar y l'abrassava sospirant, sense estrenyer massa per pór de ferli mal.

Y al escoltar las historias que'l marino li contava, els ulls del pensament se li desenterbolían, vejent, cada vegada més y més enllá, com si descobrís terras de que fins llavors no havía tingut esment.

Ella cosía per las casas; guanyava bons dinerets y, ademés, la mantenían. Vivía ab sa mare, bogadera d'ofici, que va quedar víuda poch temps després de tenir á la Mercé.

Ell, quan era á terra, s'estava ab son pare, marino vell, que ja no navegava, y que's treya la videta pescant, al ivern, y, al estiu, feynejant en un establiment de la Mar Vella, ahont era mólt estimat y ahont tothom el respectava per lo mólt entès en cosas de marina, y perquè fins sabía de lletra.

Ja tenían els papers enllestits y s'havían de casar d'un día al altre, quan el patró va ferlos la malifeta d'aprofitar l'oferiment d'un carboner. Rès; un viatje de pochs días; anar á Cardiff, sense fer escala en lloch, carregar y tornar.

Quan ell, plè de recansa, va ferse á la mar, ella's quedá desconsolada, plora que plorarás, tement per la vida d'ell, per la felicitat d'ella, per

Digitized by Google

la sòrt del fillet que duya á las entranyas. Sa mare, ¡la pobra vélla! tot era dirli que no fés tants paperots; el pare d'ell, el bon jayo, fins hi bromejava ab la pór de la Mercé.

Y'l barco's va perdre; el promés morí ofegat y la Mercé's tornava boja de dolor y de vergónya. Els vélls ploraren rius de pena, y el pobre pare, pera donar nom honrat al fill del séu fill, va casarse ab la cosidóra.

La Mercé encare no tenía vint anys; en Jordi n'havía fet xexanta . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Jo vareig coneixerla á la *Societat*, ahont va anar un diumenge á la tarde, ab la capvert més sarauista que hi ha á la terra.

Varem ballar plegats y'ns avinguerem d'alló més. Del xibarri nostre tot li era nou, y no s'amagava de dirho ni de donar á coneixer las ganas de divertirse que tenía.

Se feya passar per soltera.

Al anarsen vareig ferli prometre que tornaría la festa següent, y aixís va ser. Torná sola y no ballá ab ningú més qu'ab mí, com si hi tingués compromís contrét. Ja sabs tú qu'això s'acostuma. Vareig *dedicarmhi*, *trevallantla* á estil de poca solta, ab un xich de desvergonyiment, patró tallat pera sarauistas *corridos*. La xicota m'agradava; rès més. Era

Digitized by Google

maca, ben féta, enrahonava ab cert criteri, vestía senyorejant, y no . . . . . .

Aquella tarde vareig acompanyarla fins á la Rambla, y no va voler dirme ahont vivía. . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . vareig adonarme de que plorava com una Magdalena. Aquells plórs, tan fora de temps y de lloch, m'enguniavan; gayre bé'm semblavan de comedia, y, pera dirtho d'una vegada, tenía pór de que tot alló acabés demanantme quartos. T'asseguro que quasi estava per plantarla, jo, que, tot cap, sense que'l cor m'hagués dut una veritat als llabis, no havía endevinat la mena d'amor d'aquella dòna, un amor jóve, com els rebróts d'alsina vélla, esperansat com el primer, ab il·lusións que's despertavan d'un somni llarch, ab desitjos de poncélla, ab fam d'estretas mascles, de sanch bullenta.

Boy plorant va dirme la veritat de tot : va contarme l'historia del marino, la del casament. El fillet havía nascut mort.

Digitized by Google

. . . . . .

. . . . . .

No varem tornar á la *Societat* y, quan sortíam, esquivavam als companys de tabola y á las sarauistas. Vareig posarli una estimació com encare no l'havía tinguda per cap dòna, y que s'assemblava bon xich al amor de debó, al que pot ensenyarse. Avuy aquí, demá allá, d'amagat sempre, anavam . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Un día va compareixer ab una cara tan plena d'alegría, enrahonava tan alt y s'agafava tan fort al méu bras, que semblava que's tornés boja.

— ¿Què't passa?

— Li he dit tot.

— ¿De debò?

— Tot. ¡Quin pès m'he tret del demunt.

— Y ¿qu'ha fet?

— Se n'ha consolat, plorant y baixant el cap.

Jo també vareig abaixarlo'l cap, y . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

L'any següent . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Digitized by Google

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . y vareig tenir de rompre ab la Mercé, perquè, com compendrás, ¡Déu me guard de que n'haguéssin tingut esment la Rosalía ó bé'ls séus pares!

No pots pas pensar lo que vareig patir. A totas horas trovava la Mercé devant méu, féta una mar de llágrimas, plena de desconsol, migrantse á passos de gegant, y sense una queixa, qu'es lo que més me feria, y'm treya de tino, perque sí ella. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Un día, al cap d'uns quants mésos, vareig rebre una carta qu'he guardat molt temps, casat y tot, y que fa poch vareig decidirme á cremar, perquè la nena ja comensa á coneixer las lletras y s'ha de tenir mólt compte ab lo que pugui llegir. ¡Déu ens guardi de la batxillería d'una criatura!

La carta que't deya era d'ell, del marit, y estava escrita en castellá, ab una lletra gran y tremolosa. Carta d'un véll, que podía semblar d'un noy: ingènua, curta, pocas paraulas que deyan moltas cosas y feyan endevinarne més. No sé quantas vegadas vareig llegirla, cada cop ab més tristor, ab remordiment, enrojintsem las galtas, fentme pampellugas els ulls y creyent veure entre ratlla

Digitized by Google

y ratlla, bornejant las lletras, paraulas que no hi eran, els ays d'un náufrech, las oracións d'un pare y las malediccions de dos homes.

En Jordi'm feya saber en aquella carta que la Mercé estava malalta, mólt malalta, del tifus; que desvariejava sovint, y que, si desvariejant me cridava, quan tenía una estóna de repòs, també'm demanava; 'm demanava á'n ell. Y ell me pregava qu'anés á veurela, que li fés aquêt favor.

Vareig anarhi. Tremolava. Deguí trucar massa baixet, perque'l primer cop no'm sentiren. Després va obrirme la porta'l marit meteix.

— Un servidor... Sóch...

— Sí, sí, entri, entri, ja pot entrar, passi. Está mólt malalta, mólt malalta. Ja hi trovará sa mare.

Ell va quedarse al menjador y jo vareig entrar á l'alcova.

. . . . . .

. . . . . .

No'm va coneixer. Estava molt cambiada: els cabells li havían caygut; la bóca, tota negre . .

. . . . . .

. . . . . .

Vareig tornarhi dos ó tres cops.

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Digitized by Google

. . . . . pero va trigar molt á referse . . . . . .
. . . . . .
. . . . . y no'n he sapigut rès més.
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . creu que t'hi farías un tip de riure.

Els dissaptes al vespre fins fem el *tresillo*.

Y vet'ho aquí.

Are clouré aquesta carta. menjaré alguna cosota, beuré un traguet, me n'aniré, tot xano, xano, cap á l'estació. . . . . .
. . . . . .
. . . . . que t'estima de debó,

RAMÓN. »

« *P. S.*—¿Perquè no véns un diumenge? L'altre día la meva conyada s'estranyava de no vèuret.

R. »

Digitized by Google

Digitized by Google

XV

Miseria

Digitized by Google

Digitized by Google

Miseria

L poble de Montdor—ja es derrocat—el senyorío d'aquell temps anava tot vestit de seda : las dònas, escotadas fins á mitj pit, y ab ròssech á las faldillas, mánigas curtas, amplas y estofadas, mitenas transparents, giponets mólt sangrats y els escarpins ab brodadura y pedras : els homes, barret ab plómas viroladas, ruixa á la pitrera, casaca ab trenzillas d'or, calsas fins á genoll,—guarnidas ab punta fina, com las mánigas,—y sabatas ab sibella, ab els talóns vermells y xatos. Ells duyan llarga la cabellera : tots eran róssos. Ellas, las jóves, s'empolsinavan el cabell, y, ran dels llabis, duyan pintada una piga negra.

En aquell temps el senyorío gastava mólts modos.

Digitized by Google

Els cavallers, per dirse « Déu vos guard », primer se blincavan endevant, fent cortesía. Las damiselas s'alsavan las faldillas dos ditets, y s'arrupian acotant el cap. Y, ademés dels modos, també gastava mólt orgull el senyorío. Quan anavan pel carrer duyan el cos tirat enrera,'l cap mólt dret, un xich de gayrell, y'l bras enlayre repenjantse en el bastó. Tothom ne duya, cavallers y damas.

Els pobres d'aquell temps ja anavan tots com are, vestits de miseria, y, als que pidolavan pels carrers, de modos ja no'ls ne sobravan gayres.

Com qu'á Montdor hi havía mólts richs, per aixó hi havía tants pobres, els uns d'allí meteix, altres vinguts dels pobles del vehinat, mólts més de lluny.

La miseria, com las móscas allá ahont hi ha mel, acut ahont hi ha gent rica. Y tants y tants varen ser els pobres qu'á Montdor acudiren, que cada montdorí (senyor ó bé menestral) no anava pel carrer sense durne un per ròssech, si no eran dos, un per banda, com arrecadas.

De menestrals també n'hi havía mólts, tots gent d'ofici, que trevallavan pera las casas dels senyors; y com el senyorío paga quan vol y no se'l pot amohinar massa, perque llavors péga y no paga, la menestralada de Montdor no tenía l'or sobrer, ni sous estalviats pera donar als que captavan.

Digitized by Google

Matinejant més qu'el sol, fent la vetlla llarga, dematí, tarde y vespre remats de dònas místigas, canalla famolenca, homes com espectres, cégos, muts, coixos, mancos, esguerrats de tota mena, els que caminan, els que'ls carretejan y'ls que s'arrossegan, omplían carrers y plassas, temple y mercat, com formiguer pidoladís, com gitanada amohinadora; compungits, primer, y pregant l'almoyna; altívols, després, engallats y cridant ferm, fentse enganxadissos, esporuguint.

Las damas no anavan solas, sens que tot seguit las enrotllés la pobrissalla. Y la qu'era hermósa, més. Els pellingos suhats y las urpas brutas fregavan la seda y s'acostavan als velluts, empudegant la roba y fent venir basqueig. Ja podía anar la dama en cadira coberta y tenir els portadors brassos de ferro y camas llargas; per una y altra finestreta entravan máns com potas de gall d'India, veus que feyan encongir, planys qu'esferehían. Si era en carrossa que la dama anava, fins els mancos, fins el coixos tenían prou dalit pera enfilarse al derrera, barallarse ab el servey, sofrir els cops de fuet del que menava'l bestiar, y pidolar, pidolar sempre, ab cantinella enguniosa y ploranera, penjantse á una corretja, repenjantse á un ressòrt, fent trontollar la caixa, fins que de dins sortía l'almoyna. Llavors demunt del diner queya una pluja de miseria. S'empenyían, se feyan la trabeta, se pegavan, arrencantse'ls cabells, escanyant-

Digitized by Google

se, estripantse tots, roba y carn, descobrint sense vergónya las pelleringas enganxadas als òssos, barrejats homes y dònas, sense que'l contacte fes esgarriar las máns, totas cercant el metall que fins á mossegadas se disputavan. De vegadas, acabada la baralla, 'n quedava un de mort, trepitjat, ofegat pel pes dels altres. Entre tots se l'enduyan, Déu sab ahont, y, al endemá, el mort surava en l'aygua del estany, tot ell nú, y ab els cabells tallats, que també 'ls aprofitavan.

Els cavallers enamorats ja no rondavan finestrals, ni per festeig eixían al carrer. Si un s'hi atrevía, 'l vol de córbs l'enrotllava tot seguit; y las llagas obertas, els ulls buyts, las fístulas, las feridas, totas las malaltías juntas, tots els capritxosos trevalls fills del desvari de la naturalesa malhumorada, l'acompanyavan arreu, ensordintlo els gemèchs, el soroll trontollós dels carretóns ahont jeyan desformitats que parlavan, el terratrèmol de crossas y camas de fusta picant demunt las llambordas.

Dels soldats del Rey ni cas ne feyan: el Potestat y'ls de Justicia... com si no hi fóssin.

Fins que tothom era á jóch no se n'hi anava la miseria.

Quan tot ja era tancat y fóscas las finestras, la pobrissalla's fonía, sense que ningú sabés ahont se ficava l'aixám de miserables, y com si la ne-

Digitized by Google

gror de la nit els engolís, com si la terra'ls xuclés pera ferne féms.

Una nit, mólt tart, però bon xich avans de que neixés el día, els montdorins, obrint, poquet á poch, cancélls y reixas, sense que'ls trahís un grinyól de frontissas, untadas d'oli'l vespre avans, varen sortir de casa, y caminant ab quietut, mólts d'ells descalsos pera no fer soroll, á las palpentas pera que'l llum no'ls descobrís, esverats, guaytant per tot arreu com poruchs ó malfetors; armat el senyorío ab espasas, els menestrals ab picas, y ab fónas y mosquets els servidors dels nobles, anaren cap al Concell, y allí pactaren la mort dels pobres.

Y á trench d'auba, quan las véllas se vestían pera anar á missa, quan las portas dels burdells escupían disbauxats, y els poetas s'adormían demunt dels versos, y al bosch anavan á cullir flors las enjogassadas venedoras de toyas, els montdorins, guiats pel Potestat, vestit de cerimonia, — toga vermella y boneto ab borlas — l'espasa del Sant á la má dreta, y á l'esquerra la senyera de Montdor, varen obrir de bat á bat las portas del Concell, y's llensaren al carrer al crit de ¡mort als pobres!

Un altre crit enrogallat y fóndo, com si sóta terra esclatessin trons, com si la mar hagués

Digitized by Google

dut las onadas á socavar Montdor, va respondre al crit de guerra dels montdorins.

A poch el soroll aná creixent, y'l terratrèmol, boy ensordint, va ferse menos confós, més estrident, y's convertí en cridoria: las veus se sentían destriadas y'ls renéchs s'entenían clars.

Al arrivar á la plassa, 'ls montdorins se trovaren barrat el pas per un formiguer de despullas y miseria. Era l'enemich, l'exèrcit de la fam que's resistía, amatent á la palestra, els homes forts devant, las dònas després, y, derrera de tot, la quitxalla, 'ls cégos y'ls impedits. Dalt de la font, un gepich, véll y manco, feya de cap de colla.

— ¡Fòra! — varen cridar els richs.

— ¡Enrera! — respongué la Miseria.

Y un roch llensat per una dòna aná á caure als peus del Potestat.

— ¡Sant March, y á ells!

Va ser com si's barrejessin las ayguas brutas, carregadas de llót, d'un estany pestilent, ab l'aygua clara y escumósa de la mar. S'abrahonaren els uns demunt dels altres, fentse á trossos els vestits, á micas els pellingos, á llencas la péll; las armas amunt y avall, de punta, de plá, pegant fort, obrint feridas, fent rajar sanch, rompent òssos, badant caps, buydant ulls, esmortuhint brassos. Per un costat el cér, per l'altre crossas, y ferro també, fins dagas rovelladas. De fónas ne tenían tots, y las pedras brunzían y's sentían renéchs y

Digitized by Google

planys, crits de rabia y geméchs de mort. Ellas, las de la miseria, véllas ò jóves, com dònas ò com bruixas, se llensavan al coll dels enemichs y'ls hi endogalavan ab els dits com serrell d'òssos. De tant en tant la metralla d'un mosquet feya un trau en el mur de miseria. Las picas s'hi entaforavan y las espasas s'hi encabían, mentres els rochs no paravan de voleyar de l'una á l'altra banda. Las dagas rovelladas també vessavan sanch; las crossas y'ls gayatos martellejavan caps, y fins ab trossos de vidre's defensava y feya mal la pobrissalla.

Tot d'una'l gepich de dalt de la font va llensar un crit de dolor, y caigué endevant ab la cara malmesa per un cop de roch. L'exèrcit de la fam quedá esglayat; els dels primers rengles se giraren á mirar la desgracia, y las picas y espasins els enforquillaren per l'esquena. Las dònas, xisclant, varen recular fins els derrers rengles, y agafant la quitxalla y arrossegant als impedits, fugiren apahordidas cap al camí de fora, deixant un rastre de despullas — roba ó carn — brutas y sagnantas. Els cégos s'arrapavan als que hi veyan, ó anavan d'esma, ab las mans al devant, á las palpentas. Els esgarrats corrían ab contorsións de jutglar, ab equilibris fantástichs, drets y ranquejant els uns, de gayréll ó á peu coix els altres, cayent y aixecantse, de quatre grapas, rodolant, els gayatos y las crossas perdudas ó trossejadas.

Digitized by Google

Els altres, els sencers, paravan el cop, aguantavan l'empenta tant com podían, reculant poch á poch, trepitjant morts y ferits, defensantse á mossegadas, fent armas de tot, fins de la bruticia, que llensavan demunt dels montdorins, escupintloshi á la cara tot el verí de l'ira.

Quan més fugían els pobres, més s'enardían els richs, y ab més rabia ferían. La Senyera voleyava demunt dels vencedors; la toga del Potestat y l'espasa santa pudían sanch.

El senyorío s'aturá, y els menestrals y el servey, com góssos abordats, seguiren empaytant á la miseria. Al arrivar tora| portas, els pobres ja no s'hi tornavan: tot era fugir, fugir, allargant el formiguer que s'arrossegava pel camí amunt, cap als boscos, corrent adeleradas las dònas y la quitxalla, empenyent els de derrera als devanters qu'anavan poch á poch, els uns cayent pera no aixecarse, y, trepitjats, trovant la mort al fugirne. Tots, tots fugían com vol de corbs espahordit, escampant arreu fortor de sanch y miseria, udolant com llops, plorant com nens, malehint com dimonis encadenats. Y'l servey encare'ls empaytava, y las fónas llensavan pedras, y'ls mosquets vessavan foch, y la póls y la fumera feyan com un núvol.

Ja era mitj día. A la plassa y entorn de la Senyera, que sostenía'l Potestat, els montdoríns,

Digitized by Google

genolls en terra, donavan mercès al cel per la victoria. Y'l sol, el sol hermós de Montdor, daurava'l camp de mort y de miseria, com si volgués escalfar la sanch que vessava de las feridas.

Las finestras s'obriren y'ls caparróns gentils de las montdorinas eixiren á premiar ab un somrís als vencedors.

Als ferits els curaren, enterraren als morts, y al endemá se cantá un *Te-Deum*. Un frare mendicant va predicar abstinencia, amenassant á la gent ab l'imatge de Montdor vensut pels pobres. No més de pensar en qu'hauría pogut ser, tothom s'esgarrifava.

Després tot fóren festas. Día y nit els enamorats rondavan las estimadas, y á las damas y als galans sols las venedoras de toyas els distreyan del festeig. No's veya un pobre.

Ne va quedar un, raquítich y malaltís, amagat Déu sab ahont!

Y com qu'això de la miseria cría tan depressa y s'encomana tant, al cap de poch temps ja varen tornar á serhi.

Digitized by Google

Digitized by Google

XVI

La Lóla

(Notas pera una historia)

Digitized by Google

Digitized by Google

La Lóla

Se deya Doloretas, però 'l militronxo havía comensat á dirli *Lóla*, y Lóla li va quedar.

L'únich que avuy l'anomena per Doloretas, es en Lluís, y encare no més quan estan sols, sols y tancats ab pany y clau, com are, asseguda ella en una marqueseta, al costat de la xemeneya plena de tións qu'espeternegan; ajegut ell als séus peus demunt la flonja catifa, y ab el cap mitj amagat á la falda d'ella, redós calentó qu'el vellut de la roba fa més suau.

Semblan dos nuvis al endemá del casori.

Y no són nuvis, ni están casats.

Digitized by Google

I

La Doloretas va neixer á Rierals, l'any de la República. Són pare havía sigut el minyó més curro del poble, guapo, ben plantat, y blanch com un glóp de llet. Las móssas s'hi encantavan, y las miradas de las bremadoras lliscaren més d'un cop cap á aquella pitrera fina y pelada, y aquells brassos, ahont se transparentava la blavor de las venas, y que 'l sol ni 'l vent pogueren amorenir. Li deyan el *Senyuritu*.

A la mare de la Doloretas de soltera li deyan la *Presumida*, y ho era perquè podía, que de maca com ella no n'hi havía cap á Rierals. Endressada, neta, gastant savó d'olor pera rentarse y mólta llevor de pussa pera 'l pentinat, devantals ab trenzillas y botinas de columbriana, sempre semblava qu'anés de las festas. Fins deyan si 's posava polvos. Per aixó li varen treure 'l malnom de *Presumida ;* per aixó y perquè no 's feya més

Digitized by Google

qu'ab els que senyorejavan un xich, y, al estiu, ab els forasters.

De trevalladora no n'era pas gayre, y l'anar á missa tampoch li agradava massa: la gent deya qu'acabaría malament. Ella se'n reya, segura qu'estava de casarse ab el *Senyuritu*, y de fer morir de rábia á la móssa de cal *Jueu*, qu'era qui més la bescantava, per mor del xicot, de qui estava prendada, y ja'l tenía coll avall, com si 'ls homes fóssin ninots de cartró dels que 's venen á la fira, y poguessin comprarse ab dóblas de quatre.

Quan va ser casada, li varen dir la *Senyurita*.

Digitized by Google

II

Al any y mitj de casada va tenir á la Doloretas. Llavoras comensá una gran palestra entre marit, muller y sogra. Ella volía, de totas passadas, anar á vila á criar per altri, y ell y l'ávia s'hi oposavan. De rahóns no'n vulguin més. Dematí, tarde, vespre, al camp, al hort, á la vinya, á casa, á taula, al llit, á tothora y á tot arreu, la vélla's barallava ab la jóve, l'hereu ab la vélla, l'altra ab tots dos. Y al cap de vall la *Senyurita* va fer la séva santa voluntat; á la mosseta va criarla la pubilla de cal *Coix*, qu'havía parit un noy mort, y la *Presumida* va anarsen á Reus, á casa d'un senyor castellá qu'era de justicia, vaja, d'aixó del Gobern, y quina muller (que semblava una nina de cera) ja feya días qu'estava esperant l'hora.

Digitized by Google

III

Quan l'entrada dels carlins á Rierals, al *Senyuritu* 'l va matar una bala. L'ávia morí del sentiment y del susto: la Doloretas se quedá á cal *Coix*. Passats uns quants días, quan el *Fijo* va treure als carlins de Rierals, la *Presumida* aná al poble á cercar uns papers: tancá casa, y torná á Reus duentsen la menuda.

Dos mésos després va anarhi altra vegada ab uns senyors. S'hi estigueren una setmana, tafanejantho tot, furant per tot arreu—que fins semblava qu'escorcollessin el cel y la terra,—y anant com unas llensadóras de la casa al hort, del hort á la vinya, de la vinya al camp y del camp á la casa, pera tornar l'endemá á fer altres tants viatjes. Y quan el batlle va fer saber que la *Senyurita*'s venía las terras y la casa, á ningú li vingué de nou.

Digitized by Google

IV

La *Senyurita* 's vestí de senyora, llogá servey, y pará pis á Reus.

A cada pas de columna tenía allotjats, y 'l veure mólta gent á casa va venirli tant de gust, que 's posá á dispesera sense pensarshi gayre. 'Ls primers hostes fóren uns militars castellans recomanats pel pare del xicotet qu'havía criat.

Mentres va durar la guerra aquella casa semblava un quartel; tot era gent de trópa, allotjats y dispesas. Més endevant agafá parroquia entre 'ls viatjants de comers.

Varen passar anys: la *Senyurita*, tan dropa com sempre, no 's cuydava de la casa, y 'ls cabals cada día mínvavan, perquè 'ls passavolants no eran géns escrupulósos, y á tota estada no tenía més qu'un jutje — petitó, sech, sorrut, y bona persona — y un capitá — ben plantat y xerraire,

Digitized by Google

embusterot y plaga — que més aviat enmatllevava que bestreya.

La Doloretas creixía sense que ningú 's cuydés d'enviarla á costura: no més sabía qu'era maca, y á fé qu'ho era de debó, més que la *Presumida*, més blanca que 'l *Senyuritu*. Sa mare la feya anar sempre mólt bén vestida, y en el caminar y els moviments tots, s'endevinava una elegancia natural, una certa mena de cosa, que no la deixava anar encongida may, ni quan estrenava roba.

Digitized by Google

V

Quan l'*Exposició*, al capitá 'l varen fer comandant d'un batalló qu'era á Barcelona, y 'l plaga, que, sense que se n'adonés la *Senyurita*, tenía ensibornada á la Doloretas, y d'aquella joveneta de setze anys, ignocent y gayre bé inconscienta, n'havía fet una mala dòna, se l'endugué ab ell allá baix, á'n aquell món tan gran, ahont la pobra xicota s'aborrí de mala manera tot un any, sempre tancada á casa ab pany y clau, no sortint més que 'ls vespres, no sempre, y al costat del comandant, que ja no era cap criatura y que, desde qu'havía anat á més, tenía menos modos. Els carrers li semblavan boscos de casas que no deixavan veure més que retalls de cel. No anyorava á sa mare — qu'havia anat á Barcelona derrera d'ells, y al veure á sa filla ab bona roba, bona taula, y sense tenir rès que fer, se n'havía tornat á Reus, *convensuda* per las rahóns del co-

Digitized by Google

mandant y la pór del sabre: — no l anyorava á la mare que la tractá sempre com una nina: anyorava llibertat, poder correr pel carrer, sortir al camp: anyorava 'l cel qu'are sols veya á bossinets, l'espay ahont poder moures sense ensopegar ab ningú.

Ja no era la Doloretas, era la Lóla, tothom li deya, tots els amichs del comandant á qui ell l'havía ensenyada y que la miravan com els noys goluts las lleminaduras del aparador d'un pastisser. ¡ Els hi tenía una rábia!

Ab qui més lligava era ab l'assistent, y cada vegada que 'l comandant li pegava, ella no 's podía aguantar el plor. El xicot, qu'era de mólt lluny, li deya la *senyurita*, y aixó á'n ella la feya riure, perque li semblava que cridavan á sa mare.

Quan l'amo no hi era, 's ficava á la cuyna, y vinga fer petar la xerrada ab el soldat, que li esplicava cosas del séu terrer, de casa séva; y encare qu'ella no ho entenía bé, perque l'altre parlava en castellá, comprenía que deya cosas del camp, de la vinya, del segar, del sol, del cel, y això l'encantava y li entretenía 'l pensament.

Va anyorarse tot un any; fins qu'una tarde, al eixir á balconejar, va veure prop séu, en un balcó de la casa del devant, un home jóve que s'encantá á mirarla ab uns ulls tan blaus com el cel qu'ella anyorava.

Digitized by Google

Se torná tota roja y quedá enamorada.

Al cap d'uns quants días de mirarse, y de dirse forsa cosas ab els ulls, — poruchs tots dos de ser sorpresos, enginyantse ell pera poder parlarli, dissimulant ella pera que 'l comandant no hagués esment de rès, y fingint mals de cap ó sòn pera no sortir de vespres, — quan ja 's saludavan y ab gestos s'entenían, una nit el jóve enamorat va tirarli un paperet, una carta. Ella tancá 'l balcó d'una revolada, agafá la carta, l'obrí, y 's posá á plorar com una Magdalena, roja de vergonya de no saber de lletra.

Prou se las mirava aquéllas cosas negras; prou las escoltava posántselas prop l'orella pera sentir el que deyan. Rès, rès: alló era com si un mut fes signos devant d'un cégo.

—¡ Bestia ! ¡ Burra !

Se maltractava de paraula, y ab el pensament maltractava á sa mare.

Al endemá á la tarde, quan el comandant era fora y 'l vehinet sortí al balcó, va fer veure que 's trovava molt mala, y enviá al assistent al quartel á cercar á son amo.

Després obrí 'l balcó de bat á bat, y desde dins del quarto séu va fer signos al enamorat pera que hi anés desseguida.

Digitized by Google

VI

En Lluis tenía vint y cinq anys y era fill d'un hisendat de Tortosa, ficat en política, però home mólt recte.

Mentres al noy li visqué sa mare, no 's mogué del séu costat, y ella — qu'era una santa — va ensenyarli tot lo que sabía, fentli apendre lo demés ab els millors mestres de Tortosa. Las idéas de religió y de moral cristiana, qu'eran las que governavan aquella casa, sa mare las hi encabía amorosament al cervéll, y semblava que'l noy se'n feya cárrech ab gust y que las prenía per doctrina. Son pare no li donava més que bons exemples: respectant el recort dels difunts y ab el modo de tractar á sa muller, feya veure á son fill que, en tota familia honrada, las arrels deuen ser veneradas com lo que hi ha més gran á la Terra; que l'home més gran del món, per rich y

Digitized by Google

véll y sabi que sigui, si no respecta als pares es un no rès, ja no es home de bé.

El noy va ferse home, plè de temor de Déu y d'amor als pares.

Tota la familia n'estava cofoya.

Quan sa mare morí, en Lluís tenía vint anys. Son pare l'enviá á correr món, ab bons diners á la butxaca. El xicot torná al cap de quatre anys, parlant inglès y francès com si talment hagués nascut per aquellas terras. Sabía un grapat de cosas més que quan va anarsen, y algunas ideas novas que duya en el cervéll, — arreplegadas per aquells móns de Déu ahont havía viscut, — son pare las trovava carregadas de mèrit. Tornava fet una elegancia, ab un deix estrangerat que li esqueya d'allò més ab els ulls blaus y la barba róssa.

El véll va compendre qu'á Tortosa'l xicot s'hi aborriría, y no va voler posarlo á prova. Ademés qu'ell volía qu'en Lluís se dediqués á la política y allí no podía fershi rès de bo: tot eran miserias de vehinat y rancunias; tot era petit, raquítich; las relacións massa pocas, el tracte de la gent massa casolá. Y ja que'l noy tenía l'esperit bén obert, no era qüestió d'encongirli. A las grans capitals es ahont s'apren á veure de lluny: las distancias hi són llargas, y els ulls s'acostuman á mirar sempre enllá, bén enllá, no á ran de nas.

Digitized by Google

Pare y fill, després d'una gran sentada, convingueren en que en Lluís aniría á víure á Barcelona, ahont son pare li enviaría cada mes cinquanta duros — roba y dispesa pagadas — y allí s'estaría fins que sortís un *destino* bén bo, no pels quartos, sinó pel pervindre polítich.

Y el meteix día que 'l noy sortí de Tortosa, son pare va escriure á Madrid.

Digitized by Google

VII

La única tristor de la Lóla al fugir de cal comandant, va ser la de no poder dursen l'assistent, aquell bon minyó qu'anyorava la casa payral y no passava día sense comptar els que li faltavan pera rebre la llicencia.

En el wagó, al costat d'en Lluís, mentres el tren els duya cap á Lleyda, — ahont ell, per influencias de son pare, anava á fer de secretari particular del Gobernador, — la Lóla saltava d'alegría, cantant y enrahonant con una esbojarrada, somniant en veure un cel ben ample, ab mólta claror de día, y camps y vinyas y rius, y passejar á totas horas, y estimar sempre, sempre, y ser estimada forsa, forsa.

Prou que va serne de ditxósa, l'estada á Lleyda dels dos enamorats.

Digitized by Google

Acabada la feyna d'ell, — qu'era poca y gens amohinósa, — si feya bon temps, eixían cap á fora, enllá de la vía, y anavan seguint camps, visitant horts; picant aquí y allá, are un rahím, are un préssech, are una flor; tornant á casa tart, al ferse fósch, agafats de las máns, riallers, ditxósos.

Al ser al pis, avans de sopar, passavan bona estóna al balconet, guaytant el ríu y el cel: ensenyantli ell las sabiesas qu'havía estudiat; escoltantlas ella embadalida, sense enténdreho bén bé, com si fóssin qüentos de que volgués recordarse sempre més.

Y, acabat de sopar, venía l'altre llissó: la de llegir. Allavors ella, sense voler pensar en rès més d'aquêt món, posava'ls ulls y l'ánima demunt de las lletras grossas del diari, y cada cop que n'endevinava una, 's tornava roja d'alegría: quan del nom d'una altra no's recordava, 's posava neguitosa y fins se mal-parlava. Ell, carregat de paciencia, aná ensenyantli las lletras de motllo, primer las grossas, després las xicas; més tart li ensenyá á confegir. Y'l día que va llegir de correguda tot un nom, varen ferse més petóns que may.

Quant més anava aprenent la Doloretas, més hermósa's feya: semblava que l'esperit, al embellirse, donés á la dòna nova hermosura.

Digitized by Google

Una nit, boy llegint, va adonarse de que no entenía 'l que deya : era castellá y ella no 'n sabía. Las llissóns varen ferse més llargas : primer llegir, després traduhir, y després escriure, — qu'es lo que més li costava y li feya més repugnancia, perquè sempre s'embrutava 'ls dits ab tinta.

Al cap de l'any ja l'esperava al balcó, ab el diari als dits y fent veure que llegía. En Lluís li havía comprat una novela pera que s'entretingués, però no hi tenía afició als llibres. Havía après de llegir y escriure y á parlar en castellá, com un malalt pren las medecinas, que, per dólsas que siguin, quan s'está bo no venen de gust. Més que de llegir, tenía afany de sortir á passeig: volía espay, no encongiment, tocar els arbres, guaytar el cel, veure correr el ríu y volar las papellónas, y no llegir que'ls altres ho feyan, y llegirho sóta teulada, prop d'un quinqué, y sola : volía amor pera ella, ab secrets y xerramenta, ab desitjos y cansancis, ab alegrías y tristors ; y no 'n volía saber rès de l'amor dels altres, de l'amor escrit — que no més capfica, — de l'amor dels llibres — que no ensenya rès de nou.

En Lluís, pera que la Lóla llegís — poch ó mólt — cada día una estoneta, va suscriures á un periòdich de *modas*, ahont hi havía dibuixos y un grabat colorit. Això va agradarli més que la novela, y aviat va agafarhi gust. Ab una mirada ju-

Digitized by Google

dicava un vestit, y si li escauría, ó si no era pera ella.

Ella y en Lluís —que hi era mólt entès — tot sovint discutían que si aquêt llás y aquella mániga, y si la faldilla y si'l gipó, y á'n ella la feya riure veure'l ficar en aquestas cosas, y sentirlo parlar de vestits, com si talment fós una cosidora.

Un vespre que l'un deya vert y l'altra deya groch, ella, fentli una festa, va dirli á ran de llabis:

— ¡ Y què sabs tú d'aquestas cosas !

— Més que tú.

Llavors vinga descriure vestits y més vestits; de carrer, de ball, de teatro, qu'á París las dònas anavan aixís, qu'á Lóndres d'aquesta altra manera, que si'ls barrets de ca'n Fulano y las faldillas de ca'n Sutano y'ls abrichs d'una botiga, y'ls guants d'una altra.

— ¡ Alló sí qu'es vestir bé !

Y pera convèncerla, va abonarse á un periòdich francès, que, de tant en tant, regalava patróns pera tallarse la roba á casa. La Lóla'n portá un á la cosidora pera que li fes un vestit igual; però sigui que la cosidora no'n sabía prou, sigui que'ls patróns no eran gayre exactes, el vestit va sortir malament, y en Lluís, tot enfadat, enviá á cercar catálechs á París, triá un modelo, y l'encarregá, després de pendre ell meteix las midas que's demanavan.

Digitized by Google

El día que'l vestit estranjer va arrivar á Lleyda, semblava qu'havían tret la grossa. ¡Feya tres setmanas que'n parlavan! Era tot forrat de seda, y á la Lóla li anava que ni pintat.

La cosidora de Lleyda no va fernhi cap més, y desde alashoras tot ho enviaren á cercar á París: robas, calsat, barrets, aygua d'olór.

La natural elegancia d'ella,'l bon gust d'ell, y la trassa dels de París, varen fer de la Lóla la dòna més vistósa de tot Lleyda. La cosidora va bescantarlos; tothom ne parlava, y ningú'n deya bé. Com que no's feyan ab ningú, la gent els criticava, y ja comensava á saberse que no eran casats.

Va haverhi algú que'n parlá al Gobernador, y'l Gobernador cridá á en Lluís, y va reptarlo. Però'l xicot s'ho va pendre malament. —¿Què'n tenía de fer, ell, de las tafanerías de tots aquells *cursis* poca solta? ¿Que s'hi ficava, ell, ab els vestits de festa major de poblet ab que s'endiumenjava'l senyorío de Lleyda? ¿Que s'hi ficava, ell, en lo que feyan ó deixavan de fer els fadrins y casats, las fadrinas y las casadas de Lleyda? ¿Que'ls seguía, ell, als que's perdían vía enllá, y als qu'anavan á trovarse als *Campos*? Donchs que'l deixessin estar á'n ell, que ja era prou gran! —

El Gobernador, per respecte al Ministre amich de'l pare d'en Lluís, va arronsar las espatllas com

Digitized by Google

qui se'n renta las mans, y en Lluís va vestir cada día ab més bonichs á la Doloretas. Avuy eran camisas de seda ab puntas finas, enagos brodats ab farbalans de randa, ó bé calcetas fistonejadas ab llassos ran del genoll: demá vestits de tota mena, alts de coll, escotats, de vellut, de tapissería, roba d'anar per casa, roba de carrer, de festa. Y tot aquell devassall de bon gust gayre bé no eixía á la llum del sol. Dintre'l quarto, devant del gran mirall del armari, encesas las espelmas dels candelabros, ell li ensenyava á fer reverencias y á saber anar d'assí d'allá sense pór d'enmatxucarse, sense encongiment. Fins ell se mudava—casaca negra y ermilla blanca, — y's feyan visita ab mólts compliments, y després se deyan amoretas, com si ella fós una marquesa y ell un marquès, y festejessin. Després sopavan al meteix quarto, menestra fina y vins escullits, viciantse'l paladar com viciavan la péll. Mólts días, quan se feya clar encare eran á taula, ell adormit, y ab el cap recolzat á la falda d'ella: la Lóla desperta, somniant, mirantlo ab amor, passantli la má pels cabells, y fumant — ab posturas de xicotot entremaliat que tot just comensa, — uns cigarrets prims y llarchs que'ls venían de París y que, cremantse, omplían d'aróma tot el quarto.

Digitized by Google

VIII

Se'ls varen acabar els diners, y en Lluís n'enmatllevá al Gobernador. Varen tornar á acabarse y n'hi torná á enmatllevar. El Gobernador va escriure á Tortosa, esplicantho tot, lo dels diners y lo del romanso, lo dels vestits y lo del rum-rum. El pare d'en Lluís ne va quedar tot cofoy: alló era que'l noy tirava pel camí que segueixen las personas del gran món. Es clar qu'á Lleyda, poch avesats á las costums dels personatjes, devían dirne mal. El xicot faría paper á Madrid, y, mal que mal, en lloch d'anar ab maturrangas de poch més ó menos, en lloch de passar horas y horas á la taula d'un cafè, dient bestiesas, ó al Cassino, fentne, y en lloch de deixarse arreplegar per una minyóna d'aquellas que no han vist passar carros per carrers empedrats, més valía que s'hagués triat una mitja virtut de las

Digitized by Google

que's deixan com se prenen, y que tenía la ventatja de que'l cuydava y fins l'apreciava y li feya passar el temps á casa, acostumantlo á la vida de familia. Cert es que tot això no lligava ab els principis de moral qu'ell havía sempre defensat; però l'home veya que'l món caminava cada día més depressa; que de lo qu'avans se'n feya una montanya, avuy tothom ho trovava camí pla; qu'á Madrid y á Barcelona hi havía homes mólt sèrios, senyors mólt de bé — d'aquells que se'n fa tant cas, — que feyan com el séu fill, y això que mólts d'ells no eran solters, y veya que tothom ho trovava com cal y qu'aquella gent pujava tant ó més de lo qu'ell volía veure enlayrat al séu Lluís, y's decantava á creure que potser eran els demés y no pas ell qui tenía rahó, perquè á'n ell, el bon patrici, 'l bon espos, el bon pare, 'l bon home, l'havían deixat á recó després d'haver servit pera fer esqueneta als altres.

Va ensenyar la carta á dos amichs íntims que, després de rumiar una estona, varen pensar com ell, acabant per ferhi un xich de brometa tots tres vélls plegats. Però com que no estava bé donarho á coneixer, el pare escrigué al Gobernador, remerciantlo y enviá altra carta al noy, ab una colla de reflexións y consells, y una lletra de cambi, que valía prou pera pagar deutes y tenir diners sobrers.

Digitized by Google

IX

Cartas y diners varen servir pera qu'en Lluís agafés més fums, y seguís gastant com avans: tot ho enviavan á cercar á París, fins un cuyner.

Y quant més fí menjavan, quant més bonichs se vestían, més gentils se feyan y més s'estimavan.

No sortían de casa més que pera anar al *Gobern*, ell, ó al camp tots dos.

Lleyda'ls queya demunt, y'l tracte de la gent d'allí no se'l podían empassar. Els únichs ab quí's feyan eran el quefe de l'estació del carril, y la séva senyora, madrilenyos tots dos, xerraires y mólt plens de modos.

Cada vegada qu'arrivava fato de París, la castellana anava á fer visita á la Doloretas, y devant dels bonichs que's rebían, la dòna enjegava un castell de fochs d'alabansas al bon gust de la *Lo-*

Digitized by Google

lita, que la xicota n'hi estava d'allò més agrahida y fins s'emprovava la roba devant de l'altra.

— *Hay que desengañarse: esto no lo hacen más que en París.*

La madrilenya hi havía estat vuyt días á París, per l'Exposició de l'any 89, y á tot'hora li venía bé esplicar lo que hi havía vist. La torre *Efiel*, els *bulevares*, el molí de *Montmarte*, y'ls balls del barri llatí, ab estudiants aixelebrats y dònas bullangueras.

També havía vist el *Luvre*, per fora. La Doloretas va dirli qu'ells ne rebían catálechs y mostras.

— *¡Y pensar que aquí le llaman Campos á esa barraca con cuatro arbolillos. Los de París si que son campos de lujo y elíseos de verdad!*

Ab tant y tant París ja la tenían marejada á la Doloretas, y el día qu'en Lluís va dirli: — el més que vé hi anirèm — no'n va tenír cap alegría. ¡Allò de que hi hagués tanta gent! ¡tanta gent! Mal poble pera víurehi ella; més s'estimaría una casa en mitj del camp, ab gallinas al corral, un colomar á las gólfas, y garrinets á la córt.

Digitized by Google

X

Varen anar á París, y varen víurehi com uns senyorassos, gastant mólt y sense que la Doloretas se n'adonés. May havía tingut un quarto, y lo meteix li semblava un duro que deu. En Lluís feya días que sempre parlava de diners, y quant més prop eran de l'hora de tornarsen, més se capficava, com si no gosés empendre'l viatje.

Un vespre, per un no rès, va treures la Doloretas del devant ab un regany. La xicota 's ficá al llit y s'adormí plorant. A'n ell se li va fer de día assegut en un silló. Quan ella 's despertá, al trovarse sola, va espantarse tota, y saltant del llit adelerada, va correr al costat d'en Lluís.

— ¿Què téns? ¿què't passa?

Llavors ell li va contar tot: que, pera anar á París, havía près uns diners de la caixa secreta

Digitized by Google

del Gobernador, qu'ho havía escrit á son pare demanantli perdó y quartos, y que'l pare no escrivía ni'ls diners arrivavan.

— ¿Per això estás trist?

Digitized by Google

XI

Quan el pobre pare va rebre la carta d'en Lluís el món li va caure demunt. Totas las ilusións li fugiren á l'una, y el dolor va ferli una ferida tan forta, que ni plorar va deixarlo.

No'n digué rès á ningú, vergonyós de la deshonra: prengué diners, se n'aná á Lleyda, passá comptes ab el Gobernador, doná per presentada la dimissió d'en Lluís, y torná á Tortosa sense voler posar els peus en el pis de son fill. El Gobernador s'encarregá de despatxar al cuyner y á la cambrera; de desllogar el pis, d'encaixonar mobles y robas y enviarho á Barcelona.

Dos días estigué'l pobre pare comensant y estripant cartas, y en cap d'ellas deya'l que volía: si comensava malehint, ho trovava massa fort, y

Digitized by Google

estripava la carta : 'n feya una altra, planyentse, y tampoch ho trovava bé. Per fi 's determiná á escriure poch, — quatre ratllas, — donant á son fill l'ordre d'anar tot seguit á Barcelona y de buscarshi feyna. Ell li passaría vint y cinq duros cada més pera ajudarlo. Al arrivar á Barcelona en Vidal Quadras li entregaría doscents duros. Are, pera tornar á Espanya, en Calzado, de París, li entregaría mil francs. ¡ Que Déu el guiés y li perdonés el mal qu'havía fet á son pare!

Digitized by Google

XII

En Lluís y la Lóla varen anar á viure á las Quatre Nacións, y al cap d'un més de passejar en cotxe dematí y tarde, y anar al teatro totas las nits, ja no'ls quedava un quarto. En Vidal Quadras no va voler avansarne d'altres sense ordre del corresponsal de Tortosa, y va escriure demanant instruccións.

Dos días després arrivá á Barcelona'l pare d'en Lluís: tingué una entrevista ab son fill, l'amenassá ab ferlo dur á Tortosa, — lligat com un Cristo, — si no hi anava á las bonas y desseguida, y aquell meteix vespre, pare y fill prenían el tren, deixant á la Doloretas á la fonda, feta un desconsol, en mitj d'un escampall de bitllets de Banch ab que'l véll havía cregut ferli passar l'enrabiada.

Digitized by Google

XIII

Al endemá la Lóla va rebre un póm de flors.
Al cap de vuyt días, tenía pis parat.

Digitized by Google

XIV

Va coniexer una pila de gent, mólts homes que sempre anavan mudats, móltas dònas amistansadas: còmicas, baylarinas, francesas que cantavan, altras que no feyan rès. La duyan de festa en festa, y ella's deixava dur y no's divertía. Anyorava en Lluís, anyorava qui's cuydés de la casa, d'encarregar els vestits, de pagar comptes, de guardar diners, qu'á'n ella sempre li feyan nosa. Cada dos per tres las amigas n'hi enmatllevavan, y no'ls hi tornavan may. De vegadas, al endemá de rebre una forta cantitat, ja no tenía ab que fer anar á plassa. El servey la robava, li perdía'l respecte, y ella, que tan bé's trovava avans á casa séva, are'n fugía aborrida, somniant sempre en un pervindre plè de cel y sòl, una caseta al camp, una llocada, y un quarto bén xich, ab forsa benestar y amor, l'amor d'en Lluís.

Digitized by Google

XV

Al cap d'un any va tenir de mudar d'amo, perquè 'l del póm de flors se li casava.

Las amigas n' hi trovaren un altre.—Y si aquell no feya, «¡que no fós tonta, que no's lligués ab ningú, ella ray!»—

Digitized by Google

XVI

Un vespre, al Liceo, mentres cantavan, per poch fa un xiscle la Lóla. En Lluís acabava d'entrar en un palco dels que són ran de las taulas. Ja no va veure rès, no va sentir rès més, com si haguessin tirat teló.

Acabat l'acte, va anarsen del teatro: en Lluís l'esperava fora, obrint la portélla d'un cotxe.

Digitized by Google

XVII

May més s'han deixat. Ell no té diners; son pare, convensut de que no 'n faría rès de bo, se l'ha tret del devant, y li passa trenta duros cada més pera que no's veji en un afrónt; però ja'n té ella de diners, y viuen junts, y s'estiman y són felissos.

La Lóla no's cuyda de rès de la casa: ell s'enten ab el servey — qu'encare que rondina y de amagat el bescanta, té pór d'ell com d'un majordom de confiansa; — ell se cuyda dels vestits, de triar las robas, de donar préssa á la cosidora, de passar comptes, de guardar diners. Si la Lóla té d'anar á una festa, ell li esculleix la roba, li ensaja las reverencias. ¿Que té d'anar á passeig? En Lluís li diu quín caminar li escau millor, còm s'ha d'agafar el vestit, las mitjas que té de posarse,

Digitized by Google

quíns enagos farán més goig, si ha de dur sabatetas ó botinas; que, si avans la vestía pera ell, avuy la vesteix pera 'ls altres.

Y són felissos, sense egoísme, ell, sense parar compte en el dir de la gent.

Ella somnía sempre'l meteix: anar á viure á pagès, lluny de coneguts, boscos endintre, solets... No; sols, no: ab una nena róssa, róssa, que fós filla de tots dos.

Septembre, 1897.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Pauta

Digitized by Google

Digitized by Google

Pauta

I.	Lo que deya una lluerna	5
II.	Fragment	13
III.	La Forastera	21
IV.	L'ànima malalta	61
V.	Miniatura	77
VI.	Esperant	83
VII.	Montanya avall	93
VIII.	*Intermezzo*	107
IX.	L'home de la brusa	117
X.	Els deu manaments	133
XI.	Carn pera la fórca	169
XII.	*L'anyorament*	177
XIII.	Fragment	183
XIV.	Un document	189
XV.	Miseria	201
XVI.	La Lóla	213

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

JOSEP PORTER - LLIBRETER - BARCELONA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google